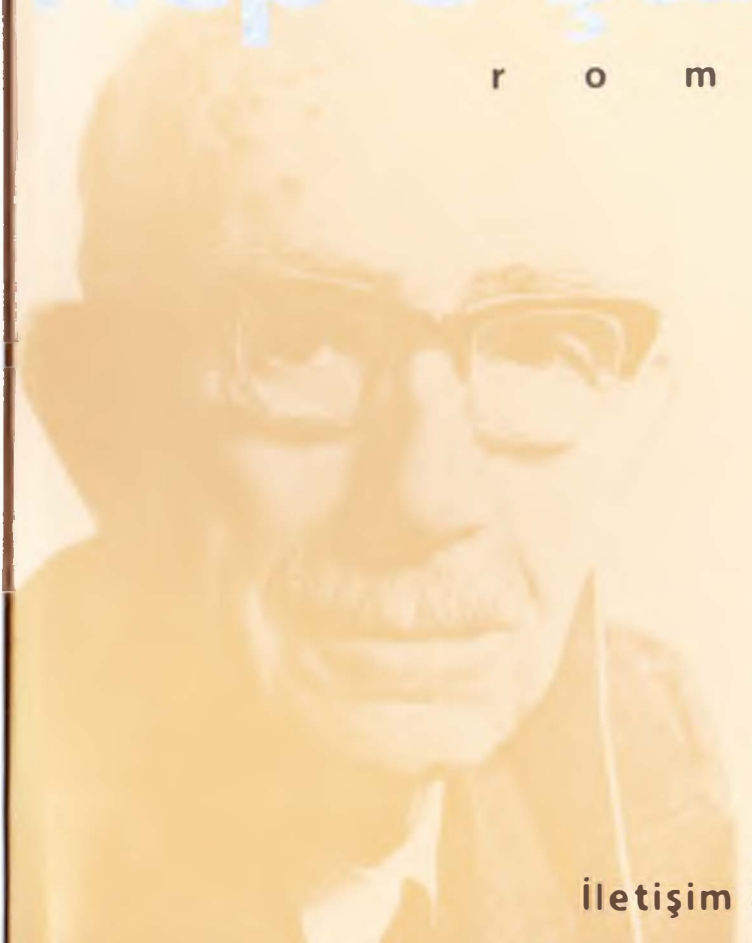
Yakup Kadri Karaosmanoğlu

PROTON ESERLERİ 9

Hep O Şarkı

roman

İletişim

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Hep O Şarkı

Varlık Yayınları, 1956-1965 (2 baskı)
Birikim Yayınları, 1980 (1 baskı)

İletişim Yayınları 9 • Bütün Eserleri 9
ISBN 975-470-566-6
© 1983 İletişim Yayıncılık A.Ş.
1. BASKI 1983, İstanbul
2. BASKI 1998, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç
DİZGİ Maraton Dizgievi
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Seçkin Oktay
KAPAK BASKISI Sena Ofset
İÇ BASKI ve CİLT Şefik Matbaası

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34400 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Hep O Şarkı

YAYINA HAZIRLAYAN
Atilla Özkırımlı

iletişim

Yakın tarihimizde edebiyatçı ve düşünce adamlarının eserleri, geçmişten bugüne ve bugünden geleceğe yönelik bir iletişim ağının önemli noktalarını oluşturmaktadır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu gerek edebiyatımızda, gerek siyasal yaşamımızda bürokrat ve diplomatlığı ile Türkiye yakın tarihinin önemli kişileri arasındadır.

Yaşadığı dönemi ve olayları eserlerine ustaca aktarabilen Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun tüm eserlerini yayınlama girişimimizle sözünü ettiğimiz iletişim ağını bir ucundan örmeye başladığımız inancındayız.

Kitaplaşmamış yazılarını, tiyatro oyunlarını, çeşitli makalelerini ve mektuplarını içeren Yakup Kadri'nin tüm eserlerinin ilk 15 kitabında, basımı yakın dönemde yapılan derlenmiş metinleri esas aldık. Sadeleştirme amacıyla da olsa değiştirme ve ekleme yapılmayan bu eserlerde şayet yazar, sağlığında bazı değişiklikler yapmışsa, yazarın düzelttiği son metinler esas alındı. Her kitabın başına yazarın biyografisi ile sözkonusu eserle ilgili objektif bilgileri eklemeyi yararlı gördük. Kitapların sonunda ise şimdiye kadar hakkında yazılmış yazıları ve bibliyografyaları bulacaksınız. Sürdürdüğümüz bu çalışmalarda eleştiri ve katkılarını beklediğimiz dostlarla bu kitapların gerçek sahibi siz okuyuculara teşekkür ederiz.

İletişim Yayınları

İçindekiler

HAYATI VE ESERLERİ	9
HEP O ŞARKI ÜZERİNE	13
HEP O ŞARKI	17
TÜRK EDEBİYATINDA **HEP O ŞARKI**	185
GENEL BİBLİYOGRAFYA	189

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Hayatı

Yakup Kadri, 17. yüzyılın sonlarından başlayarak Saruhan Vilayeti denilen Aydın ve Manisa bölgesinde hüküm sürmüş Karaosmanoğlu sülalesindendir. Mısır'da İbrahim Paşa Konağı'na yerleşen ve orada İkbal Hanım'la evlenen Kadri Bey'in oğludur.

27 Mart 1889'da Kahire'de doğdu. İbrahim Paşa'nın ölümü üzerine altı yaşındayken ailesiyle birlikte Manisa'ya geldi. İlköğrenimine Fevziye Mekteb-i İptidaisi'nde başladı. İki yıl sonra da İzmir İdadisi'ne gönderildi (1903). Şahabettin Süleyman'la arkadaşlığı buradan gelir. Ama öğrenimini tamamlayamaz. Babası daha o öğrenime başlamadan ölmüş, İkbal Hanımın satılacak mücevheri kalmamıştır. Aile yeniden Mısır'a dönünce İskenderiye'deki Fréres'ler Fransız Okulu'na girdi. Burada da bir yıl okudu. İdadi özlemi onu İzmir'e çektiyse de, tatilini geçirmek için geldiği Mısır'da (1906) Jön Türkler'le tanıştı. İzmir'e dönmekten vazgeçti. Sınavla yeniden girdiği Fréres'ler Okulu'nda iki yıl sonra bakaloryasını vererek ortaöğrenimini tamamladı.

1908'de ailece yurda döndüler, İstanbul'a yerleştiler. Yakup Kadri Mekteb-i Hukuk'a girdi. Ama bitirmeden, üçüncü sınıftan ayrıldı. Bu sırada İbsen'den esinlenerek yazdığı **Nirvana** adlı tek perdelik oyunu yayımlanmış, arkadaşı Şahabettin Süleyman'ın aracılığıyla Fecr-i Ati topluluğuna katılmıştır. Bir yandan Fecr-i Aticilere yönelik eleştirilere cevap vermekte, bir yandan da **Servet-I Fünun**'da küçük hikâyeler ya-

yımlanmaktadır. Mensur şiirleri de bu ilk dönemin ürünleridir.

1912'de tüberküloza yakalandığını öğrenir. Ama ancak 1916'da tedavi için İsviçre'ye gidebilecek, üç buçuk yıl orada kalacaktır. Bektaşilikle ilgisi de bu yıllarda, İsviçre'ye gitmeden öncedir. O sıralar Paris'ten yeni dönmüş olan Yahya Kemal'in de etkisiyle Yunan ve Latin kaynaklarına dayalı yeni bir sanat anlayışını savunmaya başlamıştı. Ayrıca Doğu mitolojisiyle de ilgileniyor, bir mistisizme yöneliyordu. Bu eğilim onu Bektaşi tekkesine itti. **Nur Baba** romanını yazdı gözlemlerinden yararlanarak. Ama hem karşılaşacağı tepkiler, hem İsviçre'ye gidişi yayımlanmasını engelledi.

1913'te ilk hikâye kitabını çıkarır: **Bir Serencam**. Ama önce Balkan, ardından da I. Dünya Savaşları, bu savaşlarla gelen yıkım, Yakup Kadri'de bir değişime yol açacak, sanatın "şahsi ve muhterem" olduğu düşüncesinden yavaş yavaş uzaklaşacaktır. Mondros Antlaşması'ndan sonra onu **İkdam** yazarı olarak görürüz (1919). Güncel olayları izleyen, Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen bir gazetecidir artık. Hikâyeleri de Millî Mücadele ile ilgilidir. Daha sonra o günlerin ürünü olan makalelerini **Ergenekon**'da toplayacaktır.

1921'de Ankara'nın çağrısı üzerine Anadolu'ya geçti. Görevli olarak Kütahya, Simav, Gediz, Eskişehir, Sakarya yörelerini dolaştı. Önce Mardin (1923-31), sonra Manisa milletvekili oldu (1931-34). Evliliği de bu dönemdedir. Mutasarrıf Asaf Bey'in kızı, Burhan Asaf Belge'nin kızkardeşi Leman Hanım'la evlenmiş (11 Ekim 1923); yine bu dönemde **Kiralık Konak, Nur Baba** adlı romanlarını yayımlamış. **Cumhuriyet** ve **Hakimiyet-i Milliye** gazetelerinde makaleler yazmış (1923-25), tedavi için ikinci kez gittiği (1926) İsviçre'den "Alp Dağları'ndan" başlığıyla izlenimlerini kaleme almıştır. 1932 yılı ise Yakup Kadri için ayrı bir önem taşır. Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin ve Şevket Süreyya Aydemir'le birlikte **Kadro** dergisini çıkarırlar. Büyük yankı uyandıran ve tartışmalara yol açan romanı **Yaban** da aynı yıl yayımlanır.

Başlangıçta ilgiyle karşılanan **Kadro**'da savunulan düşünceler zararlı bulunarak derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri, Tiran elçiliğine atanınca (1934) dergi de kapanır. Bunu Prag (1935), La Haye (1939), Bern (1942) elçilikleri izler. Tahran elçiliğinden sonra (1949-51) emekli oluncaya kadar kalacağı Bern elçiliğine yeniden getirilecektir. **Zoraki Diplomat** adlı anıları bu yılların ürünüdür.

1955'te emekli olunca yurda dönerek çeşitli dergi ve gazetelerde yazılarını sürdürdü. 27 Mayıs'tan sonra Kurucu Meclis üyeliğine seçil-

di. 1961'de Manisa milletvekili oldu. 1957'de de **Ulus** gazetesinin başyazarlığını yüklenmişti. 1962'de Atatürk ilkelerine ters düşüldüğünü ileri sürerek CHP'den istifa etti. 1965'ten sonra ise politikadan çekildi. Son görevi Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu Başkanlığıydı. 13 Aralık 1974'te Ankara'da öldü. İstanbul'da, Beşiktaş'ta Yahya Efendi Mezarlığı'nda annesinin yanında yatmaktadır.

Eserleri

HİKÂYE

Bir Serencam (1913), **Rahmet** (1923), **Millî Savaş Hikâyeleri** (1947).

ROMAN

Kiralık Konak (1922), **Nur Baba** (1922), **Hüküm Gecesi** (1927), **Sodom ve Gomore** (1928), **Yaban** (1932), **Ankara** (1934), **Bir Sürgün** (1937), **Panorama** (2 cilt, 1953-54), **Hep O Şarkı** (1956).

MENSUR ŞİİRLER

Erenlerin Bağından (1922), **Okun Ucundan** (1940).

ANI

Zoraki Diplomat (1955), **Anamın Kitabı** (1957), **Vatan Yolunda** (1958), **Politikada 45 Yıl** (1968), **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları** (1969).

MONOGRAFİ

Ahmet Haşim (1934), **Atatürk** (1946).

ÇEŞİTLİ MAKALELERİ

"İzmir'den Bursa'ya" (H. Edip, F. Rıfkı, M. Asım ile, 1922), **"Kadınlık ve Kadınlarımız"** (1923), **"Seçme Yazılar"** (F. Rıfkı, R. Eşref ile, 1928), **"Ergenekon"** (2 cilt), **"Alp Dağlarından ve Miss Chalfrin'in Albümünden"** (1942).

KİTAPLAŞMAMIŞ OYUNLARI

"Nirvana" (Resimli Kitap, s. 9, 1909), **"Veda"** (Resimli Kitap, s. 11), **"Sağanak"** (İst. Şehir Tiy. Ktp.), **"Mağara"** (Varlık, s. 12-17, 1934).

Hep O Şarkı üzerine

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarının zamansal bir bütünlük taşıdığı, bu bütünlüğe birbirini izleyen tarihsel dönemleri roman zamanı olarak seçilmesiyle ulaşıldığı düşünülürse, **Hep O Şarkı**'nın sözkonusu zincirde özel bir yer tuttuğu görülür. Yakup Kadri'nin son romanıdır **Hep O Şarkı,** ama romana seçilen zaman açısından zincirin ilk halkasıdır. Nitekim incelemelerde, edebiyat tarihlerinde romancının bu özelliği belirtildikten sonra konuları bakımından romanları sıralanırken **Hep O Şarkı**'yla başlatılır zincir.

Hemen her romanında yaptığı gibi, **Hep O Şarkı**'da da, bir iki saptamayla zamanı özenle belirtir Yakup Kadri. Romanın başkişisi, Abdülmecit'in tahta çıkışının onuncu yılında doğmuş (1849), Abdülaziz (saltanatı 1816-1876), V. Murat (saltanatı Mayıs - Ağustos 1876) dönemlerini görmüş, II. Abdülhamit döneminin yirmi yılını yaşamıştır. Roman, bu zaman diliminde yaşanmış bir hayatın öyküsüdür.

Ama yazar, öteki romanlarında olduğu gibi, belirlediği tarihsel dönemin ayrıntılarını, toplumsal ve siyasal oluşumlarının kişilerin hayatına yansıyışını yorumlayıcı, dahası eleştirel bir tutumla ele almaz. Siyasal ve toplumsal olaylar, bireylerinin hayatının yalnızca fonudur. Değinilip geçilen bir olgu olarak vardırlar sanki.

Oysa aldatıcı bir görünümdür bu. Çünkü yaşanan, o olguların belirlediği ortamın ürünüdür. Tıpkı anlatılan bireyler gibi. Ustalık yazarın

seçtiği anlatım biçimindedir.

Şimdi bunu açalım:

Romanın başkişisi Münire bir paşa kızıdır ve roman onun ağzından yazılmıştır. Daha doğrusu Münire, kendi hayatını roman biçiminde anlatmayı denemektedir. Münire'nin hayatı çevresinde gelişen romanın odak noktasında ise, duygusal yanı ağır basan bir aşk yer almaktadır. Yani görünürde **Hep O Şarkı**, kötü sonuçlanan bir aşkın romanıdır. Ama öylesi bir aşktır ki bu, trajik hiçbir özellik taşımaz. Ya da başka söyleyişle, trajikten olabildiğince yalıtılır. Her şey doğaldır çünkü, doğalın çizgileri içinde gelişir. Bireyselin çevresinde dönenir görünen romanın toplumsallaştığı nokta da burada aranmalıdır.

Kimdir Münire? Nasıl bir paşa kızı? Temelde, benzerlerinden önemli bir ayrımı yoktur Münire'nin. Paşa babasının sağladığı koşullarda büyümüştür. Dadılar, uşaklar elinde; elini soğuk sudan sıcak suya sokmadan. Kışın konakta, yazın da yalıda geçmiştir hayatı. Ama bu hayat, dönemin yaşama biçimiyle, gelenek ve görenekleriyle, değer yargılarıyla sınırlıdır. Kadın olarak kendisine toplumun, dolayısıyla babasının biçtiği hayatı yaşamak zorundadır Münire. Birey değildir bu açıdan, bireyselliği yoktur. Kuşkusuz, birey olarak da yaşayamayacak, bireyselliğini duyumsayamayacaktır. Olayların gelişimi yön verecektir hayatına da, duygularına da. Sığındığı romanlarda arayacaktır avuntuyu. O romanlar ki, büyük ölçüde kişiliğini belirlemiş, duyarlığını beslemiştir. Kültürü, beğenileri, hayata bakış açısı okuduğu romanlarla bağlıdır.

Daha ilk sayfalarda bu yanıyla tanırız Münire'yi: "Ben ki, bütün ömrü roman okumakla geçmiş bir kadınım. Bende bu roman okuma merakı pek genç yaşımdan beri başlamıştır. Telif, tercüme, kısa ve uzun nice hikâyeleri âdeta ezberime alırcasına sömürüp hatmetmişimdir." Bunlar, başta Ahmet Mithat'ın romanları olmak üzere, o dönemde Batılı romantiklerden çevrilmiş yapıtlardır. O yapıtlarda yaşar Münire. Okuduğu romanların kahramanlarından biri gibi görür kendini. "Ekmekçi Kadın"la birlikte ağlar, "La Dame aux Camelias"ın ölümüyle yasa bürünür, "Demirhane Müdürü" oyununu seyrederken fenalık geçirir, kendi kalbi Vecihi'nin romanlarında dile gelir. Bu yalnız Münire'nin değil, o dönemdeki bütün Münirelerin dramıdır aslında.

Yakup Kadri bu dramı, seçtiği anlatım biçimi aracılığıyla, iyice yalın-

laştırmayı başarır. Münire'nin anlatımı, Münire'nin kişiliğine uygundur çünkü. Münire-Cemil aşkını, bu aşkın gelişimini duygusal yönüyle izleriz. Olağanüstü bir yanı yoktur bu aşkın. Birbiriyle dost iki paşanın, birbirlerini küçüklüklerinden beri tanıyan iki çocuğu arasındaki duygusal yakınlıktır söz konusu olan. Bu duygusal yakınlık, çocuklar büyüdükçe aşka dönüşür. Münire'nin babası iki gencin evlenmesine karşı çıkınca da kıyamet kopmaz. Gerek Cemil, gerekse Münire baba iradesine boyun eğerler. Olaylar doğal gelişimini sürdürür.

Yıllar sonra Cemil'le Münire'nin buluşmaları, yasak aşklarını yaşamaları da, başkalarının çektiği çizginin dışına çıkma olarak görülmemelidir. Kaçamakları, yaşadıkları düzenin yasalarına, egemen değer yargılarına, ahlâk anlayışına ters, ama hep olagelen, gizli olduğu sürece de mubah sayılan, herkesin yaptığı kaçamaklardır. Olaylar da, kişiler de sıradandır çünkü.

Bu niteliği, **Hep O Şarkı**'yı, Yakup Kadri'nin öteki romanlarından ayırır. Kişilerini de, öteki romanlarının kişilerinden. Sıradan bir kadın olan Münire'nin anlatımıyla tanıdığımız Cemil de sıradan bir erkektir. Bütün kadınların gönlünü çalan, yakışıklı bir Tanzimat çapkını. Hayatını belirlemek isteyenlere karşı bir kez direnir. Ama bu direnci sürdüremez, silinir gider. Münire ise zaten başından beri siliktir. Bir bakıma her ikisi de dönemlerinin prototipleridir.

Prototipleridir, çünkü her ikisinin de sınıfsal konumları, yaşamlarını belirleyen koşullar altı çizilerek verilmiştir. Belki bu nedenle, **Hep O Şarkı** bir aşk öyküsü bile değildir. Anlatılan, duyarlıkları, töreleri, yaşama biçimiyle asıl bir dönemin öyküsüdür çünkü.

Ama **Hep O Şarkı**, Yakup Kadri'nin romanları arasında gereğince değerlendirilememiş bir yapıttır. Kanımca bunun nedeni, romanın yazılışını, yazardaki geçmiş özlemine bağlanması ve bu olumsuz yargının, doğru olup olmadığı araştırılmadan benimsenip günümüze dek, giderek günümüzde de sürmesidir. Nitekim, **Hep O Şarkı** ile ilgili bir eleştiriye rastlayamadım.

Oysa Yakup Kadri'nin romanlarının oluşturduğu sözünü ettiğim bütünlük **Hep O Şarkı** okunmadan değerlendirilemez. **Kiralık Konak**'ta sergilenen çöküşün ilk belirtileri **Hep O Şarkı**'dır çünkü. Batılılaşmanın yol açtığı yozlaşmanın ve ikiliğin tohumları **Hep O Şarkı**'da gösterilir. **Nur Baba**'da anlatılan Bektaşi tekkesindeki coşkunun bireysel

kurtuluş olarak sunuluşuna da rastlarız **Hep O Şarkı**'da. Kısacası, Yakup Kadri'nin romanlarında işlenen konuların, sorun niteliği taşıyan olguların ilk ipuçlarını **Hep O Şarkı**'da buluruz. Denilebilir ki, Yakup Kadri romanının sunduğu yumağın çözülebilmesi, ipin ucunu **Hep O Şarkı**'dan tutabilmekle olasıdır.

Elinizdeki kitap, 1956'da yayımlanan **Hep O Şarkı**'nın, ikinci basımı oluyor. Kuşkusuz, yapıtın dili, yazarın ilk romanlarına oranla oldukça yalın. Bu nedenle, bir iki açıklayıcı notla, bugün kullanılmayan, anlaşılması güç sözcüklerin karşılıkları dışında sayfa altını çokça kullanmadım. Romanın birinci basımı temel alındığı için de karşılaştırmalı metni vermek söz konusu olmadı.

Romanla ilgili yazılara gelince... Önce de belirttiğim gibi, salt bu romanla ilgili bir yazıya, varsa da, ben rastlamadım. Dikkate değer tek değerlendirme, Yakup Kadri'nin romanlarındaki konak olgusunu inceleyen Selim İleri'nin bir yazısında yer alıyordu. İleri'nin yazısının ilgili bölümlerini kitabın sonuna aldım; yargılarına katıldığım için de, bu önsözde aynı düşünceleri yinelemedim.

Her kitabın sonuna eklediğim "Genel Bibliyografya", yeni eklerle biraz daha genişledi. Bu yolda katkılarından dolayı **Sunullah Arısoy**'a teşekkür ederim. Ülkemizde bibliyografya çalışmalarının yetersiz oluşu nedeniyle, eksikleri, böyle, dostların, okurların yardımlarıyla adım adım tamamlayabiliyoruz ancak.

Atilla Özkırımlı, 27 Eylül 1980

Hep O Şarkı

BAŞLANGIÇ

Meğer roman yazmak ne güç bir işmiş! İşte elimde kalem önümde defter, saatlerden beri evirip çeviriyorum, iki cümleyi bir araya getiremiyorum. Ben ki, bütün ömrü roman okumakla geçmiş bir kadınım. Bende bu roman okuma merakı pek genç yaşımdan beri başlamıştır. Telif, tercüme, kısa ve uzun nice hikâyeleri âdeta ezberime alırcasına sömürüp hatmetmişimdir. İlk zamanlar kimlerin eserleriydi bunlar, iyi hatırlamıyorum ama, olgunluk çağına geldikten sonra bana en çok zevk verenlerin Ahmet Mithat Efendininkiler olduğunu biliyorum. Bunlar arasına, biraz daha sonra okuduğumuz binlerce sayfalık cinai sergüzeştleri de katmam lâzım gelir. "Ekmekçi Kadın"la "Mecnuneler Tabibi" beni, çok defa sabahlara kadar uykusuz bırakan, yahut da bütün vak'aları ve şahıslarile rüyalarıma giren bu çeşit romanların en belli başlılarındandı.

Daha sonraları, gerçi, bu gibi eserlerden artık zevk almamağa başladım ve kendimi tamamile hissî romanlara verdimdi. Hikâye şeklinde olsun, tiyatro şeklinde olsun bu tarz kitaplardan da okumadığım kalmadı. "Ihlamurlar Al-

tında" kadar "İçli Kız"ı da hâlâ gözyaşlarımla ıslatıp dururum. Nihayet, şu günlerde Vecihi* adında bir genç muharririn füsununa kapılmış bulunuyorum. Aman efendim; o ne güzel ifade! O ne incelik! O ne derin duygular!.. Güya kendi kalbim Vecihi Bey'in kaleminde dile gelmiş sanıyorum. Yıllar yılıdır, bütün söylemek istediklerimi o söylüyor. Öyle ki, başımdan geçenleri kendi kalemimle anlatmağa muvaffak olamazsam, gidip ona anlatayım, o yazsın ben dinleyeyim diyorum.

Zaten, hayatımın bitmez tükenmez acılarını bir roman halinde nakletmek ilhamını ondan almış değil miyim. Onun yazdıklarını okuyuncaya kadar bütün bu acılar, bana, herhangi bir genç kızın veya herhangi bir kadının uğrayabileceği talihsizliklerden ne daha üstün, ne daha mühim görünürdü. Ve onları hiç bahse değmez bulurdum. Nitekim, en yakın hısım ve akrabalarıma, en candan dostlarıma bile dert dökmekten çekinmişimdir. Hep "Neye yarar?" demişimdir. İnsanlar içinde niceleri aşk yolunda can verdiler. Niceleri cinayet işlediler ve bir nicesi de veremden sararıp solmaktadır. Benim mâceramda ise, ne intihar, ne cinayet, ne de hastalık var. Bundan bir roman mevzuu çıkartmak nasıl aklımdan geçebilirdi? Fakat, işte Vecihi'nin eserleri bana ispat diyor ki, şu elli yıla yakın ömrüm yürekler parçalayıcı bir romandır.

Öyle amma; buna neresinden başlıyayım? Sonunu nasıl getireceğim? İşte, kaç gündür, düşünüp taşınıyorum ve bir türlü işin içinden çıkamıyorum. Önce, yaşadığım vak'aları baştan başa değiştirerek kendimden bir başkası gibi bahsetmek istedim. Hattâ, söze, hissî romanların bazılarında görüp beğendiğim üzere şunlara benzer birtakım cümlelerle

---

(*) Vecihi (1869-1904), Edebiyat-ı Cedide döneminde duygusal romanlarıyla ün yapmış bir yazardır. İlk romanı "Mihridil" 1895'te yayımlandı.

başlamak hevesine düştüm:

"Ilık bir yaz gecesiydi. Koyu lâcivert bir gökyüzünde irili ufaklı sayısız yıldızlar pırıl pırıl pırıldıyor ve civardaki korudan bülbül sesleri geliyordu. Pâkize, (bu, beni temsil eden genç kıza taktığım isimdi,) kendinden geçmiş bir halde bu pırıltıları seyreder ve bu sesleri dinlerken birdenbire doğruldu. Kalbi şiddetle çarpmağa başladı. Bahçenin derin sessizliği içinde, biraz ötedeki taflanların arasından bir hışıltı işitmişti. Bütün ev halkının ve câriyelerle uşakların çoktan uykuya daldıkları bu saatte, bahusus harem dairesinin bu kadar yakınında dolaşan kim olabilirdi? Bir feryad koparmak veya içeriye kaçmak istedi. Fakat, ne sesi çıkıyor, ne dizleri tutuyordu. Heyecandan âdeta donakalmıştı. Yuvalarından fırlayacakmışcasına büyüyen iri elâ gözlerini hışıltının geldiği noktaya dikti. Evvelâ hiç bir şey göremedi. Biraz sonra taflan dallarını aralayan iki elin beyazlığını seçer gibi oldu. Derken aynı renkte bir yüzün beyzi şekli belirdi. Pâkize, şimdi bulunduğu taraça ile taflan kümelerinin arasındaki çimenlikten "meçhul bir şahsın" yavaş yavaş kendine doğru ilerlediğini hissediyordu. Bu adam, her kimse, parmaklığın kenarına kadar yaklaştı. Nefes kadar hafif bir fısıltı ile ona:

"– Pâkize hanım korkmayın. Benim. Ben Pertev..." diyor.

"Bu sefer genç kızın kalbi büsbütün başka bir helecanla çarpmağa başladı. Biraz sonra kendini tamamile kaybetmişti. Gözlerini açtığı zaman, bir de ne görsün, Pertev Bey onu kucağına almış durmadan okşuyor, durmadan öpüyor."

Böylelikle, yirmi otuz sahife karalamışım. Lâkin, en sonunda baktım ki, yazdıkça anlatmak istediğim mevzudan uzaklaşıyorum. Ben kelimelere hâkim olacağım yerde onlar beni alıp sürüklüyorlar. "Ilık bir yaz gecesi", "yıldızlar", "bülbül sesleri", "taflanların hışıltısı" ve saire ve saire. Bütün bunlar insanın gözü önüne neyi getiriyor? Bir gece ya-

rısı, yıldızlara bakarak, bülbül sesleri dinliyerek kendinden geçiş sanki pek mühim bir hâdise mi? Hem, sevdiğim genç -haydi adını sanını söyliyeyim- komşumuz Hakkı Paşaların oğlu Cemil Bey, böyle hırsızlama bahçemize girerek beni ne vakit kucağına almıştı? Zaten, ne mümkündü benim için, o saatte, karanlıkta tek başıma taraçada oturmak. Oniki yaşıma kadar hep annemin koynunda yatmışımdır. Ondan sonra da, dadım Ferhunde Kalfa ile yataklarımız hemen yanyana denilecek kadar birbirine yakındı ve rahmetlinin uykusu o kadar hafifti ki, bir taraftan öbür tarafa şöyle bir yavaşça kımıldıyacak olsam hemen başını kaldırıp: "Neyin var?" diye sorardı. Bu hal, ta Nafi Mollaların konağına gelin gittiğim akşama kadar hep böyle devam ettiydi.

Cemil Beye gelince, o, gerçi biraz uçarıydı amma, terbiye ve nezaketi bir gece yarısı bahçemize girip bana baskın yapmağa hiç de müsait değildi. Şu halde o "ılık gece" sahnesini nereden uydurdum? Ne Pâkize adı taktığım kızın bana benzer bir tarafı var, ne de Pertev dediğim gencin Cemil Beyle bir münasebeti.

Gerçi, her romancı mutlaka kendi başından geçenleri yazmaz veya kahramanlarına mutlaka yakından tanıdıklarının hüviyetini vermez amma, bahsettiği vak'alarla insanları bize, -ne bileyim ben nasıl- hakikatte olmuş şeyler ve görülmüş kimseler gibi anlatmasını bilir. Öyle ki, "Canım bütün bunlar birer hayalden, birer hayaletten ibaret!" demekle beraber okurken kendimizi tutamayıp türlü heyecanlara kapılırız. sanki, her birinin doğrudan doğruya kendi hayatımız, kendi kaderimizle bir alâkası varmış gibi "Aman bu işin sonu neye varacak? filân kişinin akıbeti ne olacak?" diye merak ve endişelere düşeriz. Kötülere kızarız. İyileri severiz. Bebdahtların ıstırabını paylaşırız ve içlerinden bir tanesi öldü mü? hıçkırıklarla ağlarız.

Ben, "Ekmekçi Kadın"ın küçük oğlancağızı için gözyaşla-

rımla kaç mendil ıslatmışımdır ve itiraf ederim ki, La Dame aux Camelias'nın, yasını, aynı hastalıktan, pek genç yaşında kaybettiğimiz halamın kızı Hasibeciğin yasından daha çok tutmuşumdur. Haydi, o vakitler çocuk denecek bir çağdaydım da bütün bu uydurma facialara inanırdım, diyelim, Ya geçen gün, Manakyan'ın* tiyatrosunda "Demirhane Müdürü"nü seyrederken geçirdiğim fenalık neyle izah olunabilir?

Evet, ben şu satırları yazan bin faciadan arta kalmış kırkbeşlik ellilik kadın, evvelisi gün, Demirhane Müdürü'nün son perdesinde az kalsın bayılıp yerlere yuvarlanacak, elâleme rezil ve rüsva olacaktım. Bir yandan mendilimin tentenesimi dişlerimle lime lime ederek, öbür yandan tırnaklarımı, kanatıncaya kadar, avuçlarıma geçirerek böyle bir rezaletten kendimi zor kurtarabildimdi.

Halbuki, ne vardı ne görmüştüm o şanoda bu kadar heyecanlanmak için? Benim hayatımın sahnesindeki şu kimbilir kaç perdelik uzun ve sessiz dramdan sanki daha mı hüzünlü, daha mı acıklı, daha mı yürekler parçalayıcıydı, o Demirhane Müdürü? Hayır, hayır; ne gezer.

Ne gezer diyorum ama, iş, bunu ispata gelince, sanki, nutkum tutulmuş gibi donup kalıyorum; "Ben, otuzbeş yıl, hep aynı erkeğin aşkı ile yanıp kavruldum" demekten başka söyleyecek bir söz bulamıyorum.

Otuzbeş yıl... Sahi, o kadar oldu mu? -Hey Münire hey; kendine gel!- neden olmasın? Ben, ne zamanın insanıyım? Şu gözler, üç Padişah devri gördü Dördüncüsünü de yirmi yıldan beri yaşamaktayım. Dört Padişah... Anneciğim söylerdi: Ben rahmetli Sultan Abdülmecit'in onuncu Cülûs

---

(*) Mardiros Manakyan (1839-1920) oyuncu, yazar, sahneye koyucu ve yönetmen olarak, Güllü Agop'tan sonra Türk tiyatrosuna önemli katkıları olan bir tiyatro adamıdır. Bir ara Osmanlı Tiyatrosu'nu yönetmiş (1882), Osmanlı Dram Kumpanyası'nı kurarak (1885) etkinliğini sürdürmüştür.

şenliği gecesi dünyaya gelmişim.* Demek ki, o vefat ettiği ve yerine Abdülâziz efendimiz tahta çıktığı yıl onbir oniki yaşlarında koskoca bir kızdım. Ondan onbeş yıl sonra, Fer'iye Sarayını kana boyayan ve zavallı babacığımın felâketine sebep olan faciayı** ise dün olmuş bir vak'a gibi hatırlarım.

Bu, bir ömür değil, bütün bir tarih... Şu halde neden şaşakaldım, otuzbeş yıl derken? Otuzbeş yıl, hattâ belki daha ziyade oldu. Zira, ben, Cemil Beyi ne vakit sevmeğe başladığımı bilmiyorum. Onu, belki yedi yaşımdan, belki beş yaşımdan beri seviyordum da farkında değildim. Öyle ya; annemle birlikte Hakkı Paşalara her gidişimizde yahut onların bize her gelişlerinde niçin o kadar telâşa düşerdim? Niçin dadım bana entarilerimin en güzelini giydirsin, tepeliklerimin en süslüsünü taksın isterdim? Niçin incecik parmaklarımla saçlarımın lülelerini durmadan büker kıvırırdım? Bayram günleri, ilk işim niçin soluk soluğa Cemil Beyin annesiyle babasının ellerini öpmeğe koşmak olurdu? Hakkı Paşa beni dizine oturtup:

"– Hele şu küçük yosmaya bakın! hele hele şu küçük yosmaya..." diye okşar severken niçin o kadar iftihar duyar ve yan gözle, gizliden gizliye -sanki onun da bu fikirde olup olmadığını anlamak istermişim gibi- Cemil Beyi süzer dururdum? ve halinde beni beğendiğini gösterir bir emareye rastlayıncaya dek niçin yürekceğizim tıp tıp atardı?

O, bazen beni hiç görmemezlikten gelirdi yahut da, beni hiç beğenmemiş gibi davranırdı. o vakit ne yosmalığımdan, ne bayram sevincimden eser kalırdı. Dünya, gözümde zindan kesilirdi. Dudaklarım bükülüp bükülüp âdeta ağlamak-

---

(*) 1849.

(**) Abdülaziz, tahttan indirildikten sonra oturmak zorunda bırakıldığı Fer'iye sarayında bileklerini keserek intihar etmiştir (1876).

lı olurdum, niçin? Ve onu kıskanırdım. Onu, oğlan olsun, kız olsun bütün arkadaşlarımdan kıskanırdım. Kaç kere akraba veya komşu çocukları ile hep bir arada gülüp oynarken Cemil Beyin içimizden herhangi biriyle benden fazla meşgul olduğunu görür görmez nice mızıkçılıklar, küskünlükler çıkarmışımdır. Hele bir defa -sekiz yaşımda var mıydım, yok muydum bilmem- ona öylesine kızmıştım ki, günlerce, haftalarca yüzüne bakmamıştım. Barıştıktan sonra da onunla bir türlü eskisi gibi samimi olamamıştım. Meselâ Cemil Beye hep "Cemil Ağabey" demekte iken bu vak'a üzerine, işi resmîyete döküp onu Cemil Bey diye çağırmağa başlamışımdır. Bu vak'a, dedim. Ah çocukluk ah! ne tatlı ne mes'ut zamanlar imiş o da kadrini bilememişim:

Bir yaz günü, bizim yalının arka tarafındaki koruda beş on arkadaş körebe oynuyorduk. Aramızda her vakitki gibi, Cemil Bey de vardı. Onsuz zaten ne adamakıllı bir oyun tertip etmesini bilirdik, ne de tertip edilen oyundan tam mânasiyle bir tad çıkarmasını, Cemil Bey bütün arkadaşlarımın en büyüğü değildi ama, bilmem neden hepimiz üstünde öyle bir alıp sürükleyici tesiri vardı ve hiç yoktan türlü eğlenceler icadında ve bizi durup dururken bir kahkaha, bir çığlık kasırgası haline sokuvermekte o kadar hüner ve marifet sahibiydi ki, bazen seyrimize gelen büyükleri bile gülmekten katıltırdı.

Cemil Bey, emsalsiz bir taklitçiydi de. Kâh kuşlar gibi ötmeğe, kâh kediler gibi miyavlamağa, kâh denizden geçen sandalcılarla sokak satıcıları gibi sesler çıkarmağa başladı mı bunları, asıllarından ayırmak çok defa, yalnız bizler için değil, hattâ o seslerin sahipleri için bile mümkün olmazdı. Evet, o ötmeğe başlayınca çok defa kuşların etrafında uçuştuklarını veya kondukları dallar üstünden ona cevap verdiklerini hatırlarım. Ve yine çok defa, kedilerin onun miyav miyavlarına duvar diplerinden, dam kenarlarından kulak

kabarttıklarını da görmüşümdür.

Cemil Bey, ne kadar da kıvrak ve çevikti! Bütün saklambaç ve kovalama oyunlarımızda onu bir kere yakalayabilmek hiçbirimize nasip olmamıştır. Hep havacıva gibi elimizden kaçar giderdi. Ve bir yere saklandı mı kimseler bulup çıkaramazdı.

Nasıl oldu da o gün, o körebe oyununda gözlerim sımsıkı bağlı olduğu halde onun, Emirgân İmamının kızı Sıdıka ile birlikte sinip gizlendiği yeri bulmuştum? Ah, keşke bulmaz olsaydım. Elim, kocaman fıstık ağacının arkasına doğru uzanırken keşke taş kesilseydi de birbirine yapışmış gibi duran o iki kafaya değdiği vakit hiç bir şey hissetmeseydim, hiç bir şeyin farkına varmasaydım. Fakat, işte kader hayatımın ilk hayal inkisârına* sekiz yaşında uğramakmış. Parmaklarının ucu, sert ve sık örgülü bir kız saçiyle bir erkek çocuk fesinin ipek püskülüne dokunur dokunmaz acı bir şüphe ile irkilerek hemen gözlerimi örten mendili sıyırıp attım. Bir de ne göreyim; Sıdıka kollarını Cemil Beyin boynuna atmış ve onunla âdeta koyun koyuna, sarmaş dolaş bir vaziyette! Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, bu manzara karşısında ilk duyduğum his ne öfke, ne kıskançlıktı. Sadece şaşırıp kalmıştım ve utancımdan ne yapacağımı bilemiyerek ellerimle yüzümü kapamıştım. Neden şaşırmıştım? Neden utanmıştım? Bunu kendi kendime hâlâ izah edemiyorum. İki çocuğun, hattâ iki büyük insanın bir ağaç dibinde veya herhangi bir başka yerde biribirine sarılmış olarak görünmesinden ne çıkar? Ben her gece dadımla koyun koyuna yatmıyor muydum? Sabahları kollarımı annemin boynuna atarak ona dakikalarca sımsıkı yapışıp kalmıyor muydum? Babam beni kucağına alıp okşadığı zamanlar türlü şaklabanlıklar yapmıyor muydum? Çok defa arkadaş-

(*) Kırıklığına.

larımla öpüşüp seviştiğimiz olmuyor muydu? Nihâyet, bayram günlerinde Hakkı Paşa beni dizlerinin üstüne çekip de: "Hele şu yosmaya bakın!" derken niçin utanmak, sıkılmak aklımdan geçmiyordu? Hattâ... Evet, hattâ, lalalarımızın refakatinde elele gezmeğe çıktığımız ve Şehzadebaşı'nın kalabalığı içinde kaybolup da hiç tanımadığımız yaşlı bir hanımefendiyle bir beyin bizi evlerine götürdükleri bir donanma gecesi, Cemil Beyle tâbesabah bir yatakta yatmamış mıydık? Gerçi, o tarihte ben dört beş yaşlarında bir minicik bebektim. Cemil Bey de sekizine basmış mıydı bilmiyorum. Fakat beni üstüste okşayıp öptüğünü ve: "Korkma, ağlama. Şimdi eve haber verecekler bizi gelip alırlar" diye teselliye çalıştığını pek iyi hatırlıyorum.

Ah o gece! Meğer o, bizim tam mânasiyle ilk ve son vuslat gecemizmiş. Her neyse; sırası gelince belki bu mâceradan da daha uzun bahsederim. Şimdi, tekrar körebe hikâyesine gelelim. Evet; bu halde Sıdıka ile Cemil Beyin fıstık ağacı dibindeki halleri bana neden o kadar büyük bir ayıp gibi göründüydü? Dakikalarca neden başımı çevirip yüzlerine bakamadımdı? İşte, onlar sanki bir şey olmamışçasına tekrar oyuna başlamışlardı. Sıdıka, benim yere attığım mendille gözlerini bağlamış, gülerek zıplıyarak ortaya çıkmıştı. Cemil Bey, bana işaret ediyordu. Eliyle "Gel, gel. Beraber saklanalım," demek istiyordu. Bense yerimden kımıldamıyordum. Ondan, Sıdıka'dan, herkesten ve hattâ kendimden iğreniyordum. Bir an evvel bu suç yerinden kaçıp kurtulmak istiyordum.

Derken üstüme derin bir hüzün çöktü ve başımı aynı fıstık ağacına dayayarak sessiz sessiz ağlamağa başladım. Çocuklar sırayla gelip bana soruyorlar: "Ne oldu sana, Münire? Ne oldun?" diyorlardı. Ne olduğumu ben de bilmiyordum ki, onlara cevap vereyim. Biraz önce dediğim gibi içerimde ne bir hınç, ne bir öfke vardı ve demin sadece hayre-

te, utanca atfettiğim his ise şimdi bir acımaya inkılâp etmişti. Evet; ben şimdi Cemil Beye acıdığımdan ağlıyordum. O, bana, ağır bir kazaya uğrayıp her tarafı sakat olmuş veyahut bir batağa düşmüş de hiç temizlenmiyecek derecede kirlenmiş gibi geliyordu. Yürüyüşünü, koşuşunu, oturup kalkışını masallardaki perilerin hareketleri gibi seyretmeğe ve rugan ayakkabılarından mavi renkli ipek püskülüne kadar kılık ve kıyafetinin her teferruatına hayran olmağa alıştığım bir erkek arkadaşımının, nazarımda, birdenbire, bu hale girişinden daha büyük bir felâket tasavvur edemiyordum. Nitekim, bu felâkete sebep olan Sıdıka yanıma sokularak ve sırtımı okşayarak o mahalle kızı şivesiyle: "Kaşım, kaşım, bir yerin mi acıdı?" der demez "Dokunma bana, dokunma bana!" diye öyle bir feryat koparmıştım ki, bütün çocuklar etrafımdan çil yavruları gibi dağılıvermişlerdi.

Bu hâdiseden sonra ise Sıdıka bizim eve artık gelmez olmuştu. Zaten, annem onunla düşüp kalkınama pek taraftar değildi. İkide bir "Canım, bu koskoca kızın sizin aranızda işi ne?" diye sorar dururdu ve Sıdıka'nın bizden üç dört yaş büyük olmasındaki mahzuru -zira Cemil Bey de aşağı yukarı onun yaşında idi- pek anlamadığını sezerek ilâve ederdi:

"– Hem de görüyorsun; durmadan sakız çiğniyor. Anası babası yerindeki kimselerle bile senli benli konuşuyor. Üstüne başına ise hiç bakmıyor."

Fıstık ağacı vak'ası üzerine onu kovmaktan beter edişimde belki bu sözlerin de bir tesiri olmuştur. Fakat doğrusu, ben bu işi istemiyerek yaptım. Yaptıktan sonra da epeyce derin bir pişmanlık duydum. Annemin, her haliyle bu hareketimi beğenir görünmesi ve yüzüme "Aferim kızım, çok iyi etmişsin." der gibi bakışları bile uzun bir müddet bu acı hissi yüreğimden silemedi.

Zira, ben çok arkadaş canlısıydım. (Şimdi, etrafımda arkadaş ve dost diyebileceğim pek az kişi kalmış olmakla be-

raber hâlâ da öyleyim ya!) Hele gönül kırmaktan daima ödüm kopmuştur. Çünkü, elimden böyle bir kaza çıktığı vakit asıl kırılıp dökülen benim gönlüm olmuştur. Bunun için değil midir ki, Cemil Beyle şu otuz yıllık kalp macerasından ona, bir kere olsun, herhangi bir acı sitemde bulunmadım. Sebep mi yoktu? Vesile mi vermemişti? Belki evet, belki hayır... Bu hususta hâlâ kat'i bir hükme varamıyorum. Yalnız diyemem ki, Cemil Bey, bana karşı daima istediğim gibi hareket etmiştir. İlk sevişme devremizde dahi, diyemem ki, o benim üstüme hiçbir gül koklamamıştır. Zaten bu kadar sebat, bu kadar vefa hangi erkekte bulunur? Hele o erkek Hakkı Paşanın oğlu gibi hayata ilk adımlarını attığı günden itibaren etrafı çepçevre kadınlarla çevrilip de bütün hareket serbestisini kaybetmiş bir genç ise...

Ben bunu anlamıyacak kadar bön bir kız değildim ve onun içindir ki, Cemil Beyi fıstık ağacı dibinde Sıdıka ile yakaladığım vakit olduğu gibi, hemen her hatasında mazur bulmuşum. Kim bilir belki hayatım boyunca beni böyle bir geniş müsamahaya sevkeden hâdise de bu ilk tecrübemdi. Zira, o işte Cemil Beyin hiç bir kabahati olmadığımı gözümle görmüştüm: Sıdıka, boynuna öylesine sımsıkı sarılmıştı ki, ondan sıyrılıp kurtulmak için âdeta pençe pençeye bir güreşi göze almak lâzımgelirdi. Cemil Bey ise -hele bir kıza karşı- böyle sert ve kaba muamelelerde bulunabilecek çocuklardan değildi. Büyüğüne olsun, küçüğüne olsun, kardeş veya akranlarına olsun, herhangi bir saygısızlık gösterdiğini, sevgiden, şefkat ve nezaketten ayrıldığını hiç hatırlamam. Cemil Bey o kadar da uysal ve yumuşak mizaçlı idi ki, ağzından bir kerecik "Hayır, olmaz!" sözünün çıktığını işiten yoktur sanırım.

İşte, Cemil Beyin, çocukluğunda Sıdıka'dan başlıyarak bütün gençliği boyunca yakasını türlü türlü kız ve kadınların pençesine kaptırıp gidişi ve adının uçarıya, çapkına, ho-

vardaya çıkışı da fikrimce, bu huyunun, önüne geçilmez bir neticesi olsa gerektir.

Ama şu var ki, benim de bu yüzden çekmediğim cefa duymadığım acı kalmadı ve her ikimizin felâketine başlıca sebep de onun bu şöhreti oldu. Evet, başlıca sebep... Yoksa, babamın, Hakkı Paşalar tarafından edilen ısrarlara, yalvarıp yakarmalara rağmen beni Cemil Bey'e vermek istemeyişini başka neyle izah edebilirdim? Hakkı Paşalarla bizim aramızdaki münasebet yalnız yalı komşuluğundan ibaret değildi. Biz âdeta bir aileden gibiydik. Gece gündüz ya biz onlarda ya onlar bizdeydi. Bundan başka, ben, nasıl Cemil Beyle çocukluk arkadaşı idiysem babamla Hakkı Paşa birlikte büyüyüp yetişmişler; hattâ birlikte tahsil ve terbiye görmüşler, en aşağısından en yükseğine kadar devlet mansıplarının bütün basamaklarını yan yana beraber çıkmışlardı. İşte, babam Cemil Beyle evlenmeme rıza göstermemekle böyle bir eski ve sıkı dostluk hukukunu çiğneyip geçmek zorunda kalmıştı.

Zira o da, herkes gibi, Cemil Beyin havaî bir genç olduğuna inanıyordu ve biricik evladını, -hele benden bir kaç yaş büyük erkek kardeşimin ölümünden sonra, üstüne titrediği biricik evladını- kendi dostluk hukukuna feda etmek istemiyordu. Bundan başka, sanıyorum ki, Cemil Beyle benim aramda bir gönül macerasının da başlamış olduğunu sezmişti. O zamanın telakkilerine göre ise, böyle bir şeye ancak büyük bir ayıp ve rüsvalık nazariyle bakılırdı. Zavallı babacığım, bunun bütün kabahatini de mutlaka Cemil Beyin üstüne atmış ve hattâ belki onu bir ırz düşmanı sanmış olacak ki, Hakkı Paşaya bir mektupla kat'i red cevabını verirken oğlunun beni "Badema rahat bırakması" için "kendisine nesayihi lâzımede"* bulunmasını da rica etmişti ve...

(*) Gerekli öğütlerde.

İşte, gene ipin ucunu kaçırdım! Bütün bunları sırası gelince anlatmalı değil mi idim? Ben size henüz çocukluğumdan bahsediyordum: Körebe oyunu. Fıstık ağacı vak'ası. Emirgân İmamının kızı Sıdıka. Gerçi, hikâye etmeye çalıştığım şu sergüzeştle bu gibi teferruatın doğrudan doğruya bir alâkası yok amma, bunu yazarken size hiç değilse yalımızın nerede bulunduğunu öğrettim sanırım. Evet, bizim yalı ile Hakkı Paşaların yalısı, Emirgân'ın biraz aşağısında, Baltalimanına yakın bir noktada idi. (İdi diyorum. Zira, şimdi her iki yalının yerinde yeller esiyor.) Küçük koya doğru yan yana uzanan tahini boyalı bu çifte bina, birbirinden, oldukça yüksek bir bahçe duvariyle ayrılmış olmakla beraber, denizden geçenlere tek bir yalı gibi görünür ve Faik Paşalarla Hakkı Paşaların bir çatı altında hep birlik yaşadıkları zannını verirdi. Hakikatihal de bunun pek zıddı değildi ya. O yüksek bahçe duvarının ortasında bir aralık kapı vardı ki, babamın, taliplerime red cevabını verdiği menhus* güne kadar daima açık dururdu ve oradan her iki evin halkı efendi, hanım, bahçıvan, ayvaz, uşak vesaire birbirleriyle geceli gündüzlü haşır neşir olmak imkânını bulurdu.

Hiç unutmam: Cemil Beyin büyük kardeşinin sünnet düğünü akşamı da babam önde annemle ben arkada komşularımızın davetine bu kapıdan geçerek gitmiştik. Ama, ne akşamdı o akşam! Her ağacın dalına kim bilir kaç mumluk fanuslar öbek öbek asılmış bir takma kafesle ikiye bölük geniş mermer taraçaya sofralar kurulmuş. Bir yanda saz takımı, öbür yanda köçekler, hokkabazlar yer almış. Çocuklara ayrılan bir köşeye Karagöz perdesi kurulmuş ve şimdiden bütün bahçe, sed sed, öyle bir kalabalıkla kaynaşmakta idi ki, insan nereye bakacağını bilemiyordu. Hele ben, -bu, ilk feraceye girip yaşmak tutunduğum günün akşamı olduğu

(*) Uğursuz.

için- büsbütün şaşkına dönmüş bir halde idim. Vücudumu, belden ve kalçadan sımsıkı saran, peşleri ikide bir ayaklarıma dolanan o kat kat, büzme büzme canfes* kılıfın içinde hareket serbestliğimi tamamile kaybetmiş bulunuyordum ve annemin bin ihtimamla tepeme kondurduğu papazi hotoz yerinden oynayacak, yahut da, hotoza, ensemden küçücük iğnelerle iliştirdiği yaşmak kayıp düşecek diye başımı ne sağa, ne sola çevirebiliyordum. Taş bebek gibi dimdik, kaskatı bir şey olmuştum. Halbuki, bir iki sene evveline gelinceye kadar bu kapıdan bu bahçeye bir sincap çevikliğiyle girer çıkardım. O esnada da gene öyle yapasım geliyordu. Fakat, ne mümkün! İşte, belki de çocukluğumdakinden daha büyük bir tehalükle** bir an evvel Cemil Beyi görmeğe can attığım halde, gözlerimi bile istediğim gibi kullanamıyordum. Hep önüme bakarak annemin yanı sıra ağır ağır yürüyordum. O, pek belli etmek istemiyordu amma, sanırım bu tavır ve edama gülmekten kendini güç zaptediyordu. Nitekim, babam, harem dairesinin dış eşiğinde bizden ayrılıp selâmlık tarafına gider gitmez durdu ve beni tepeden tırnağa bir iyi süzdükten sonra gülümseyerek:

"– Bu ne hal Münire? dedi. Neden kendini o kadar sıkıyorsun? Neden öyle acemi halayık gibi dimdik duruyorsun?"

Annemin beni acemi halayığa benzetişine ilk anda epeyce kızmıştım amma, içeriye girip de büyük sofanın bir köşesinde, bizden önce gelmiş misafirleriyle oturmakta olan Hakkı Paşanın haremi Hanımefendiye doğru yürürken gerçekten bir acemi halayıktan farkım olmadığını ben de anlamıştım. Sanki, bu eve ilk defa geliyormuşum; sanki, bu Hanımefendiyi ilk defa görüyormuşum gibi ne yapacağımı şa-

(*) Düz ipekli kumaş.

(**) İstekli bir çabuklukla.

şırıp kalmıştım. Yerden temennah mı edecektim? Yoksa her vakitki âdetim üzere eğilip elini mi öpecektim? Bilemedim. Her iki selâmlaşma tarzı da -biri hotozumun, öbürü yaşmağımın selâmeti bakımından- tehlikeli bir hareket gibi görünüyordu bana. Bereket versin ki, Hakkı Paşanın Hanımefendi, yerinden kalkıp misafirlerinin çemberini yararcasına bir tehalükle bizi sofanın ortasında karşılamış ve annemle öpüşür öpüşmez hemen bana dönerek kollarımdan tutmuş; bir müddet, uzun bir müddet, beni hayran hayran seyrettikten ve "Aman yarabbim; ne de yakışmış kızımıza şu sedefi ferace!.." dedikten sonra beni kendine doğru çekmiş, yaşmağımın üstünden yanaklarıma iki uzun öpücük kondurmuştu. Bu suretle ne yerden temennah etmeme, ne de eğilip elini öpmeme vakit bırakmıştı.

Cemil Beyin annesi, bu samimî, bu candan kabul tarzı ile beni yalnız içinden nasıl çıkacağımı bilmediğim bir selâmlaşma merasiminden kurtarmış olmadı, aynı zamanda da bana öyle bir nefis emniyeti verdi ki, biraz sonra taraçanın ben yaşta kızlara ayrılmış olan tarafına doğru giderken kendimi adeta havalarda uçar gibi ferah ve hafif hissediyordum. "Ne de yakışmış bu sedefî ferace..." Acaba, herkes de beni böyle mi bulacak? Ona ne şüphe! Hakkı Paşanın haremi, devrin en iyi giyinir, en süslü, en zarif hanımlarından biri değil miydi? Onun bu kadar hoşuma gittim, o beni bu kadar beğendi ise başkalarına ne demek düşer?

Şimdi, artık bütün endişem kendimi bir an evvel Cemil Beye göstermekten ibaret kalmıştı. Bu ise, tatlı bir endişe idi. Yerime gidip oturduğum vakit gözlerimi bitişiğimizdeki erkekler tarafından bunun içindir ki, bir saniye ayıramıyordum. Hoş; ben onu görsem de o beni göremezdi ya. Çünkü, aradaki kafes havalenin bu yanı epeyce loştu. Önce, bizim neden böyle yarı karanlıkta bırakıldığımızı anlayamamış ve neşem kaçıp biraz sinirlenmeğe başlamıştım

doğrusu... Fakat, birden aklımı toparlayıp da bunun mânasını sezer sezmez canımın sıkıntısı bir isyan halini alacağı yerde tatlı bir heyecana, bir kovalanıştan kaçma, bir tasallûttan korunma heyecanına -nasıl söyliyeyim bilmem ki- bir nevi kadın şuhluğuna inkılâp ediverdi ve içim gıcıklanır gibi oldu. Bu kafesin ardında, bu loşluktadır ki, ilk defa olarak, bende çocukluktan genç kızlığa geçmenin şuuru uyanmıştı sanırım ve kendi kendime "Varsın, diyordum, o beni arayıp bulmağa çalışsın. Bu küme küme yaşmaklılar ve feraceliler içinde..."

Öyle ya; hepsinin en güzeli, hepsinin en genci ve hepsinden daha alımlı olan ben değil miydim? Hem, Cemil Beyin gözleri benim yüzümü kapkara karanlıklarda bile hiç yanılmadan seçip görmeğe alışkındır. İşte, kaç zamandır, bahçe ve koridorlardaki oyunlarımız nihayete ereli birbirimize hep geceleyin uzaktan uzağa gözükebilmekteyiz. Evet; hemen her gece el ayak çekildikten ve dadım kimbilir kaçıncı uykusuna daldıktan sonra ben, yavaşçacık yatağımdan çıkıyor, çıplak ayaklarımla kalın halının üstünde gölge gibi süzülerek pencereye yaklaşıyor ve başımı dışarıya uzatıp sözde denizi seyre dalıyordum. Aynı saatte, aynı dakikada yahut çok defa benden biraz önce iki üç pencere öteden Cemil Beyin başı da güya aynı maksatla dışarıya uzanıyor ve her ikimizin yüzü sanki bir mıknatıs cazibesine tutulmuş gibi aynı saniyede birbirine doğru çevriliveriyordu. Böylece, bir müddet, bütün kuvvetimizi gözlerimizde toplıyarak ve karanlıkları deşerek sessiz sessiz bakışıyorduk. Sonra o "Deniz ne kadar sakin." veya "Dalgaların şıpırtısı ne tatlı!" gibi birkaç söz fısıldıyor. Ben, çok defa, bu havaî lâkırdıları cevapsız bırakıyor; büsbütün başka şeyler düşünür gibi yapıyordum. O vakit, Cemil Bey, daha esaslı bir bahis kapısı açmak çaresini arıyor ve meselâ, beni, mutlâka konuşmağa mecbur eden şöyle bir sual soruyordu:

"– Bu sabah, malûm olan yere koyduğum tezkereyi aldınız mı?"

Bunun üzerine ben, bir nefes kadar hafif bir sesle:

"– Evet, diyordum."

"– Neden cevap vermediniz o tezkereme?"

Tekrar susuyordum. (Çünkü, tam o sırada sofadan yaklaşan bazı ayak sesleri duyuyordum), lâkin, Cemil Bey, o anda yanıbaşıma sokulup da kalbimin çıkardığı sesleri duyabilseydi, sanırım ki, benden beklediği cevabın en belâgatlisini almış olurdu.

Bu pencereden pencereye bakışıp fısıldaşmalarımızın mehtaplı gecelere ve hattâ gündüze rastgelenleri de vardı. Gerçi, o zaman birbirimizin yüzünü daha iyi görürdük amma, bu görüşmelerde pek çok ihtiyatlı davranmamız lâzım gelirdi. Fısıltı halinde bile konuşmazdık ve ikide bir başımızı içeriye çekmek zorunda kalırdık.

Bilmem neden, mehtaplı gecelerde, Boğaziçinin bu noktası her yerden ziyade kalabalıktı. Bebek'den, Kandilli'den kalkıp Kalender'e, Büyükdere'ye doğru yol alan sandallar, kayıklar, hattâ bazen üstlerinde saz âlemleri yapılan mavnalar bir kerre bizim yalının önünde mola vermeden geçip gidemezlerdi. Bilmem neden, dedim amma, bunun sebebini keşfetmek pek de güç değildi: Komşularımız o kadar cemiyetli, zevk ve sefalarına o kadar düşkün insanlardı; hele Hakkı Paşanın hanedanlığı, hovardalığı bütün İstanbul'a öylesine ün salmıştı ki, onu yakından tanımak saadetine erememiş birçok keyif ehli için yalısının önünde beş on dakika geçirmek tahminime göre hususî bir haz olsa gerekti. Bundan başka, Hakkı Paşa yalısının, halkı kendine çeken daha esaslı diğer birkaç cazibesi daha vardı. Burası haftada hiç değilse bir kere, devrin en seçkin hânende ve sözendelerinin sesi ve ahengi ile dolup taşan bir nevi "musiki encümeni" halini alırdı. Dede'nin en son bestelerini, Rıfat Efen-

dinin en yeni güftelerini ilk defa buradan işitip dinlemek mümkün olurdu. Böyle akşamlarda, artık her iki yalının önünü bir görmeliydi! Yüzlerce sandal, kayık hep bir araya gelip toplanarak adetâ bir küçük ada gibi hareketsiz bir kitle teşkil eder ve buradan, hele saz fasıllarının sonlarına doğru, biribirinden coşkun birtakım seslerin "Ah; of. Yaşa, varol!" nidalariyle etrafı çın çın çınlattığı işitilirdi. O vakit, Hakkı Paşa bütün uşaklarını seferber ederek ve kayıkhanesinin bütün sandallarını harekete getirerek sürahiler dolusu aşılama şerbetlerle bu yanık bağırları boş yere teskine kalkışırdı. Boş yere, diyorum. Zira, bu ikram üzerine denizdeki kalabalığın coşkunluğu, çok defa, en son haddine varırdı ve ben, başımı pencereden dışarıya uzatmak şöyle dursun camı indirip perdeleri kapatmak zorunda kalırdım.

Zaten, aksi taktirde, Cemil Beyi görmeme de imkân olamazdı ya. Böyle gecelerde Cemil Bey ya hep hânende ve sâzendelerin yanında bulunur, yahut, kimbilir belki de şerbet dağıtmak bahanesiyle bir sandala atlayıp denizdeki kalabalığın içine karışırdı. Niçin karışırdı? Bunu, kendi kendime bile açıklamaktan çekinirdim. Zira, bilirdim ki, bu kalabalık yalnız kuru bir erkek kalabalığından ibaret değildir. Bindikleri kayıklar, biraz açıkta durmakla beraber, nice güzel ve kibar hanımlar da bu mehtap ve saz sefasına iştirak etmektedirler.

Bunu düşünerek küskün küskün yatağıma girer, büzülürdüm. Komşularımız için, herkes için ve hattâ belki de Cemil Bey için kimbilir ne hoş, ne tatlı geçen o saatler benim için türlü kuruntular, türlü hüsranlarla dolup yüklenerek öylesine ağırlaşırdı ki, sabahı, bir yandan öbür yana dönerek iple çekerdim. Sabahı diyorum. Zira Hakkı Paşa yalısındaki âlemlerin çok defa, şafak sökünceye kadar devam ettiği olurdu.

İşte, size anlatmak istediğim sünnet düğünü de böylece

sabaha kadar sürmüştü ve babam, bizi, gece yarısına kalmadan eve getirdiği için bunun, belki en parlak fasıllarını yine yatağım içinden dinlemek zorunda kalmıştım amma, bu sefer, yerde miyim, gökte miyim hiç bilmeksizin... Sanki, bir buluta yaslanmış, durmadan uçuyor, yükseliyor gibiydim. Başımda bir tatlı dönme, gözlerimde bir hoş karartı, içimde -çocukken salıncakta duyduğum yürek kesikliğini andırırbir kamaşma... Neden mi diyeceksiniz? Çünkü, o akşam Cemil Bey bana bir şarkı söylemişti. Cemil Bey, ilk defa olarak bu akşam, yanık bir beste, yanık bir güfte ile ve sesinin en yanık perdeleriyle bana aşkını ilân etmişti. Evet, Cemil Beyin söylediği şarkıda tarifi geçen sevgili benden başka biri değildi. Yaşı benim yaşım, endamı benim endamım ve gözlerinin rengi benim gözlerimin rengi idi. Öyle olmasa, Cemil Bey, güftenin bu imalı yerlerini her tekrar edişte başını hafifçe benden yana çevirip mânalı mânalı bakar mıydı? Hem Hakkı Paşa ona şarkı okumak emrini verir vermez neden o kadar tehalükle kabul etmiş ve neden taraçada başka bir yer bulamamış gibi gelip tam bizim kafes bölmenin yanına sokulmuştu? Biraz önce setler üstündeki ikinci sınıf davetlileri ağırlamak vesilesiyle bahçede dolaşırken kaç defa gözgöze geldiğimizden bu bölmenin hangi noktasında oturduğumu bilmemesine de imkân yoktu. Bundan dolayı yüzde yüz emindim ki, bu şarkı yalnız benim, yalnız benim için söylenmiş, hattâ sanırım, baba ile oğul arasında bu fasıl hususî bir kasıtla evvelden kararlaşıp tertiplenmişti.

Bu hususî kasıt da nedir mi diyeceksiniz? Yukarıda bahsi geçen sünnet düğününün hemen ertesi günlerinin birinde Hakkı Paşa, beni, oğlu için babamdan resmen istediği ana kadar bu işte herhangi bir kasıt olabileceğini doğrusu ben de hiç tahmin etmemiştim. Fakat, yüreğimi hoplatan o haber kulağıma değer değmez anladım ki, Cemil Beyin şarkı okuyuşu, bu şarkıyı okumak için ta yanıbaşımda yer alışı

öyle gelişigüzel bir vak'a değildi. Hattâ, evet, hattâ ben bile kafes bölmenin bitişiğindeki sandalyeye kendiliğinden oturmamış, oturtulmuştum. Yani haberim olmaksızın görücüye çıkan bir kız rolünü oynamıştım. Lâkin, böyle bir oyuna, böyle bir tertibe ne lüzum vardı? Eğer Hakkı Paşa beni oğluna almak, eğer Cemil Bey benimle evlenmek istiyor idiyse buna olmaz diyecek herhalde ben değildim.

Erkekler ne tuhaftır! Kaç yaşında olsalar, nice tecrübeden geçmiş bulunsalar kadın ve gönül işlerinde daima çocuk kalırlar. Hakkı Paşa gibi saçlı sakallı bir adamın onbeşine henüz yeni basmış bir kızı bu kadar düzenle avlamağa kalkışı, Cemil Bey gibi bir çekirdekten yetişme uçarının -güya aramızda geçenler benim ona meylimi kâfi derecede ispat etmemişçesine- birtakım âlâyişli* sahne gösterileriyle ayağımı çekmek isteyişi ne kadar mânasız ve lüzumsuz bir hareketti! Ben kendimi bildim bileli, onlara teslim olmamış mıydım? Fikrim, zikrim, hep onlarda değil miydi? Tâ küçük yaşımdan beri, yarı varlığım hep yanıbaşımızdaki yalıda yaşamıyor muydu? Cemil Bey, bana kaç kere yüreğini dökmüş, niyetlerini bildirmemiş miydi? Karanlıkta, pencereden pencereye fısıldaşmalarımız, ara kapısının yarığından, mektuplaşmalarımız, uzaktan uzağa bakışmalarımız, her şeyi, o şarkı ile, ulu orta, bir ilânı aşka lüzum göstermeyecek kadar, açığa vurmuş bulunmuyor muydu?

Hayır; meğer bunların hepsi birer çocuk oyunundan ibaretmiş. Bana ne oldu ise, düzen dediğim, âlâyişli sahne gösterisi dediğim ve yersiz lüzumsuz gördüğüm bu dolambaçlı ilânı aşktan sonra oldu. Cemil Beyin tatlı, dokunaklı sesi perde perde yükselip alçalırken, kâh bir vuslata davet şevki, kâh bir ayrılıktan şikâyet hüznü ile yakınlaşıp uzaklaşırken, bana öyle geldi ki, döne döne, dalga dalga akan bir su,

(*) Gösterişli.

vücudumu çırılçıplak içine almış, sürükleyip gidiyordu. Nereye? Artık hiç bilmiyordum. Bende, düşünce, irade namına, artık hiçbir şey kalmamıştı. Gözlerimi kapamış, kendimi bırakmıştım. Bu su, beni dilediği yere götürebilir, isterse dalgalarını başımdan aşırıp beni döndüre döndüre tâ dibine çekebilirdi. Artık, ölümden bile korkum kalmamıştı.

Öyle amma, en sonunda, babam, ölümden daha zorlu çıktı. Evde, beni öylesine bir göz hapsi içine aldı ki, ne annemin şefkatli müsamahası, ne dadımın vefalı himayesi imdadıma yetişemez oldu ve ben, tel kafeste bir kuş gibi, çırpınmağa başladım. Artık, elvedâ Cemil Beyle mehtaplı veya karanlık gecelerde, pencereden pencereye fısıldaşmalara, gündüzleri ara kapının anahtar deliğinden birbirimizi gözetlemelere veya bahçe duvarının üstünden, küçücük yadigâr çıkınları atışmalara, hattâ, evet, hattâ ayda bir olsun, fırsat bulup onun bana, benim ona iki satırlık bir tezkere ileştirebilmemize...

Bu ayrılık, bu mânevî karantina, hayatımda yalnız bir teselli kalmıştı. O da arada bir, Cemil Beyin, kâh denizden, kâh yandaki pencerelerden akseden sesini, işitmekti. Bu ses bana, gecenin ilerlemiş bir saatinde, el etek çekildikten ve her iki yalı halkı uykuya daldıktan sonra, pes perdeden, hep o şarkıyı söylemekte devam ediyordu. Bu ses ve o şarkı yatak odamın açık penceresinden içeriye sızarken, sanki birdenbire hapishanemin kapısı aralanır ve bu kapının aralığın-

dan, Cemil Beyin narin endamı gözükür gibi olurdu. Heyecanla bakar, bakardım ve bir yağ kandilinin ışığında, onu frenk gömleğinin fiyongolu yakasından tutun da -belden büzme uzun etekli setresine, beyaz pantalonuyla rugan ayakkaplarına kadar- giyinip kuşanışının bütün teferruatı ile seçmeğe başlardım. Bence, her sesin bir yüzü vardır ama, tepeden tırnağa, bu derece şekilleşmiş, cisimleşmiş, sahibinin kalıp ve kıyafetini bile bu derece gözönüne getiren bir ses, hiç işitilmemiştir sanırım. İlk genç kızlık devirlerinden şu satırları yazdığım 1310* tarihine kadar geçen otuz yıl boyunca dinlediğim nice meşhur hânendelerin beni böylesine bir sihir ve kerâmet karşısında bıraktığını asla hatırlamıyorum. Meselâ hânende Nasib'in -ki onu şahsen tanırım- davudi sesi, bana çok defa bir erkek hançeresinden çıkıyor gibi gelmişti. Ama, Cemil Beyin sesi, onun tâ kendisi idi.

"Gel, demek isterdim ona; gel sevgilim, daha yakına. Kaç zamandır hasretinle yanıp tutuşmaktayım. Yaklaş, yaklaş ki, seni doya doya göreyim." Lâkin, o, bu sözleri söylememe hacet bırakmaz; sessiz adımlarla, bana doğru yürür, yaklaşır; daima, arkaya devrik fesinin kenarlarından fışkıran gür kumral saçlı geniş alınlı başını yatağımın üstüne eğerek, el yordamiyle yüzümü arar bulur. Ben, gözlerimi kapar ve beklerim. Önce, ipek gibi yumuşak, incecik bıyıklarının yanağıma dokunduğunu hissederim. Hemen sonra, ağzı gelir gelir kulağıma sokulur, kulağıma sokulur. Beni oramdan öpmek için mi? Hayır. O şarkıyı, yalnız benim işitebileceğim bir sesle tekrar etmek için.

İşte o, bu sesledir ki, bazı geceler âdeta koynuma girmiş, beni kolları arasına almış gibi olurdu. Vücudunun bütün sıcaklığı, mendiline sürdüğü gül suyu kokusuna karışarak,

---

(*) Hicri 1310: Miladi 1892.
Rumi 1310: Miladi 1894.

yatağımın içine yayılırdı. Bu, bir hayal, bir rüya değil, tam mânasiyle bir gerçekti. Zira, ellerimle onun etine, kemiğine, adalelerine dokunabilirdim. Hattâ, yüzünü okşarken derisinin traşlı taraflarını hissederdim. Bir gece, bu hayalî vuslatı hakikatle o kadar karıştırmıştım ki, kendimi tutamayıp yüksek sesle: "Cemil, Cemil, Cemil benim bir taneciğim!" diye haykırmıştım. Gözlerimi açtığım zaman dadım, hüngür hüngür ağlıyarak, başım ucunda bana doğru eğilmiş duruyordu.

Ne kadar utandımdı, o anda halimden.

"– Sakın, bağırdım mı ben rüyamda, dadıcığım?"

"– Hayır, -dedi, hıçkırıklarını kesmeğe çalışarak- hayır; rüyanda değil. Biliyorum, rüyanda değil. Uyumuyordun. Uyanıktın. Yatağın içinde durmadan kımıldıyordun. Onun sesi sende ne rahat ne huzur bırakıyor. Bilmez miyim ben?"

Bunun üzerine dadımın boynuna sarılarak birlikte ağlaştıktı.

Sanırım, o gecenin veya böyle gecelerden bir başkasının ertesi günüydü. Sabahlık halimle, bir yere gitmek için sofadan geçerken yandaki odalardan birinin kapısından babamın bana seslenmek ister gibi başını uzatıp sonra birden geri çektiğini hissettim ve korkuyla karışık bir telâşla uzaklaşıp gittimdi.

Acaba ne söylemek istemişti? Acaba, gecelerimin esrarı kulağına değmişti de benimle ilk defa olarak yüz yüze ciddi bir tarzda konuşmağa mı karar vermişti? Evet, babam mutlaka böyle bir karar ile yolumu gözetlemekte iken on altı yaşına basmış kızının göğsü bağrı açık, saçları dağınık, terliklerini hasır üstüne sürçe sürçe çıplak ayaklarla yürüdüğünü görünce bir nevi sıkılganlığa kapılarak geri çekilmişti.

Zaten, babamın benim önümde Cemil Bey meselesine temastan utanır gibi bir hali vardı. Bu bahsi, ima yoluyla bile bana açmaktan daima çekinmiştir. Yalnız benim Cemil Beye

meylimi hissettiği günden hakkımdaki muamelesinde, diyebilirim ki, eski şefkatinden eser kalmamıştı. Gerçi katı bir söz söylemiyor, beni kıracak bir harekette bulunmuyor, bana öfkesini -hayır, babacığım hiç de öfkeci bir adam değildi- bana gücenikliğini yalnız tavırları ve bakışlariyle ifade ediyordu. Günlerce, güya ev içindeki varlığımdan haberi yokmuş sesimi duymuyormuş, yüzümü görmüyormuş gibi davranıyordu. Komşularımızla aramız açıldığı günden Nafi Mollaların konağına gelin gideceğim güne kadar geçen iki bayramda elini öptüğüm vakit bana ne mutadı üzere "nice senelere güzel kızım" demiştir, ne de saçlarımı okşayıp alnımdan öpmüştür.

Onun için, yukarıda bahsettiğim gün sabahlık halim mâni olmasaydı da gene o meseleye dair bana iki kelimecik söyleyebileceğini aklımdan bile geçirmemem lâzımgelirdi. Lâkin, o zamanlar bütün kötü ihtimalleri mümkün görüyordum. Nitekim, bir an gelecek uykusuz gecelerimde ve boş, bomboş günlerimde bana dert ortaklığı eden hikâye kitaplarının ortadan kaldırılışı gibi ağır bir cezaya çarpılacaktım. Artık ne edeceğimi ne eyleyeceğimi bilemiyecektim. Penceremden saatlerce denize baka baka birtakım kara düşüncelere dalıp gidecektim. Annem, beni, boş yere gezmelere, ziyaretlere, gece yatısı misafirliklerine götürmekle avutmağa çalışacaktı. Halbuki, bu gezintiler ve bu ziyaretler, çektiğim azabı kat kat arttırmaktan başka bir şeye yaramıyacaktı. Hattâ çocukluğumun en eğlenceli saatlerini geçirdiğim ve akşam olunca eve dönmek istemediğim halamın Kanlıca'daki yalısını dahi yadırgayacak; akranım olan kızlariyle konuşup gülüşmekten içim sıkılacak ve kendi güler yüzü yüreğime artık hiçbir ferahlık vermiyecekti. Evet, tatlı ve şirin halacığımın, yedi kat yabancılara neşve saçan güler yüzü bile...

Onu, şimdi kimseler tanımıyor. Halbuki, bir vakitler

Kanlıca denince akla yalnız Şâhende halam gelirdi. Genç yaşında iki küçük kıziyle dul kalmış bu kadın, bilmem neden, Boğaziçinin bir füsunlu cazibe merkeziydi. Her yaz mevsimi, karşılıklı iki sahil boyunca hep onun adı dolaşır; bellibaşlı bütün yalılarda hep ondan bahsedilirdi. "Şâhende Hanımefendi, bu yıl Göksu'da hiç görünmedi." "Şâhende Hanımefendi, Çubuklu'ya pek sık gelip gider oldu." "Şâhende Hanımefendi, artık eskisi gibi ne kayık ne talika gezintilerinde kızlarını yanına almıyor.. Eee, büyüdüler tabiî. Yaşını göstermek istemiyor." "Geçen sene Şâhende Hanımefendinin yalısında gene bir saz âlemi olmuş. Acaba davetlileri kimlerdi?" "Gördünüz mü? İşittiniz mi? Şâhende Hanımefendi, o uzun güzelim saçlarını kestirmiş; Avrupa yapmış." "Geçen gün, Kâğıthane'de görmüşler Şâhende Hanımefendiyi, tozpembe bir ferace ve dantelâlı bir şemsiye ile. Yakışır mı bu? Boyunca kızları var." "Var, var amma taravette kızlarından daha taravetli. Güzellikte kızlarından daha alımlı. Görenler abla sanır vallahi." "Her şeyini anlıyorum şu Şâhende Hanımefendinin doğrusu. Fakat, ikide bir tebdili kıyafet olup Sütlüce'ye gidişlerine bir türlü aklım ermiyor. O mezbelede, o izbe yerlerde Şâhende Hanımefendi gibi kibar ve zarif bir kadının işi ne?"

Ah işte, yine ipin ucunu kaçırdım. Ben, halamdan bahsediyorum. Evet, Şâhende halam, babamın zıttına pek ehlidil bir kadındı. Saza söze, cemiyetli hayata pek düşkündü amma, bu düşkünlüğü herhangi bir taşkınlığa vardırmamıştır. Ömrümün sonuna kadar vakarı, şerefi ve itibariyle yaşamasını bilmiştir. Benim üzerimde bu hayat örneğinin büyük tesiri olduğunu zannediyorum. Gerçi, babamın kız kardeşine karşı aldığı vaziyet yüzünden evleninceye kadar, onu pek seyrek görmüşümdür. Fakat, her görüşümde, ondan bir şey almış, onu, farkına varmaksızın tenkit etmişimdir. Hâlâ gülüşlerim onun gülüşleri, bakışlarım onun bakışları,

yürüyüşlerim onun yürüyüşleri, kalkıp oturuşlarım onun kalkıp oturuşlarıdır. Yüzümü, boyumu, bosumu, saçlarımın, gözlerimin rengini de ona benzetenler vardı. Hattâ, bir gün, akrabalardan biri, babamın yanında: "Büyüdükçe, ne kadar halasını andırıyor!" demişti de babam, birdenbire suratını asmış: "İnşallah huyu da andırmaz." diye mırıldanmıştı.

Niye andırmasındı? Ben, halamın, yüzü, endamı, tavır ve edası kadar -belki de daha ziyade- huyunu beğenirdim. Ağzından, kimsenin gönlünü kıracak söz çıkmazdı. Hiç hissettirmeden küçükle küçük, büyükle büyük olmasını bilirdi. Halayıklarına, uşaklarına muamelesinde, o kadar nazik ve şefkatliydi ki, bazı kötü yürekli kimseler bu halini, onlar karşısında bir eksiklik hissi duyduğuna verirlerdi. "Nerede ise ellerini ayaklarını öpecek adamlarının. Tek sırrını faş etmesinler..." diye söylenirlerdi.

Halamın, bir sırrı veya bazı sırları, var mıydı, yok muydu? Bunu, pek sonraları, artık, onunla hayatta, iki dert ortağı gibi başbaşa kaldığım zaman anlıyacaktım. Şimdi kendi hikâyeme gelelim:

Bu faslın başında ne demiştim? Babam, ölümden daha zorlu çıktı, demiştim. Sakın, bu sözümden babama karşı bir kötüleme veya bir kinlenme mânası çıkarmayın. Ben, o vakit herhangi bir isyan hissine kapılmış değildim. Bu günün genç kızları bu derece yumuşak başlılığa bir mâna veremezler. Bunu, belki bir nevi miskinliğe, bir nevi mizaç uyuşukluğuna hamlederler. Bilmezler ki, otuz yıl evvel evlâtların alın yazısını babalar, analar çizerdi ve buna karşı gelmek kadere meydan okumak gibi imkânsız bir şeydi.

Bununla beraber, yalıda bulunduğumuz müddetçe babamın ağır birer suç telâkki edeceği bazı cüretli hareketlerde bulunmaktan da kendimi alamadığımı itiraf ederim. Bunlardan biri çocukluk arkadaşım Sıdıka sayesinde Cemil Beyle bir mektuplaşma çaresi buluşumdur, (hatırlıyor musunuz bilmem; Sıdıka hikâyemin baş taraflarında bahsi geçen Emirgân İmamının kızıdır) ve o, şimdi evli bir kadın olarak annesiyle birlikte bizi, tekrar ziyarete gelmektedir. Fakat, bu ziyaretler o kadar seyrek idi ki, bütün yaz mevsimi boyunca ancak iki veya üç defaya inhisar ederdi ve bizim onlara ziyaret iade edişimiz hemen hiç vaki değildi.

Cüretli dediğim hareketlerimden bir başkası da kayıkhanenin yanı başındaki deniz hamamından denize girdiğim vakit birden şeytana uyup tahta perdenin altından dalarak dışarıya açılışlarım ve sessizce Hakkı Paşalardan yana yüzüşlerimdi. Gerçi, bu kahramanlığım çok defa boşa giderdi. Zira, o saatte, daha doğrusu o anda Cemil Bey ya kaleme gitmiştir, evde yoktur yahut evde olsa bile, beni herhalde pencereden gözetleyip durmamaktadır. Lâkin, Sıdıka ile

gönderdiğim mektupların birinde tayin ettiğim bir işaret üzerine Cemil Bey, benim her denize giriş vaktimden birkaç saat evvel haberdar olmağa başlamıştı. Babamın Mabeyinde gece nöbetçisi kaldığı günler, yataktan kalkar kalkmaz ilk işim penceremin kenarına bir küçük mendil asmak olurdu. Cemil Bey bunun üzerine hemen soluğu kendi kayıkhanelerinde alır ve benim, dalgalar arasından bir siyah nokta gibi gözüküp kaybolan başımı seyre hazırlanırdı. Birkaç dakika ya sürüp ya sürmeyen bu temaşa ise Cemil Bey için hayli güçlüklerle elde edilen bir şeydi sanırım. Bunu, kimseye sezdirmemek için onun, hiç değilse kayıkçıları, bahçıvanı, yalının sair adamlarını birer bahane ile sahilden uzaklaştırması ve harem halkının pencerelere yaklaşmasını önler bazı tedbirler alması lâzım gelmez miydi? Çünkü ben, kendi hesabıma her türlü ihtiyata riayet ederdim. Meselâ biraz yukarda söylediğim gibi bu şekilde denize girişlerimi hep babamın evde bulunmadığı ve annemin dadımla birlikte bazı büyük temizlik işlerine bakınakla meşgul olduğu zamanlara rastgetirirdim. Kayıkçılar, bahçıvanlar, uşaklar da o sırada ya halıları pataklamakta ya selâmlık dairesinin mermerlerini yıkamakta yahut da benim deniz hamamında bulunacağım saati bilmekte oldukları için ortadan çekilmektedirler. Zaten, bu deniz hamamına harem dairesinin alt kat odalarının birinde birkaç basamak merdivenle inilirdi ve her taraftan kapalı olduğu için tahtaboşun altından dalarak denize açılacağını kimse ihtimal veremezdi.

Gerçi, evdekiler ve civar komşularımız arasında, çocukluğumdan beri ne kadar iyi yüzdüğümü bilmeyen yoktur. Yine herkes bilirdi ki, çocukluğumdan beri, doktorun tavsiyesiyle her yaz mevsimi en az yirmi gün denize girmem icabetmektedir. Şu halde beni açıkta gören olsa da nihayet bir yüzücülük hüneri göstermeğe kapıldığını düşünmekle bunu mazur ve hattâ tabiî görebilirdi.

Hülâsa, yaz mevsimi yalıda geçirdiğim aylar boyunca kâh onun güzel sesini işitmek, kâh Emirgân komşumuz Sıdıka vasıtasiyle onunla mektuplaşabilmek ve kâh yüzümü, bir deniz kızı gibi dalgalar arasından ona göstermek suretiyle gönlümü avutur ve biraz teselli bulurdum. Bundan başka bazı tesadüflerin her ikimizi Göksu, Çubuklu, Beykoz mesirelerinde karşı karşıya getirdiği de olurdu. Meselâ Göksu'da kayıklarımız biribirinin yanından geçerken annem, belli etmeksizin, şemsiyesini hafifçe ondan tarafa indirirdi. Lâkin, bu tedbir gözlerimiz arasında bir uzun, bir derinden konuşup sözleşmeği önliyemezdi. Meselâ Beykoz çayırında bir kafes veya tahta havale aralığından sanki mıknatısla çevrilen gözlerim ta karşıdaki erkek kümelerinin içinde, birdenbire ona takılıverir ve üstünde oturduğumuz kırmızı renkli ihram* beni bir alev gibi yakınağa başlardı.

Onu nasıl görürdüm? Yüzlerce kişi arasından nasıl seçer çıkarırdım? Gerçi, Cemil Beyin hâl ve tavrındaki kibarlık, kılık ve kıyafetindeki zariflikle yüzlerce, hattâ binlerce kişi arasından dahi hemen göze çarpmamasımn imkânı yoktu amma, böyle yerlerde erkekler tarafına bakmak hiç âdetim değilken, birdenbire, acaba hangi kuvvet beni hiç alışkın olmadığım bu cüretli harekete sevkederdi? İşte, bu güne kadar hâlâ çözmeğe muvaffak olamadığım gönül bilmecelerinden biri de budur.

Çok zaman sonra, Cemil Beyle buluşmalarımızda kendisinden bu sırrın anahtarını isteyecektim. O, gülerek:

"– Ya ben, sizin bana baktığınızı nasıl hissederdim?" diyecekti.

Gerçekten Cemil Beyin de kendisine baktığını sezmiş gibi bulunduğu yerden kımıldayarak yavaş yavaş bize doğru yürüyüp yaklaştığını ve hafif bir tebessümle gülümsiyerek

(*) Yün yaygı.

tam benim oturduğum noktayı süzmeğe başladığını çok kere görmüşümdür. Kayıkla gittiğimiz gezintilerde, haydi neyse, bu kolay bir işti diyelim. Zira, Cemil Beyin, bizi yan pencerelerin birinden annem, dadım, Hürmüz Kalfa, Cafer Ağa -ve bunlardan birinin elinde nevale sepeti, öbürünün koltuğu altında uzun saçaklı kocaman ihram ile âdeta göç eden bir aile gibi kayığa binerken- görmemesinin imkânı yoktu ve bizi gördükten sonra da bir müddet nereye doğru yöneldiğimize bakıp hemen kendi sandalına atlayarak çala kürek arkamızdan yetişmesine de hiç bir engel tasavvur olunamazdı. Hem, Cemil Bey bu işi o kadar kurnazca, o kadar gizli kapaklı yapardı ki, bizim kayıkta benden başka kimsenin ruhu hissetmezdi. Hattâ yüzü daima arkaya çevirik bir vaziyette oturan Cafer Ağayla, Hürmüz Kalfa bile hiçbir vakit onun tarafından takip edildiğimizin farkına varmamıştır. İtiraf ederim ki, Beykoz'a gittiğimiz gün olduğu gibi bazı kere benim sinirlerim dahi bunu sezmeğe kâfi gelmezdi.

Lâkin, beni o zamanlar en çok hayrette bırakan şey, yalının arka kapısından sessizce koçaya binerek gittiğimiz gezintilerde Cemil Beyin yine karşımıza çıkıverişleriydi. Bu yanda, Hakkı Paşa yalısını bizimkinden bir yüksek havale duvarı ayırırdı. Öylesine ki, biribirimizin avlusuna cihannumalarımızdan* ile hiç bir nezaretimiz** yoktu. Bununla beraber, Cemil Bey, nasıl olurdu, hangi çareye baş vururdu da bizi görüp peşimize düşmek ve her nereye gitsek, sanki önceden sözleşmişiz gibi bizimle karşılaşmak imkânını bulurdu? Bahusus ki, annem bu mesire yerlerinde, hantolarını veya talikalarını daima erkek kalabalığından en uzak noktalara çektiren hanımlardan biriydi. Hele ben de bera-

(*) Evin en üstü, çatı altı.

(**) Bakma, bakış.

berinde isem içinde bulunduğumuz koçunun etrafını âdeta bir karantina kordonu içine aldırırdı. Bir yanda seyis Ali'ye, öbür yanda, Cafer Ağaya bir kalenin gözcüleri gibi nöbet bekletirdi. Buna rağmen... evet, buna rağmen, Cemil Beyle ben yine birbirimizi görmenin yolunu bulurduk. O vakit, bütün vücudumu tatlı bir ürperme kaplardı. Yüreğim, sanki göğsümü delip ona doğru uçacakmışçasına çırpınmağa başlardı.

Lâkin, bütün bu saadet kırıntıları yalnız yaz mevsiminin nimetleriydi.

Kış gelip çatıp da konağa taşındığımız günden itibaren, hazin sergüzeştlerini Avrupa romanlarında okuduğum, manastıra kapatılmış kızlardan farkım kalmazdı. Orada, artık ne Cemil Beyle mektuplaşabilmem için çocukluk arkadaşım Sıdıka imdadıma yetişebilirdi; ne uykusuz gecelerimin yegâne tesellisi olan ses, beni, biribirinden tatlı rüyalarla kendimden geçirmek imkânını bulurdu. Orada, artık denizin dalgaları arasından Cemil Beye yüzümü gösteremezdim. Onunla seyir yerlerinde olduğu gibi artık uzaktan uzağa bakışamazdık. Etrafı yüksek duvarlarla çevrilmiş bir avlu, çakıl taşlariyle döşeli boş, kuru bir avlu, önümde - ömrüm misâli- serilip dururdu. Yalıda bulunduğum zamanlar Boğazın türlü renk ve ışık oyunlarını, pazar kayıklarının, şirket vapurlarının mavi sularda izler bırakarak geçip gidişlerini, Anadolu yakasının zümrüt tepeciklerini seyir ile bir parça avunan gözlerim ve onun daimî yakınlığını hissetmekle teselli bulan gönlüm üstüne burada bir kalın ve siyah perde inmiş gibi olurdu. Bütün gün, sabahtan akşama kadar -ah, hele akşam karartısı çökmeğe başlayınca-

öyle bir bunalır kalırdım; ruhuma öyle bir ümitsizlik çökerdi ki, tarife sığmaz.

Bu avluda, yalnız kendi ömrümü bir aynada görür gibi değildim. Orası, aynı zamanda benim alınyazımın ilk harflerinin yazılıp çizildiği bir yerdi: Arasıra, cümle kapısının iki kanadı ardına kadar açılır, derken mükellef bir hanto, kulaklarının zarını tırmalayan nal ve tekerlek takırtılariyle içeri girerek harem dairesinin önünde durur: uşaklar koşuşur, Cafer Ağa camekânın eşiğinden ağır ağır ileriye doğru yürür ve gelen misafirlerin hantodan inmelerine yardım edilirdi. Zira bunlar, çok defa, ya pek şişman veya pek yaşlı, birtakım hanımlardır. Gerçi bu kadar tehalükle ve merasimle karşılanan bu hanımlar kimlerdir, neyin nesidirler bilmezdim amma, sabahın erken saatlerinden itibaren ziyaretimize geleceklerinden asıl ben haberdar edildiğim için görücü takımından olduklarını anlamakta güçlük çekmezdim. Annem sabahleyin erkenden -tıpkı çocukluğumun bayramlarında olduğu gibi- bana: "Kalk, hazırlan kızım" derdi. Dadım, büyük bir itina ile saçlarımı tarar, örerdi. Sandıktan misafirlik esvaplarımın en yenilerini, en süslülerini çıkarır, giydirirdi ve bunları yaparken bir yandan da bana şöyle yalvarmaktan kendini alamazdı:

"– Elmasım, Allah aşkına, şu güzel kaşlarını çatma. Şu tatlı ağzını burkup çarpıtma. Her misafir gelişte bir acayip haldir takınıyorsun. Bunu yeni âdet ettin. Ettin amma, hiç yakışmıyor sana. Annen de çok üzülüyor bu haline doğrusu... Çok üzülüyor. "Elâlem önünde yerin dibine geçiyorum, Münire'yi böyle asık suratla gördükçe.." diyor. Kendine acımazsan, bari bize acı, bari anneciğine acı."

Ben mırıldanırdım:

"– Bana acıyan var mı ki bu evde?."

Bu sözüm üzerine dadımın parmakları titreyip birbirine dolaşmağa başlar; kulaklarıma takmakta olduğu küpeler

veya gerdanıma geçirmekte bulunduğu inci dizisi elinden düşer; ne edeceğini ne eyliyeceğini şaşırıp kalırdı. Çok defa, böyle konuşurken ikimizin birden ağladığımız da olurdu. O vakit, zavallı dadıcığım, hem benim acırını arttırmaktan, hem de annemin çıkagelmesinden korkarak elinin tersiyle gözyaşlarını siler ve:

"– Kısmet bu, elmasım. Kısmete karşı gelinmez." diye söylenirdi.

Bu sade, bu herkesin ağzında dolaşan söz, meğer ne derin, ne şaşmaz bir hakikatin ifadesiymiş! Bütün ömrüm boyunca ben, sanki hep bu hayat felsefesinin doğruluğunu ispata çalışmışımdır. Fakat, o zamanlar, o yaşta, bunu boş ve saçma bir lâf telâkki etmekten kendimi alamazdım. Alamazdım da niçin yine her şeye boyun eğerdim? Niçin dadımın söylediği üzere suratımı asa asa, kaşlarımı çata çata, ağzımı bura çarpıta gene kurbanlık kuzu gibi şu görücü denilen insafsız, mütecessis ziyaretçilerin önüne çıkardım? Her birine, yerden temennah edip uslu uslu iskemlenin üstüne otururdum. Hatırım sorulunca terbiyeli terbiyeli "Allah ömürler versin efendim!" derdim? Kahve çıkarıldığı sırada kalkıp tepsiyi kendi elimle dolaştırırdım? ve işin en ağırı dişlerimi görmek kastiyle, sözde tuhaf bir lâf söyliyerek, beni güldürmek isteyişlerinde zoraki bir tebessümle gülümsemeyi veya çehremin yandan görünüşü hakkında bir fikir edinmek için kullandıkları bazı hileler üzerine başımı sağa sola çevirmeği bir nezaket borcu bilirdim? Beni, içimden gelmiyen bütün bu hareketleri yapmak zorunda bırakan şey neydi? Bütün bu azaba, bu işkenceye neden hiç ses çıkarmaksızın katlanırdım? Acaba baba saygısından veya korkusundan mı? Belki bundandı. Lâkin, yalnız bundan da değildi ya nedendi? Ya daha nedendi? Bunu hâlâ bir türlü anlıyamıyorum.

İşte, bu anlayışsızlık içindedir ki, ben, günün birinde Na-

fi Mollaların konağına gelin gitmiş; Kazasker Nafi Mollanın oğlu Rüknettin Beyin karısı olmuştum. Hem de pek uğurlu bir gelin, doğrusu! Çünkü, bizimkilerle onlar arasında söz kesiminin ikinci haftası, Nafi Molla Meşihat makamına* ve on dokuz yaşındaki oğlu Rüknettin Bey Kazaskerliğe yükselmişti. Bu, belki bir tesadüf eseriydi, belki Nafi Mollanın bu makama geçmesi önceden kararlaşmıştı, hattâ belki de, babam bunu bildiği içindir ki, nice bellibaşlı ailelerin taleplerine, yalvarıp yakarışlarına red cevabı verdiği halde, günün birinde, beni palas pandıras Nafi Molla konağı denilen cehennemin içine atıvermişti.

Böyle bir ihtimali düşünürken hâlâ tüylerim ürperiyor. Babamın, beni, bir tanecik kızını ikbal yolunda kurban verecek derecede bir hırsa kapılmış olabileceğini aklımdan dahi geçirmek istemiyordum. Hem, neyi eksikti babacığımın? Serveti mi? Mevkii mi? Şeref ve itibarı mı? O zamanki vaziyetine göre, tabiî hiç biri değil. Üstelik herkesçe malûmdu ki, o, sarayın en gözde Mabeyincilerindendir, Padişahımız Efendimizden görmediği lütuf, şefkat ve ihsan kalmamaktadır. Bu yüzden, Nafi Mollanın babamdan bir bekliyeceği olabilirdi amma, babamın ondan asla...

Nitekim, düğünümün hemen bütün masrafları Ceybi Hümayûn'dan** ödenmemiş miydi? Ya Efendimizin bizzat, bana ihsan ettiği o sultanlara lâyık hediyeler? Babamdan, annemden, hele Nafi Mollalardan gelme bir sürü mücevherlerimi satıp savdığım halde, bunları hâlâ canım gibi sakınıp saklamaktayımdır.

Lâkin, bütün bunlardan bahsetmenin şimdi sırası mı? Hey acemi romancı; hikâyenin sonunda söyliyeceğin şeyleri gene başa aldın. Hele dur; şu cehennem dediğin Nafi Mol-

---

(*) Şeyhülislamlık.

(**) Padişahın özel harcamalarını yapan daire.

laların konağında neler gördün, neler geçirdin onları anlatmağa başla bakalım:

Düğünüm, sonradan -pek çok sonradan- bana nakledildiğine göre, tıpkı masallardaki gibi kırk gün kırk gece süren düğün derneklerden biri olmuş. Âdeta bütün İstanbul yerinden oynamış. Harem ve selâmlık dairelerinde tabesabah saz âlemleri mi istersiniz, sokaklarda fener alayları mı, türlü şenlikler ve donanmalar mı, kına gecesinin çengileri, eğlentileri mi, koltuk ve paça günlerinin törenleri mi? Bunların hepsi, emsalsiz bir bolluk, zenginlik ve parlaklık içinde gelip geçmiş imiş. Hele gelin odam, yatağının elvan elvan bürümcükleri, duvarlarının bezgileri, tavanının avizeleri, pencerelerinin canfes perdeleri ve Nukul ağacının mumları, telleri, çevreleri, cici bicileriyle öylesine göz alıcı, öylesine letafetli imiş ki, görenler söyliye söyliye bitiremezlerdi. "Peri padişahının kızı da muradına olsa olsa böyle bir gelin odasında ermiştir" derlerdi.

Gene rivayete göre, ben, bizim konaktan Nafi Mollaların konağına sütunları gümüşten, kafesleri altın tellerden bir tahtırevan içinde, önüm sıra çalparalar çalınarak gitmiştim. Lâleli'den Vefa'ya kadar geçtiğim yollar boyunca halk öbek öbek sokaklara dökülmüş düğün alayımı seyrederlermiş. Kaynatamın yüzlerce, belki binlerce davetli ile dolu geniş divanhanesindeki koltuk töreninin geçit resmini ise bir altın sikke ve ince yağmuru altında yapmışım.

Lâkin, bütün bu işlerden benim hiç haberim olmadığını, bütün bunların hiç farkına varmadığımı söylersem, bilmem, bana inanır mısınız? Korkarım ki, inanmazsınız. Zira, kendim bile hâlâ kendime sormaktayım: Bütün bu işler olurken ben neredeydim? Şuurum, iradem uçup gitmişti de, ortada hissiz, düşüncesiz boş bir kalıp halinde mi kalmıştım? Beni, bir taş bebek gibi süsleyip püslemişler ve bir yerimden kurarak kımıldatmışlar, yürütmüşler, oturtup

kaldırmışlar mıydı?

Hayır, bana bundan daha acayip bir hal olmuştu. Ben, o günlerde, uykuda yürüyen bir insan gibiydim. Daldığım kâbustan Rüknettin Molla Beyin eli vücuduma dokunur dokunmaz can havliyle uyanacak ve başıma gelen felâketin bütün dehşetini anlıyacaktım. Lâkin, bu anladığım şey de bir başka korkulu rüyaya benziyecekti ve her korkulu rüyada olduğu gibi meselâ üstüme bıçakla yürüyenler görecektim de "yetişin; öldürüyorlar beni!" diye haykıramıyacaktım. Gulyabani gibi birtakım mahlûkların arkamdan kovaladıklarını hissedecektim de, bacaklarımda kaçmak gücünü bulmıyacaktım. Bu uğursuz konağın içinde hayat ve hakikatle -benim bildiğim hayat ve hakikatle- tek bağım dadımdan, bir de Cenan'dan ibaret kalacaktı. Lâkin dadım da günün birinde ağlıyarak iki yanağımdan öptükten sonra bir çift söz söylemeksizin çıkıp gidecekti.

Beni kimlerin eline bırakıp gidecekti? Hiç kimsenin. Zira, Nafi Molla konağındakiler benim için ne kadar yok idiyse, çok geçmeden, benim varlığımdan da onların haberi olmıyacaktı. Rüknettin Bey'in beni katlettiği geceden sonra - evet, evet, o tam mânasiyle bir katil gecesiydi- bunlar arasında benim yalnız hayaletim dolaşacaktı. Zati, kaynatamla gelinliğimin ilk günlerinden itibaren hemen hiç yüz yüze gelmez olmuştuk. Buna, sonradan -yani onu daha sık görmek fırsatını bulunca- çok esef edecektim.

Şekil ve şemailce o, ne oğluna ne karısına benzerdi. Tıpkı Cemil Bey gibi uzunca boylu, narin kametli* idi. Büyük ve mahabetli sarığını öyle bir hafifçe taşıyışı, geniş yenli uzun etekli cübbesinin içinde öyle bir rahatlıkla kımıldanışları vardı ki, insana yalnız huzur ve sükûn hissi verirdi. Göz kapaklarını kaldırmadan daima önüne bakarak, etrafında kim

(*) Endamlı.

varmış kim yokmuş bilmemezlikten gelerek ağır ağır yürür; girdiği yerde en baş köşeye geçip oturur, en yakınlarına karşı bile samimiyet ve alâka göstermezdi amma, bu hallerinin hiç birinde bir azamet taslama, bir kendini herkesten üstün tutma emaresi sezilmezdi.

Kaynatamın bir kerecik olsun gülümsediğini görmemişimdir. Fakat, çehresinin ifadesindeki tatlılık benim üzerimde daima güler yüzlü bir adam tesiri yapmıştır. Onunla üç dört defa bir sofrada bulundum. O ne itinalı, ne derli toplu, ne tertemiz bir yemek yiyişti! Kendisine mahsus küçük gümüş sahanların her önüne konulup kaldırılışında sağ elinin parmaklarını yanında duran sabunlu elbeziyle sildikten ve billûr bir kâse içindeki suya batırıp çıkardıktan sonra, diz havlusu ile kurutarak ikinci veya üçüncü sahanın kapağını açışı, hiç gözümün önünden gitmez. Hattâ, bu sahan kapaklarının tepelerine oturtulmuş mini mini yaldızlı kuşları dahi unutmamışımdır. Efendi Hazretleri, kapağı iki parmağının ucuyla bunların kanatlarından tutar kaldırır; yavaşça tersine çevirip yana bırakır ve yemeğinden birkaç lokma aldıktan sonra tekrar aynı nazik el ve parmak hareketleriyle kapatırdı.

Bütün bunları yaparken onda yemek yiyen bir ev efendisi değil, ince bir iş işleyen hanım hanımcık bir ev kadını hali vardı. Kaynanam, sesinin kalınlığı, vücudunun hantallığı ve oburluğu ile ne kadar kaba bir erkeği andırıyor idiyse kaynatam bütün tavır ve edalarında o kadar nazlı bir kadına benziyordu.

Hiç şüphesiz, böyle bir çelebi adamın hangi sebepler dolayısiyle öyle bir kadınla evlendiğini ve yıllardan beri niçin onunla geçinmek zorunda kaldığını bilmek isteyeceksiniz. Ben de aynı meseleyi ilk zamanlar kendi kendime izaha çalışmıştım ve nihayet günün birinde şu hakikati öğrenmiştim:

Nafi Molla Bey eski ve asil, fakat devlet düşkünü bir aile-

denmiş. Ataları Kevkebizadelerden ona, kala kala yalnız bu konak kalmış imiş. Nice hanlar, hamamlar, yükte hafif pahada ağır nice kıymetli ecdad yadigârı eşyalar babasının uzun menkûpluk* devrinde hep satılıp savulmuş nihayet sıra bu konağa gelmiş imiş. İşte, o esnada güç belâ tahsilini bitirip İcazetini almış ve Meşihat kapısında ufak bir memuriyete tayin edilmiş bulunan Nafi Molla, Kevkebizade hanedanının şeref ve itibarını kurtarmak ve refaha kavuşmak içindir ki, çarşı esnafından zengin bir adamın yetim kızı ile evlenmek mecburiyetine boyun eğmişti ve bu kız, bittabi benim kaynanamdan başka biri değildi.

Nafi Mollaya dair bu sergüzeşti öğrendikten sonra, onun hakkındaki hürmet ve muhabbetim büsbütün artmıştı. Demek, bu konakta o da benim gibi yalnız, yapayalnızdı. O da benim gibi bu kaba saba aile ocağını yadırgıyordu. Kaynanam dediğim hantal kadınla kocam dediğim arsız oğlana karşı -biri kendi karısı, öbürü kendi oğlu olduğu halde- demek benimle aynı tiksintiyi aynı irkintiyi duyuyordu. Ancak, şu fark ile ki, Nafi Molla Efendinin bir Meşihat kapısı, bir selâmlığı vardı ve bütün gününü, hattâ gecelerinin büyük bir kısmını bu konağın bayağılıklarından, âdiliklerinden uzakta geçirmek ve kimbilir belki de gönlünü şu veya bu suretle avutmak imkânını buluyordu.

Bense geceli gündüzlü hep o anayla o oğul arasında yaşamağa mahkûmdum. Ne soluk alacak bir yerim, ne dertleşecek bir kimsem vardı. Her sabah gözlerimi küçük Molla Beyin hi hi hi diye gülüşleri ile açıyor ve akşamlarımı kaynanam hanımefendinin hafif yağ kokulu şişkin elini öpmek merasimi ile tamamlıyordum. Yalnız akşamlarımı mı? Ben, bu eli sabahları da öpmek mecburiyetindeydim. Annemin, babamın ellerinden sonra bir gün gelip de böyle bir dev

(*) Gözden düşüp görevini yitirme.

anasının elini öpmeğe mecbur kalış benim için azapların en can yakıcısıydı.

Fakat, demiştim ya, ben bunlar arasında ruhu yok, şuuru yok bir şey haline girmiş, bir kurulu bebek olmuştum. Öyle amma, insan bazen güzel bir yüze, -bir kurulu bebeğin yüzü de olsa- hoşlanarak beğenerek bakmaktan kendini alamaz. Kaynanamın gözlerinde bana karşı bu kadarcık bir alâkadan bile eser hissetmemişimdir. Bu hanım, ilk günden itibaren bir kaynanalık hırçınlığına mı kapılmıştı? Buna da ihtimal veremezdim. Zira, o sinirsiz, bir et yığınından ibaretti. İyi veya kötü herhangi bir teessürle harekete gelebilmesinin imkânı yoktu.

Aynı konakta kaynanamın vücudundan bölünüp çıkarılmış gibi birbirinden acayip bir alay mahlûkat kaynaşır dururdu. Bunların en acayibi, kaynanama en çok benzeyeni de benim kocamdı ve onu, evin içinde, geniş paçalı hilâli donları, kadife hırkaları, işlemeli takkeleriyle bıngıl bıngıl dolaşırken görenler -hele arkadan bakıyorlarsa- valdesi hanımefendiden hemen hiç ayırdedemezlerdi.

İşte bu adam, benim kanıma girmek, bana kıymak kastı ile yatağıma bu donu, bu takkesiyle böyle bıngıl bıngıl sokulmuştu. Ah, ne korkunç, ne iğrenç, ne hayalin almayacağı kadar felâketli bir geceydi o.

Önce bir köşede, telimi duvağımı çıkarmışlardı. Sonra, alnıma yanaklarıma yapıştırılmış pırlanta yıldızları birer birer sıyırıp yerlerini gül sulariyle silmişlerdi. Kimlerdi bunlar? Pek iyi hatırlıyamıyorum. Sonra, hepsi gidip birisi kalmıştı. Beni okşayarak ve kulağıma bir şeyler fısıldıyarak yavaş yavaş gelinlik esvabımın düğmelerini çözmeğe başlamıştı. Başımdan tepeliğimi almış, saçlarımı omuzlarından aşağıya koyuvermişti. Bu kadın, tatlı dilli güler yüzlüydü, amma, her sözü, her bakışı bana bir başka tiksinti, bir soğuk ürperme veriyordu. Derken, derken o sırada içeriye

Rüknettin Bey girdi, zannederim. Bana koltuk merasimindeki gibi bir selâm verdi. Ağır ağır pencerelerden birine doğru ilerledi. Beni soyan kadın hemen koştu. "Hoş geldiniz Molla Beyciğim." diye yerden bir temennah edip önüne bir seccade serdi. Adam hemen namaza durdu. Kadın kapının aralığından, süzüldü gitti.

Ben işte asıl o zaman "aman, beni yalnız bırakmayın," diye bağıracaktım. Fakat, gene korkulu rüyalarda olduğu gibi sesim çıkmadı. Adam, namazını kılıyordu. Ne olduysa bu namazdan sonra oldu. Ben gözlerimi kapamıştım, amma içerimden başka bir göz her şeyi görmekteydi. Onun yılışık yılışık sırıtışlarını; yuvarlak tombul yüzünün yüzüme doğru eğilişini, yabani hayvan pençesini andıran ellerinin vücudum üstünde dolaşışını...

Bunun üzerine onu elimle mi ittimdi? Ayağımla mı teptimdi? Bilmiyorum. Fakat, bütün narinliğime rağmen canımı dişime alıp onunla sessiz ve boğuk bir didişmeğe giriştiğimi hatırlıyorum. Gecelik entarim liğme liğme yırtılmıştı. Onun takkesi başından düşmüş, hilâli gömleği sıyrılmıştı. Öfkeli öfkeli soluyordu. Derken takatim kesiliverdi. Biraz önceki cesaretim yerine beni bir korku aldı. Dayak yiyen bir çocuk gibi ağlamaya başladım. Lâkin, onun öfkesi hâlâ yatışmamış, beni hırpalamakta devam ediyordu. Artık ben onun elinde ezilip büzülen bir paçavra haline girmiştim.

Ne yapmıştım ben ona? Neden bana karşı bu kadar merhametsizce davranıyordu? Hiç kalbi yok muydu bu adamın? O da benim gibi bir genç insandı. Olsun olsun benden bir iki yaş daha büyüktü. Benim ile muamelesinde, hiç değilse, bir akranlık bir arkadaşlık hissiyle hareket etmesi lâzım gelmez miydi? Bunları düşünerek hıçkırıklarım arttıkça artıyordu. Hep böyle hıçkırarak ve içimi çekerek sabahı edecektim. O ise benden hiç bir özür dilemeksizin, vicdanında hiç bir rahatsızlık duymaksızın horul horul uyu-

mağa başlayacaktı ve işin en acayip tarafı, sabahleyin gözlerini açınca kıs kıs gülerek yüzüme bakacaktı. Sanki, aramızda altı yedi saat evvel hiç bir şey geçmemişcesine benimle şakalaşmak isteyecekti. Böyle bir kimseye hayasızdan başka ne denilebilirdi.

Küçük Molla Bey, yalnız hayasız değil yılışık ve hoppaydı da. Bütün ters muamelelerimi, sanırım, nazıma veya utangaçlığıma vererek türlü sırnaşıklıklar ve şaklabanlıklarla beni kendi huyuna suyuna alıştırmağa çabalıyordu. Boş emek... Şeyhislâmzade küçük Molla Bey buna asla muvaffak olamamıştır ve nihayet, günün birinde benim yakamı bırakmak zorunda kalmıştır.

Benden en az iki üç yaş büyük bir erkeği nasıl yola getirdim? Bu irade kudretini kendimde nasıl buldum? Bana bu kudreti veren mutlaka Cemil Beyin aşkı idi. Hiç şüphesiz, beni bu aşk koruyordu. Cüretimi, cesaretimi, kararlılığımı hiç şüphesiz bu aşktan alıyordum. Meğer, ben, bu aşkın ateşinde pişmiş, olgunlaşmış ve yaşlanmıştım. Benim yanımda, Molla Bey neydi? Görgüsüz, terbiyesiz ve şımarık bir oğlan çocuğu. Her sabah, gözlerini açar açmaz, üstüne atıldığı kahvaltı tepsisini bir hamlede sömürüp yuttuktan sonra yağ ve reçele bulanmış olarak bana yaklaştığı vakit sabunlu elbeziyle suratını ve ellerini temizlediğim ve sırtına kaftanını geçirip oda kapısından dışarıya ittiğim bir oğlan çocuğu... Ben bunu yaparken "hi hi hi" diye gülüşleri hâlâ kulağımdadır. Ne çirkin, ne bayağı ve ne kadar ahmakça. Kafasının zaafını ben asıl bundan anlamıştım. Düğün günü, koltuk merasiminden sonra bir odada ilk defa yalnız kaldığımız vakit bu hi hi hilerden kurtulup bana bir çift söz söylemeğe muvaffak olamamıştı. Yüzüme bel bel bakıyor ve durmadan gülüyordu. en son kendini toparlayıp -bir konuşma zemini bulmak için olacak- bana adımı sormuştu ve ben adımı söyleyince gene birkaç hi hiden sonra: "Güzel

isim, çok güzel isim" demişti. Muhterem zevcimin bana ettiği ilk ve son iltifat da, sanırım, bundan ibaret kalmıştı.

* * *

Canım; böyle de roman mı olur? Böyle de hissî roman mı yazılır? Buraya kadar size hep acı acı dert yanıyordum. Şimdi ise başladım birtakım gülünç şeyler anlatmağa. Bir roman ya hazindir, ya komik. İki tarzı birbirine karıştırmak. Vecihi ile Ahmet Mithat Efendiden bir türlü yapmağa benziyor. Bu mümkün mü? Bu münasip mi?

Lâkin, şu satırları yazdığım sıradaki ruh halimi bilseniz bunu pekâlâ mümkün ve münasip bulursunuz. Ben, şu anda, iki ayrı insanım. Biri her şeye ağlıyor; öbürü her şeye gülüyor. Daha doğrusu, bir Münire var ki, hayatı, genç kızlığının his ve hayal perdesi arkasından seyretmekte, öbür Münire de bütün çirkinlikleri, kalabalıkları bayağılıklariyle çırılçıplak görmektedir. Hangisi haklı? Doğruyu hangisi söylüyor? Bana öyle geliyor ki, her ikisi de. Zira, hayat ne tamamiyle güzel, ne büsbütün çirkindir. Hem acıklı, hem gülünç tarafları vardır. Onu, neden yalnız bir yanından almalı? Onu neden olduğu gibi almamalı? İşte ben, otuz yıllık çetin tecrübelerden sonra bu hakikate ermiş bulunuyorum. Keşke ermemiş olsaydım. Keşke ölünceye dek on altı yaşımın gafleti içinde kalsaydım. Bu, çok pahalıya ödediğim bir gafletti amma, kırk beşime kadar bana sevmek, daima sevmek, durmadan sevmek kudretini vermişti.

NAFİ MOLLA KONAĞI

Ah, nerede ise size romanımın sonunu açıklayıverecektim. Durun bakalım; oraya varıncaya kadar neler olmadı ki. Biz, daha Nafi Molla konağındayız: Burada, yemekten içmekten, yatıp uyumaktan, başka bir şey yok. Harem dairesi, bir türlü rahatında, işittiğime göre, selâmlık bir türlü. Zaten, konağın bu iki kısmı iki ayrı ev gibi. Şeyhislâm Efendi Hazretleri tevabiiyle* öbür tarafta vakit geçirir. Yemeklerini orada yer. Namazlarını orada kılar ve hareme ancak yassılardan sonra girer. Beri tarafta Hanımefendi, hiç yerinden kımıldamaksızın hep aynı odada aynı minderin üstünde oturur. Bütün gün, ardı arası kesilmiyen misafirlerini bu halde kabul eder. Her birini karşısındaki yer şiltelerine dizer, onları söyletir, kendisi susar, gülümser veya uyuklardı. Kaynanam yemeklerini de burada yerdi. Bir kalfa hanımla üç hizmetçi kızın dört yanından tutmakla ancak taşıyabildiği bir yuvarlak tepsi -bu, evvelâ som gümüşten olduğu ve en az yirmi otuz kapaklı gümüş sahanlarla yüklü bulunduğu için çok

(*) Adamlarıyla.

ağırdı- evet, bir debdebeli yuvarlak tepsi minderinin önüne getirilir, konulurdu.

Hanımefendi, işte o zaman harekete gelir gibi olurdu. Burun kanatları, hafif hafif kımıldamağa başlar, bakışları canlanır ve tombul kollarını sahanların üstüne doğru uzatırdı. Önce, bunların, bir bir kapaklarını açar, içlerindeki yemeklere iştah ve tecessüsle bakardı. Aşçıbaşının yüzünü hiç görmemiştir; ayvazlar ve tablakârlarla hiç temasa gelmemiştir amma, bütün mutfak işlerini sevkü idare eden; Efendi Hazretleri için bugün şu tuzlular, kendisi için bu tatlılar yapılsın emrini veren ve ayrıca ince kilerin bütün mevsimlik reçellerini pişiren, turşularını, salamuralarını kuran, taze zeytinlerini yağlayıp sirkeleyip kavanozlara istif eden de ondan başka biri değildi. Ev kadınlığının bütün mes'uliyetini, o yalnız bu hususta yüklenmiş bulunuyordu ve işte, sanırım, bütün bu zahmetlerinin acısını çıkarmak içindir ki, alabildiğine can besliyordu. Bazen öylesine yiyor, öylesine tıkınıp tıkıştırıyordu ki, âdeta yorgun düşüp sofra başında uyuyakalıyordu.

Bu gibi vaziyetlerde kalfalar, yavaşça yanına sokulup sabunlu suya batırılmış tülbentlerle ellerini, ağzını, çenesini silip temizlerler ve arkasına, başının altına yastıklar koyarak onu yarı oturur, yarı yatar bir halde minderi üstüne yığıp çekilirlerdi. Kaynanam bir baygınlığı andıran bu vakitsiz uykularına da bir yemek adı takar, "şekerleme" derdi.

Kocam, Rüknettin -nâmı diğer Küçük Molla- Beyin buna ne dediğini bilmiyorum. (Zira, oburlukta annesinden farksızdı amma böyle ince lâflara pek dili dönmezdi). Lâkin, onun da sofra başında, hele akşam yemeklerinden sonra uyuyakaldığını hatırlarım. O zaman bu, asıl benim için bir şekerleme olurdu. Kalfalardan öğrendiğim usul üzerine onun elini, yüzünü sildikten sonra kafasını bir yastığa dayar dayamaz hemen eline bir roman alıp okumağa koyulur

ve hiç değilse yarım saat nerede olduğumu, kimin yanında bulunduğumu unutur, bu konaktan, bu yerlerden uzaklaşır giderdim. Küçük Molla Bey, arada bir, gözünün bir tanesini açıp yüzüme diker:

"– Yassı ezanı okundu mu?" diye sorardı.

Ben okunduğunu işitmiş olsam bile:

"– Hayır," derdim.

Onun gözü tekrar kapanır ve beni bir müddetcik daha kendi halimle, kendi hayalâtıma bırakırdı. Bir müddetçik... Fakat, bu müddetçik içinde neler olmazdı. Büyük Frenk romancılarının önüme serdiği uçsuz bucaksız âlemlerde öyle uzun, öyle uzun seyahatlere çıkardım ki, artık geriye dönebileceğimi tahmin edemezdim. Hem bu seyahatlerde ben yalnız da değilimdi. Cemil Bey hep yanı başımda idi. Onunla kâh çocuklar gibi elele vererek, kâh sevdalılar gibi kolkola girerek diyar diyar dolaşırdık. O, beni bazen belimden tutardı. Ben, başımı onun omuzuma dayardım. Arada bir durup bakardı. Cemil Bey:

"– Bu hangi şehir" diye sorardı.

Ben:

"– Paris" derdim.

"– Ya şu geniş caddenin ta ucundaki koruluk?"

"– Bolonya Ormanı."

"– Bizim Mihrabat'dan daha mı güzel?"

"– Daha güzel. Çünkü, burada, sevişen çiftler yanyana oturabilir. Çimenler üstüne yanyana uzanabilir."

"– Kimse karışmaz mı onlara?"

"– Kimse karışamaz onlara. Hattâ anaları, babaları bile.

"– Sen bütün bunları nereden biliyorsun?"

"– Alexandre Dumas'dan, Alphonse Karr'dan ve daha bunlar gibi birçok Fransız romancısından öğrendim," derdim.

Sonra gülüşürdük. Sebepsiz, uzun uzadıya gülüşürdük.

Derken bir horultu ve yahut bir hi hi hi. Hemen kendime gelirdim. Bir de bakardım ki, ne Cemil Beyden eser var, ne Bolonya Ormanından. Roman kitabı dizlerim üstünde açılmış duruyor ve ben gözlerimi tavana dikmiş düşünüyorum. Küçük Molla Bey, eğer horuldamakta ise dizlerim üstündeki kocaman kalın ciltli kitabı pat diye yere düşürerek onu uyandırırdım. Çünkü zamanla sabırla onun her halini hoş görüp geçmişimdir amma, bu horultusuna asla alışamamışımdır. Küçük Molla Bey, silkinerek uyanırdı:

"– Yassı ezanı okundu mu?"

Bu sefer:

"– Okundu, derdim. Hem epeyce oluyor. Tezelden namazınızı kılınız."

Küçük Molla Bey tembel tembel gerinerek:

"– Abdestimi tazelemek lâzım amma, ne dersin? Abdestim bozulacak kadar uyudum mu?"

Ben, o andaki halime göre ya evet, ya hayır derdim. Küçük Molla Bey, uflaya puflaya ağır ağır kalkar. Kâh abdestli, kâh abdestsiz namaza dururdu. Beş dakika, on dakika tekrar romanıma dalardım.

Lâkin, o, hi hileriyle bana bakmakta ise tavana dikilmiş gözlerimi kapatır, kendimi uyuklar gibi yapardım. Bunun üzerine, Küçük Molla Bey, beni en çok sinirlendiren, tatsız şakalarından birini tekrar ederdi: Dizimden kitabı alıp yüksek sesle okumağa başlardı. Okuma, amma, ne okuma Yarabbi! O güzelim sözlerden, o canım ibarelerden bir mâna çıkarmak şöyle dursun, bunlar Arapça mıdır, Farisice midir, Türkçe midir; hattâ çocukluğumuzda, oyun olsun diye uydurup söylediğimiz kuş dili midir? Hiç anlaşılmazdı. Meselâ küçük Molla Beyin ağzında, hele Frenkçeden tercüme romanlardaki birçok sözlerin şu acayip şekillere girdiği olurdu: "Madem - vazel Mari - garet ebi - ve yenni tarafından sünnet antev - an minna - seteresine kapatıldığı yum - meş

- eveminden beru kendisine yine aşıkının hiyalinden başka ya - ve - fekkâri bulamıyordu."

"Tarafından", "kapatıldığı", "kendisine", "yine" gibi ancak dört kelimesini anlıyabildiğiniz bu ibarenin aslı ise şöyleydi: "Madınazel Margarit ebeveyni tarafından Sent-Antuvan manastırına kapatıldığı yevmi meş'umdan beri kendisine yine âşıkının hayalinden başka yârivefakâr bulamıyordu."

Asıl tuhafı, Küçük Molla Bey de okuduğunun mânasına cremeyip:

"– Amma da zırva şeyler yazıyor bu masal kitabı!" derdi. "Dur bakalım kim yazmış bunu?"

Ve muharririn adını, önce, bilmem neden kitabın ta nihayetinde arayıp taradıktan sonra nihayet baş tarafta kabının üstünde bulurdu ve heceliye heceliye okurdu. Lâkin, bunun karşısında bir de mütercimin adını görünce şaşırıp kalır:

"– Fesübhanallah, iki kişi birlik yazmış bunu!" diye söylenirdi. Çünkü, bir müellif ile bir mütercim arasındaki farkı bilmezdi.

Bu roman okumağa özentilerinde küçük Molla Beyin daha gülünç şeyler yaptığını hatırlarım. Meselâ her cümlenin sonundaki noktaları, her mükâleme başındaki iki noktayı ve bazı sualli konuşmaların sorgu işaretlerini metinde belli başlı birer kelime imiş gibi yüksek sesle belirtirdi: Nokta, iki nokta, noktalı çengel; derdi.

Ben, Rüknettin Molla Beyin bu cahilliklerini, bu haylaz mektep çocuğu hallerini şimdi tuhaf bulmaktayım. Fakat o zamanlar beni en ziyade çileden çıkaran hallerinden biriydi bu. Sabrım, tahammülüm o kadar taşardı ki, nerede ise kitabı elinden alıp kafasına çarpacak gibi olurdum ve bunu yapamadığım için elim ayağım öfkeden tir tir titreyerek fırlar, yatak odasına gider, kendimi yüzükoyun ve yatağın üstüne atar, dişlerimle yastığını kemirir ve onun arkamdan

yetişip hi hi hi diye gülüşlerini işitmemek için parmaklarımla kulaklarımı tıkardım.

Meğer ne kadar toymuşum! Her şeye ne mübalâğalı bir ehemmiyet verirmişim o zamanlar! Küçük Molla Beyi alaya alacağım, onunla bir fil yavrusu gibi eğlenip avunacağım yerde kendimi böyle boş yere üzüp harabetmişim. Bahusus ki, o ilk facialı gecenin üstünden beş altı ay geçmeden küçük Molla Bey beni yatağımda artık fazla rahatsız etmez de olmuştu. Bir yıla varmadan, eski âdeti üzere, bana, bir reçel kâsesine, bir mahallebi tabağına bakar gibi bakmaktan da vazgeçmişti. Hattâ, bazı geceler, benden kaçıyor, yavaşça yataktan kalkarak ve oda kapısını hiç ses çıkarmadan açarak o mâhut gecelik hali ile yalınayak başı kabak sıvışıp gidiyordu. Nereye?

İlk zamanlar bunu bile düşünmezdim. Gitsin de nereye giderse gitsin derdim ve kendimi derin uykuya dalmış göstermek suretiyle onun bu sıvışmalarını kolaylaştırırdım. Kaldı ki, bence küçük Molla Beyin, gece yarılarında tatlı uykusunu bırakıp da gideceği yer kilerden başka neresi olabilirdi? Fakat, sımsıkı kilitli olduğunu bildiğim kilerin anahtarını nereden buluyordu? Annesinin veya Şehnaz Kalfanın koynundan mı çalıyordu? ve bu ihtimali düşünürken beni bir gülme alırdı; tıpkı çocukluğumda ortaoyunlarını seyrederken tutturduğum sürekli gülmelerden biri.

Gerçi, ortaoyunlarındaki Kavuklu ile Pişekârın en tuhaf hareketleri bile küçük Molla Beyin, yorganının altından sıyrılarak parmaklarının ucuna basa basa oda kapısından çıkıp sıvışmaları kadar komik olamazdı. Hele, idare kandilinin ışığında, yüz misli büyüyen gölgesinin duvardaki titreyişleri yok mu, sanki dev şekline sokulmuş bir Karagöz, Asesbaşı tarafından falakaya yatırılıp tabanlarına kırk bir değneği yedikten sonra, sekerek, topallıyarak, kıvrılıp bükülerek evinin kapısına doğru yürüyor gibi gelirdi bana. Yatağımda, her

zaman, arkam Rüknettin Beye ve yüzüm oda kapısına çevrik bir vaziyette yattığım için kirpiklerimin arasından şu acayip hayal oyununu rahatça seyredebilirdim; bu seyir beni bir çocuk gibi eğlendirmeğe kâfi gelirdi ve bir müddet kıs kıs güldükten sonra sabaha kadar uyuya kalırdım. Küçük Molla Beyin ne vakit döndüğünden haberim bile olmazdı.

Lâkin o gecelerden bir gece, hangi şeytan içimi kurcaladı, nasıl bir merak ve tecessüse kapıldım bilmiyorum. "Haydi, şunun peşine düşeyim. Daha ne maskaralıklar yapıyor göreyim." dedim. O çıkar çıkmaz yavaşça yataktan kalktım. Arkama sabahlığımı ve ayaklarıma terliklerimi geçirip sessizce kapıya yaklaştım. Birkaç saniye, kulağımı anahtar deliğine koyarak dışarıyı dinledim. Sonra kapıyı araladım, sofaya bir göz gezdirdim. Merdiven başındaki fanusun ışığında, bizim fil yavrusunun durmakta ve benim gibi etrafı dinlemekte olduğunu gördüm. Küçük Molla Bey, bir sağına bir soluna, bir de ardına baktıktan sonra, ağır ağır basamaklardan inmeğe başladı. Ben, geniş sofayı, bir hayalet gibi süzülüp geçerken merdivenin üst sahanlığına varıp da tepeden aşağıya baktığımda o, henüz alt kata inmemiş bulunuyordu ve basamaklar ağır adımları altında birtakım bozuk klâvsen sesleri çıkarıyordu. Ya ben inerken de bu sesler çıkarsa diye korktum. Ters yüzü geri dönmek üzereydim. Fakat, bir de baktım ki, küçük Molla Bey alt katta sanki demir kafesinden fırlamış bir vahşi hayvan gibi birdenbire hızla yürüyerek uzaklaştı. Bu hal içerimde bir kovalama hırsı uyandırdı. Küçükken pek çok sevdiğim bir cambazlık oyununu hatırlıyarak, hemen yüzükoyun trabzana abanıp aşağıya kayıverdim. Bu sırada terliklerimden biri ayağımdan fırlayıvermesin mi? Bereket ki son basamağın kenarına düşmüş, pek de yumuşak olduğu için çıt demeden yuvarlanmıştı. Eğilip elime aldım ve telâşımdan giymeğe vakit bulamıyarak bir ayağım çıplak, uzun ve ışıksız bir dehlizin karanlığına gö-

mülüp giden adamın arkasından seyirttim.

Tahmin ettiğim gibi o, kiler tarafına yönelmişti. Karanlığa alışan gözlerim, kırk elli adım uzaktan gecelik donunun beyazlığını görüyor. İşte bu beyazlık kilerin önünde durdu. Hayır; bir saniye ya durdu ya durmadı, ileriye doğru kımıldadı. Yavaş yavaş bir dirseği döndü. Buradan beş on basamak dar bir merdivenle kalfaların ve hizmetçi kızların bölüğüne inilir.

Küçük Molla Bey alışkın adımlarla bu merdivenden indi. İçimden: "Hah, dedim. İşte, tam tahmin ettiğim gibi baş kalfadan kilerin anahtarını almağa gidiyor." Kendi kendimle bir bahse tutuşmuş da kazanmışım gibi çocukça bir sevince kapılarak merdivenin son basamağından başımı uzatıp bir duvar kandiliyle yarı aydınlık dar ve uzun sofaya baktım. Benim, hizmetçiler bölüğünü, bu, ikinci görüşümdü. İlk defa Şehnaz Kalfaya hastalığı dolayısiyle geçmiş olsun demek için; şimdi de küçük Molla Beyin aynı odaya hırsızlama girişini görmek için. Lâkin, heyhat; bütün tahminlerim boşa çıkmıştı. Ben bana karşı deminki bahsi kaybetmiştim. Zira, küçük Molla Bey Şehnaz Kalfanın odasına girmek şöyle dursun, kapısı önünde bir saniye duralamamıştı bile. Ya ne yapmıştı? Şimdi hâlâ on yedi yaşındaymışım gibi şu satırları yazarken yüzümün kızardığını hissediyorum: Küçük Molla Bey, birkaç kapı ötede ikisi Çerkes, biri Habeşi üç genç kızın yattığı odaya dalıvermişti. Bugünkü tecrübem olsaydı Rüknettin Beyin yaptığı bu iş karşısında, o zamanki Münire'nin düştüğü hayrete asla düşmezdim ve kahkahalarını güçlükle zaptederek ters yüzü koşar, yatağına girer, orada başını yorganın altına sokup bol bol gülerdim.

Fakat, o zamanki Münire, o toy ve mâsum Münirecik, hayatın bu en tabiî, en basit sahnesi önünde donakalmıştı. Küçük Molla Beyin bu hareketi ona tahammül edilmez derecede iğrenç görünüyordu. Odasına döndüğü vakit, kafası artık işlemez haldeydi. Hiç bir şey düşünemiyor, yalnız tik-

siniyor, yalnız tiksiniyordu. Öyle ki, kocası, tayin edemediği bir müddet sonra tekrar gelip yatağına girince sanki yanıbaşında, kokmağa başlamış bir leş uzanıyor gibi sabaha kadar gönül bulantısından çekmediği kalmamıştı.

* * *

Şimdi biraz da kaynanamın nasıl vakit geçirdiğini anlatayım:

Kaynanam, kendi derecesindeki hanımefendilerle düşüp kalkmaktan pek hoşlanmazdı. En yakın ahbaplarını ya bohçacı kadınlar veya kimin nesi oldukları belirsiz birtakım mahalle karıları arasından seçerdi. Bunları karşısına alıp saatlerce çene çaldırır, sözlerine sohbetlerine doymak bilmezdi. Kâh söyledikleri derin bir hikmetmiş gibi dikkat ve ehemmiyetle dinler; kâh tuhaf lâflarmış gibi kahkahalarla gülmekten kendini alamazdı.

Arasıra, ben de bu konuşmalara istemiyerek kulak misafiri olurdum. Hele bohçacılar geldi mi, ister istemez olurdum. Zira, kaynanam bunların getirdikleri feraceliklerden, entariliklerden, çamaşırlıklardan, bürüncüklerden, çevre veya şallardan kendine bir şeyler beğenip alayım diye beni mutlaka yanına çağırırdı. Bazı defa odadan içeri girerken bohçacı kadını, alışverişi bir tarafa bırakıp ona hararetli hararetli bir sürü dedikodular anlatmağa dalmış bulurdum. Bu dedikodulardan çoğu kaynanamın tanıdığı ve iyi münasebette bulunduğu ailelere, bir kısmı İstanbul'da ve memleket içinde olup bitenlere dairdi. Bohçacı kadının arasıra devlet ve hükümet işlerine de dil uzattığı olurdu. Fakat, bu çeşit bahisleri gayet dolambaçlı yollardan ve hep sual şeklinde ortaya atardı.

"– Hanımefendiciğim; siz işlerin aslını, hiç şüphesiz daha iyi bilirsiniz. Dilin kemiği yok. Elâlem ulu orta söylenip duruyor, sarayın israfına takat getiremiyormuş vezir vükelâ diye. Sözde İstanbul'daki kesatlık da bundan ileri geliyor-

muş. Ben bu tevatürlere pek inanmıyorum doğrusu. Devlet hazinesi öyle kolay kolay tükenir mi? Bilmem amma, siz buna ne dersiniz aslanım?"

Lâkin, Şeyhislâm hanımının hiç anlamadığı bahislerden biri de buydu. Ya bohçacının yüzüne bön bön bakıp susar, yahut da hemen alışveriş pazarlığına girişirdi:

"– Endazesi* kaç kuruş demiştiñ şu canfesin?"

Kaynanamı şehirde olup bitenler de o kadar alâkadar etmezdi. Hattâ büyük bir yangına, korkunç bir kazaya dair en tüyler ürpertici tafsilât karşısında bile tek kılı kıpırdamazdı. Fakat filân Paşanın konağındaki hâdiseden, filân Mollanın yalısındaki vak'adan bir söz açıldı mı, tepeden tırnağa dikkat kesilirdi:

"– Ey sonra? Sonra daha ne olmuş?"

"– Ne olacak a hanımefendiciğim? Altmışından sonra üçüncü hareminin on sekiz yaşındaki cariyesini nikâh edip alıverdi. Gözümle gördüm: Müzeyyen Hanımefendiyle cariyesi aynı sedirin üstünde yanyana oturuyorlar. Vallahi, ben bile bu halimle öyle bir hale tahammül edemezdim. Haydi, diyelim ki, o da vakti zamanında bir halayık parçasıymış, ama rahmetli Abdülmecid Efendimizin gözdelerinden bir halayık. Bilirsiniz, Müzeyyen Hanımefendi Saraydan Ziver Paşa konağına çeyiziyle, teliyle, duvağıyla bir vükelâ kızı gibi gelin gelmişti. Bundan başka, Allah bağışlasın, civan gibi iki erkek evlât anası. Doğrusu bunları düşündükçe beni bile hafakanlar boğuyor, hanımefendiciğim..."

Hanımefendicik ise o esnada, bohçacı, kadının ağzına girecek gibidir. Donuk gözleri parıl parıl parlamaktadır. Bu iş o kadar merakını celbetmiştir ki, serde Şeyhislâm karılığı olmasa Müzeyyen Hanımefendiyle cariyesini bir sedir üstünde yanyana oturur görmek için soluğu Ziver Paşanın

(*) 65 santimlik bir ölçü.

konağında alacaktır hani nerdeyse...

Bir gün -Ah, neydi o gün benim için!- gene o kadınlardan biri ağzından Cemil Beyin ismi karışan bir dedikoduya dair şu son sözleri işitmiştim:

"– Hem kadıncağızı baştan çıkar, hem de evini barkını yıktıktan sonra, ortada bırakıver. Yakışır mı bir kişizadeye böyle bir hareket? Koskoca Hakkı Paşanın oğlu olacak. Hem geçenlerde bir büyük memuriyete de geçmiş diyorlardı. Hariciye Nezaretinde mi, Tercüme Kaleminde mi her ne ise..."

Kadın bu sözleri tam benim odaya girdiğim sırada söylüyordu. Neye uğradığını bilememiş, ters yüzü çıkıp gitmek istemiştim. Kaynanam, ne Cemil Beyi ne Hakkı Paşaları hiç tanımadığı halde gene aynı merak ve heyecanla dinliyordu. Yine kadının ağzına girecek gibiydi:

"– Ey sonra, daha sonra?"

Bu çeşit kadınlar, hattâ bizzat burada gördüklerim, -zira, çoğunu yüzlerinden tanıyordum- bize de gelip giderlerdi amma, annemin kendileriyle böyle sohbetlere girişti̇ğini hiç hatırlamam. Nitekim, günün birinde, bunlardan biri bana dönüp:

"– Gelin hanımefendi, şimdi buradan çıkıp sizin konağa gidiyorum. Valdeniz hanımefendiye bir diyeceğiniz var mı acep?" diye sormuştu ve ben de:

"– Ellerinden öptüğümü söylersiniz." demiştim de annem bana âdeta gücenir gibi olmuş ve ilk görüşmemizde şöyle bir sistemde bulunmuştu:

"– Aramıza bohçacı kadınları sokmak âdetini de nereden çıkardın?"

Anneme mukabil bir sitemcle bulunmak için, az kalsın: "Ne yapayım? Beni gelin etmeğe münasip gördüğünüz bu konakta en itibarlı kimseler sizin beğenmediğiniz bu kadınlardır," diyecektim. Lâkin bu sözü söylemek cesaretini gösterseydim hakikat hali biraz tahrif etmiş olacaktım. Zira,

Şeyhislâm konağının harem dairesinde, kaynanam nezdinde en ziyade rağbette olan bu bohçacı kadınlar değildi. Diğer bir kısım hanımlar vardı ki, kaynanamın âdeta baştacı idiler. Konakta günlerce haftalarca, hattâ bazı birkaç ay misafir kalırlar; yerler, içerler, bununla da kalmayıp sanki konağın emektar kâhya kadınlarıymış gibi harem dairesinin her işine karışırlar, evin asıl emektar insanlarını kızdırırlar, hele Şehnaz Kalfayı çileden çıkarırlardı.

Fakat, onlara karşı gelmek veya onlardan şikâyet etmek kimin haddine idi? Kaynanam yanında ev halkından hangisi, hattâ hangimiz onların yerini tutabilirdi? Kaynanamı türlü hikâyeler, fıkralar veya tuhaf sözlerle gözlerinden yaşlar akıtasıya kim güldürebilirdi? En gamlı, en kapanık zamanlarında bile onu, dünyanın en neşeli insanı haline sokmasını bilen yalnız bu misafir hanımlar değil miydi? Kaynanamın sönmüş bir yanardağı andıran cüssesi bunlardan biri gelip de karşısındaki yer minderlerinden birine oturduğu dakikadan itibaren fıkır fıkır kaynamağa ve gelip oturan daha ağzını açmadan ardı arası kesilmeyen kahkaha "indifa"lariyle* sarsılmağa başlardı.

O kadınlardaki sihir ve keramet neydi? Kaynanamın bu kadar hoşuna gitmek için ne yaparlardı? Hiç anlamamışımdır. Zira, benim nazarımda bunların çoğu rastıklı düzgünlü bir alay mahalle karısı idi. Beni hiçbir şey bu boyalı suratlardan daha fazla iğrendiremezdi ve böyle bir suratın bana, herhangi bir vesile ile şirin veya tuhaf görünmesinin ihtimali yoktu. Bununla beraber; evet, bununla beraber günün birinde nasıl olmuştu da bunlardan bir tanesi benim ta yanıma sokulmak, benim harimime karışmak imkânını bulmuştu? Zeyrekli Fatma Hanım!

(*) Püskürme, patlama.

ZEYREKLİ FATMA HANIM

Gerçi, kaynanamın dalkavukları arasında Zeyrekli Fatma Hanım denilen kadın sinirime en çok dokunanlardan biri değildi. Hattâ, öbürlerine nisbeten hanım hanımcık bir hali de vardı diyebilirim. Kaynanamı güldürmek için öbürleri gibi kaba saba cinaslar* söylemekten, yüz göz oynatmak suretiyle maskaralıklar yapmaktan çekinirdi. Yalnız, tanıdıklarından bazı kimseleri taklitte pek hünerli idi ve Şehnaz Kalfa benim aksime olarak en ziyade onun bu marifetine kızardı:

"– İki yüzlü karı, iki yüzlü karı; derdi. Mutlaka başka yerlerde sizin taklitlerinizi de yapıyordur. Yalnız benim taklidimi kızlarınkini yapmakla kalsa yüreğim yanmıyacak. Fakat, hanımefendiyi de elâlem önünde kim bilir ne gülünç hallere sokuyordur."

Zeyrekli Fatma Hanım, gerçi, benim üzerimde de ikiyüzlü bir kadın tesiri yapmaktan hâli değildi. Bundan başka,

---

(*) Yazılışları bir anlamları ayrı iki sözcükten iyi anlamlısını kötü anlamlının yerine kullanma.

hepimize bıyık altından gülüyor, her birimizle bir ayrı kusur buluyor gibiydi de. Ama büyüğe ve küçüğe karşı muamelelerinde öylesine talimli bir terbiye ve nezaket edası vardı ki, bu kötü tarafını hissetmek ve bundan irkilmek için onu pek yakından müşahede altına almak lâzım gelirdi. Benim ise, o zamana kadar, Zeyrekli Fatma Hanım gibi bir kadıncağızın ahvalini tetkik etmek aklımdan bile geçmemişti. O zamana kadar?

Hangi zaman? Hayatımın en mühim dönüm noktalarından biri olan o akşam üstü... dikkat edin, asıl romanım şimdi başlıyor: Alacakaranlıkta trabzana tutunarak adım adım merdivenlerden iniyordum. Henüz ne duvar kandillerinin, ne de tavan avizelerinin ışıkları yakılmıştı. Sonuncu basamakta, bir gölge yanıma sokuldu. Avucuma bükülmüş bir küçük mektup zarfı sıkıştırdı. Bir nefes kadar hafif bir sesle kulağıma fısıldadı:

"– Cemil Beyin selâmı var."

Ve sessizce uzaklaşıp gitti.

Ben, uzun bir an bulunduğum basamakta durakalmıştım. Sonra birdenbire çılgınca bir heyecana kapılarak ters yüzü, merdivenlerden yukarı koşmağa başladım. Geniş sofayı baştan başa bir rüzgâr gibi geçtim. Yatak odamın kapısını itip kendimi içeriye dar attım. Burası, perdeleri kapalı olduğu için, zifiri karanlıktı. Avizenin mumlarını yakamazdım. Sağa sola baş vuruyor, gece kandilini el yordamiyle arıyor hiç bir rahlenin üzerinde bulamıyordum. Telâşla her dokunduğumu devirmeğe başlamıştım. Acaba avucumdaki mektubu karanlıkta okuyamaz mıydım? Tam bu sırada Cenan imdadıma yetişti. Yandaki oturma odasının ışıklarını yakmış, elinde bir şamdanla ara kapının eşiğinde hayretle bana bakıyordu:

"– Küçük hanım, bu karanlıkta işiniz ne? Sizi biraz evvel aşağıya indiniz biliyordum. Bir şey mi arıyorsunuz?"

"– Cenancığım, şu mumları yak ve beni biraz rahat bırak."

Cenan, bizim evden dadımla beraber gelen iki hizmetçi kızdan biridir. Hemen hemen iki kardeş gibi beraber büyümüşüzdür. Birlikte hoplayıp zıplamışızdır. Cemil Beyi, o da pek iyi tanırdı.

"– Yatağınızı yapmadan mı gideyim, küçük hanım?"

"– Evet, evet, sonra gelir yaparsın. Yalnız ben buradaki işimi bitirinceye kadar sen biraz dışarıda kapının önünde beklersin: Buraya doğru biri gelecek olursa kapıya hafifçe vurursun."

Cenan'la hiçbir hasbıhalde bulunmazdım amma, o benim halimden anlardı. Hele Cemil Bey macerasını mutlaka pek eskiden bilip öğrenmişti. Burada ise, her ikimiz Rüknettin Molla Beye karşı ilk günden beri gizli ve zımnî* bir ittifakla elele vermiş gibiydik.

Bilmem, onun tamamiyle çekilip gitmesini beklemiş miydim? Avucumdaki zarfın yazısını okumağa başladığım anda belki de onun eli, henüz oda kapısının tokmağındaydı. Bu yazı, bu yazı onun yazısı. Hiç de değişmemiş. Ama, kendisi çok değişmiş olacak. Bana "İsmetlü Münire Hanımefendi" diyor. İsmetlü Münire Hanımefendi, ne tuhaf! Bu resmi elkaptan sonra bir türlü zarfı açıp içindeki mektubu okumağa cesaret edemiyorum. Bu herhalde sitemlerle, itaplarla** dolu bir mektup olacak. Fakat, o evi barkı bozulan hanım vak'asından sonra kim kime sitem edebilirdi? Bu aklıma gelince, bir an, mektubu okumadan getirene iade etmeği düşündüm. Lâkin, parmaklarım önüne geçilmez bir heyecanla ürpererek zarfı açmış bulunuyordu.

Önce hiç bir şey göremedim. Satırlar birer ince kararı halinde tıpkı parmaklarım gibi titremekteydi. Neden sonra

---

(*) Sözle açıklanmamış, dolayısıyla.

(**) Paylama, azarlama.

bu karartıların başında, şu iki kelime, onun pek iyi tanıdığım güzel yazısiyle çizgileniverdi: Sevgili Münire!

Nasıl? "Sevgili Münire" mi? O, bana ilk defa böyle hitap ediyordu ve onun tarafından hiç alışmadığım bu samimilik, bu lâubalilik beni kızdıracağı yerde, tam tersine birtakım tatlı hislere daldırıvermişti. Öyle hisler ki, hep o şarkıyı dinlerken duyduklarımdan farksızdı. Zira, bu hitap o şarkının güftesinden alınmış bir parça gibiydi ve biraz sonra mektubun alt taraflarını okurken Cemil Beyin sesi de kulaklarımda, kalbimde çınlıyacaktı. Ne dediklerini pek anlıyamıyacaktım. Fakat, bu musikinin tesiri altında anlamaktan çok daha ileriye gidecektim. Cemil Beyle yeniden haşır neşir olacaktım. Gerçi bu iki yıllık evlilik hayatımda ondan bir lâhze ayrı yaşadığımı hatırlamıyordum. Gerçi, geceli gündüzlü hep onun hayaliyle yanyana, başbaşa, koyunkoyuna yaşıyordum. İçerimden konuşuşlarım hep onunlaydı. Küçük Molla Beyle benim aramda hep o vardı. Aksi takdirde bu evdeki cehennem azabına nasıl dayanabilirdim?

Cehennem azabı! Lâkin, mektubunda işte o da bundan şikâyet ediyordu. "Yüzünüzü görmeyeli beri, dünya gözümde zindan kesildi. Bundan, intihar ile kurtulmak istedim olmadı. Küülün* zehri ile kurtulmak istedim, olmadı. Türlü sefahat yollarına, türlü maceralara saparak kurtulmak istedim, olmadı. Söyle, sevgilim; ne edeyim ne eyleyeyim de kendime bir halâs ve necat çaresi bulayım? Yeniden gençliğime yeniden eski şevk ve neşatıma kavuşayım? Ben biliyorum. Yegâne kurtuluş çarem sizsiniz. Bir kerecik olsun, yakından veya uzaktan sizi görebilsem, zannediyorum ki, zindanımın duvarları, birdenbire yıkılarak gün yüzüne çıkıvereceğim. Fakat, aramızda ne kadar çok engeller var? Bunları tırmanıp geçebilmek için iki taraftan uğraşmamız lâzım-

(*) Alkolün.

geliyor. Zira, ben şimdiye kadar elimden geleni yaptım. Kış demedim yaz demedim, hep civarınızda dolaştım durdum. Lâleli ile Vefa arasındaki sokakların taşı toprağı bir dile gelse de söylese. Kaç bayram, kaç kandil günü, -annenizle babanızın elini öpmeğe giderken sizi koçonuzun içinde görürüm ümidiyle- kaç defa nasıl taban vurduğumu. İki yıldır, her yaz aynı ümitle Bağlarbaşına taşınmadığım gün kalmadı. Sayfiyenin oraya pek yakın olmakla beraber size bir kerecik olsun rasgelmek saadetine eremedim. Ne yaparsınız? Nerelere, kimlerle vakit geçirirsiniz? Bari bunu bilsem sizi gider, hayalimle arar bulurdum."

Cemil Beyden aldığım bu acıklı mektubun yalnız şu kadarcık kısmını nakledebiliyorum. Zira, öbür tarafları gözyaşlarımla ıslanıp silinmiştir. Cemil Bey, mektubunun ta altına şu haşiyeyi ilâve etmişti:

"Fatma Hanım emniyetli bir kadındır. Bana cevap vermek lûtfunda bulunursanız, onun delâletine itimat edebilirsiniz."

O akşam, bir keyifsizlik bahane edip yatak odamdan çıkmadım. Yalnız, tamamiyle yalnız kalmak istiyordum. Cenan'ı da kapının önüne bekçi bırakmıştım: Başta küçük Molla Bey olmak üzere kim yanıma girmeğe kalkışırsa: "Aman, daha şimdi biraz dalar gibi oldu. Çok başı ağrıyordu." diyerek savması için.

O gece, yatağımın içine büzülmüş olarak, baş ucumda, bir rahle üstüne yerleştirdiğim şamdanın titrek ışığında Cemil Beyin mektubunu kaç kere okudum? Kaç kere koynuma sokup çıkardım? Bilmiyorum. Molla Bey paldır küldür gelip yatmcaya kadar bir fasıl, uykuya dalıp horultularına başladıktan sonra da bir fasıl okumakta devam ettiğimi hatırlıyorum.

Öylece, zannederim sabaha karşı kendimden geçip hoş bir rüyaya dalmıştım. Yarı uyur, yarı uyanık halde bir dalış.

Zira Cemil Bey, hep o şarkıdaki sesiyle mektubunda yazdıklarını tatlı tatlı kulağıma fısıldayıp durmuştu. Ve ne acayip his: bu dalış, bu kendimden geçiş esnasında o, benimle yanyana yatıyor gibi gelmişti bana. Gözlerimi açar açmaz ilk hareketim, bunun içindir ki, ellerimle onu aramak olmuştu ve ellerim Cemil Bey yerine Molla Beyin vücuduna değer değmez gene bunun içindir ki, bir müddet hayal ile hakikati birbirinden ayıramamış, şaşırıp kalmış ve bu zihin perişanlığından ancak elimi göğsüme götürüp Cemil Beyin mektubuna dokununca kurtulabilmiştim.

Artık, bunu tekrar açıp okumağa ihtiyacım yoktu. Çünkü baştan sona kadar bütün mektup ezberimdeydi. Dudaklarım her cümlesini, her kelimesini kendiliklerinden ayrı ayrı tekrar ediyordu: "Sevgili Münire... yüzünüzü görmiyeli beri... biliyorum yegâne kurtuluş çarem sizsiniz... kış demedim, yaz demedim, hep civarınızda...

Molla Bey, iri gövdesini bana doğru uzatmış, arka yanımdan sesleniyordu:

"– Ne o, Münire hanım? Sayıklıyor musunuz? Yoksa "Kulhuvallahi" mi okuyorsun?"

Ben tüylerim ürpererek büzülüyordum. Vücudumda tek sıcak nokta Cemil Beyin mektubunu avucumun altında sanki içerime sokmak istiyormuşcasına bastırdığım yerdi.

Bütün gün, bu mektup, katlanmış olarak bir muska gibi hep orada, iç gömleğimle tenim arasında kaldı. İkide bir, onu düşürmek korkusuyla elimi göğsüme götürüyordum ve ne gariptir ki, evin içinde herkesten ziyade Zeyrekli Fatma Hanımdan kaçıyordum. Neden? Bu teselli muskasını, bu ümit tılsımını bana getiren o değil miydi? Evet, amma, her nedense onunla yüz yüze gelmek pek ağırıma gidiyordu. Çünki, yeryüzünde benim tatlı sırrımı bilen bir oydu. Ben ise bu sırla benim arama herhangi bir kimsenin girmesini istemiyordum. Sonra, doğrusu, mahiyetini tayin ede-

mediğim bir eksiklik de duyuyordum. Zeyrekli Fatma Hanıma karşı. Hele, bir bohçacı kadınla selâm göndermek saygısızlığında bulundum diye annemden işittiğim azardan beri bu gibi kimselerle ülfetten o kadar çekiniyordum ki...

Fakat, işte kaynanamın baş dalkavuğu, Zeyrekli Fatma Hanım, Cemil Beyin müsaadesiyle hattâ emri ile hayatımın en harim bir yerine girmiş bulunuyordu. Onu, oradan kovacak mıydım? Kovarsam Cemil Beyi gücendirmiş, Cemil Beyin kalbini kırmış olmıyacak mıydım? Bu birbirine zıt düşüncelerle, bu tereddütlerle iki üç günümü nasıl geçirdim, hele evin içinde dolaşırken Fatma Hanımla karşılaşmaktan nasıl sakınabildim? Onu görüp de nasıl görmemezlikten geldim? Hiç bilmiyorum. Bildiğim veya hissettiğim bir şey varsa o da Zeyrekli Fatma Hanımın sürmeli kirpikleri arasından beni bir göz hapsine aldığıdır. Kâh yandan, kâh arkamdan gıdıklanır gibi oluyor ve başımı çevirince onun bir hafiye bakışıyla beni süzmekte olduğunu görüyordum. Görüyor muydum? Yoksa seziyor muydum? Bunun da farkında değildim. Bir acayip azap ki, bana, nerede ise, koynumdaki mektubun verdiği sevinci unutturacaktı.

Derken, gene bir akşam üstü, gene merdiven başında yarı karanlıkta Zeyrekli Fatma Hanımın bir gölge sessizliğiyle bana yanaştığını hissettim. Hafifçe, okşar gibi kolumdan tuttu:

"– Güzelim, dedi. Ben yarından sonra gidiyorum. Cemil Beyi göreceğim. Kendisine bir söyleyeceğiniz yahut da bir emanetiniz var mı?"

Benim nutkum tutulmuştu. Ancak başımla "Evet" işareti verebildim ve koşarak merdivenlerden çıkıp odama kapandım. Bütün vücudum tir tir titriyordu. Kızgınlıktan mı? Korkudan mı? Hayır, bu, bir tatlı titreyişti. Cemil Beye yazmak için bir müddet, uzun bir müddet bu halin geçmesini bekledim. Cenan'dan bir bardak su istedim. Fakat bardağı

bir türlü ağzıma götüremiyordum. Sular üstüme başıma dökülüyordu. Cenan:

"– Ne oldu size küçük hanım?" diyordu.

"– Hiç Cenancığım, hiç. Beni biraz yalnız bırak. Ama kapının önünden pek uzaklaşma. Bir gelen olursa bana haber verirsin."

Biraz sükûnet bulur gibi olunca kâğıda kaleme sarıldım. Sarıldım amma, ne yarar? Bir kelime bile yazmağa muvaffak olamıyordum. Ellerim ve dizlerim gene aynı raşeyle titremeğe başlamıştı. Titremese de zaten zihnim o kadar perişandı ki, ne yazacağımı bilemiyecektim. Böylece bütün bir gece ve yarım bir gün geçti. Nihayet Zeyrekli Fatma Hanımın gideceği günün akşamı, kendisine Cemil Bey için şu maalde bir tezkerecik yetiştirmek imkânını buldum:

"Pek vefalı dostum efendim; sizden evvelâ özür dileyeceğim. Beni tamamile hatırdan çıkardığınızı zannederek haksız yere üzülüp duruyordum. Üzülmek ne kelime efendiciğim, kendimi yiyip bitiriyordum. Meğer ne kadar yanılmışım! Meğer siz de beni, sizi aradığım, özlediğim kadar arayıp özlemekte imişsiniz. Başımdan geçen o büyük felâketten sonra bunu öğrenmekle ilk defa yüzümün güldüğünü hissediyorum. Tatlı mektubunuzu okuduğum âna kadar diri diri bir mezara gömülmüş gibiydim. Benim için artık her şey bitmiş, her ümit kapısı kapanmıştı. Siz beni birdenbire gün yüzüne aydınlığa çıkardınız, bana dünyaları verdiniz, buna karşılık ben de size kendimi verirsem çok mudur? Söyleyin, ne vakit isterseniz, nerede isterseniz emrinizi yerine getirmeğe hazırım. Mektubunuz yüreğime öyle bir kuvvet verdi ki, artık hiç bir şeyden pervam kalmadı."

Ve bu satırları yazıp altını "Münireniz" diye imzaladıktan ve zarfı kapayıp Zeyrekli Fatma Hanımın eline sıkıştırdıktan sonra, üstümden ağır bir yük kalkmış gibi öylesine bir hafifledim, öylesine bir ferahladım ki, on üç on dört yaşın-

daki halime döndüm. Şarkılar mırıldanıyordum. Cenanla, şakalaşıyordum ve içimden kaynanamın kucağına oturmak veya küçük Molla Beyin sırtına binmek gibi çocukça arzular geçiyordu. Olur olmaz şeylere gülüyordum.

Lâkin, bu şevk ve şetaretim çok uzun sürmedi. Yavaş yavaş, sanki sevincimin taşkınlığından yorulmuşçasına bir yürek ve sinir takatsizliğine düştüm. Derken, içerimde pişmanlığa benzer, vicdan azabını andırır birtakım kötü kötü duygular da uyanır gibi olmasın mı! Eyvah, ben ne yapmıştım? Ne tehlikeli, ne sakar bir adım atmıştım? Bu adım beni nerelere kadar götürebilirdi? Geriye dönemezdim. Zira, o zaman Cemil Beyi büsbütün kaybederdim. İleriye gidemezdim. Ergeç, annem işitir ve yüreğine inerdi. Farkına varmayarak öyle bir çıkmaza girmiştim ki, önü karanlık, arkası karanlıktı. "Artık hiç bir şeyden pervam kalmadı." demiştim Cemil Beye. Amma, işte, bu söz üstünden daha üç gün geçmeden dünyanın en korkak insanı olmuştum. Bana, şimdiden, kimi bu konak kimi bizim ev hesabına, birtakım gözcüler peşimde dolaşıyor gibi geliyordu. Gözle görülmez bir münafık pençe hep ensemdeydi. Başıma hemen bir kaza gelmek üzereymişçesine muttasıl kalbim çarpıyordu. Geceleri uykumun içinden küçük çığlıklarla sıçradığım oluyordu ve Molla Bey yarı açık ağzıyla bön bön bakarken ona kabahatli bir çocuk gibi ağlıyarak her şeyi itiraf edeceğim geliyordu.

İtiraf etmek. Fakat neyi? Hey Münirecik hey! Sanki, ne yapmıştın? Suçun neydi? Sen o zaman bir beyaz güvercin gibi lekesizdin ve karalık yalnız alınyazındaydı ve haksızlık ve cürüm ve pislik senin etrafındakilerde, istemiyerek bilmeyerek boyun eğdiğin hayat şartlarındaydı. Bunlara karşı koymak, bunlardan öç almak senin hakkındı.

Lâkin, ben bu hükümlere şimdiki aklımla varmış bulunuyorum. Böyle düşünebilmek için ne acı tecrübeler gör-

mem, ne çetin imtihanlardan geçmem lâzım geldi. Frenkler "Gençlik bilseydi, ihtiyarlık yapabilseydi." derlermiş. Ne doğru söz. İnsan, yaşla hakikate eriyor amma, onu kullanmak, ona göre yaşamak gücünü kaybettikten sonra...

O ilk buhranlı devrimde, on dokuz yaşıma rağmen, gerçi ağzı süt kokan bir çocuk olmaktan çok uzaktım. Üç dört yıldan beri başıma gelen felâketlerden ve bunun yanısıra okuduğum romanlardaki hayat facialarından hayli dersler almıştım. Fakat, şu var ki, pratik sahada bu derslerin hiç birinden faydalanamıyordum. Kendi başımdan geçenleri annemin babamın arzu ve iradesiyle olmuş şeyler telâkki ederek bunlara karşı gelmeyi günahların, küfürlerin en büyüğü sayıyordum. Romanlar ise bana, yoldan çıkan kadınların ergeç büyük bir hüsrana uğradıklarını gösteriyordu. Bu işde, imdadıma yetişse yetişse gene Cemil Bey yetişecekti. Zira, o benim fenalığımı istemezdi. O beni mutlaka koruyacak ve tehlike ânında beni mutlaka kurtarmasını bilecekti.

İki üç hafta böyle geçti. Nihayet, günün birinde Zeyrekli Fatma Hanım çıka geldi. Bana Cemil Beyin bir mektubunu daha getiriyordu. Bu benimki kadar kısa bir tezkereydi. Fakat, aynı hararetle, aynı heyecanla yazılmıştı ve en sonunda gene Zeyrekli Fatma Hanım hakkında şu haşiye vardı: "Pek yakında bir yerde buluşabilmemiz imkânını Fatma Hanım temin edecektir. Kendisiyle bu hususta görüşüp bir karar vermenizi ayaklarınızdan öperek rica ederim."

Ayaklarımdan mı öperek? Bu söz, bilmem neden, ta içime işlemişti. Gözlerimden yaşlar akarak üstüste birkaç defa okudum. Cemil Beyi eğilip ayaklarımdan öpmeğe çalışır görüyorum ve bana sevgisinin, onu, onun gibi bir adamı, böyle bir zillete katlanacak derecelere düşürmüş olmasından acayip bir elem duyuyordum. Gerçi, benim ayaklarım öpülmeyecek şeyler değildi. Dadım, her vakit, çoraplarımı giydirip çıkarırken, pabuçlarımı geçirir veya çekerken onları iki

avucunun arasına alıp nasıl okşar, nasıl öper, koklardı.

Zaten, o devirlerden bende kala kala sanırım yalnız ayaklarımla ellerimin güzelliği kalmıştır. Bir vakitler yay gibi gergin ve çekik duran incecik incecik kaşlarım şimdi iki tırtıl şeklinde kıvrık kıvrık aşağıya sarkıyor. Bunların, altında, iri elâ gözlerim eski ferlerini çoktan kaybetmiştir. Ucu hafifçe yukarıya kalkık narin burnum günden güne kutleşip yumruklaşmaktadır. Kıvır kıvır dudaklı, sedef dişli ağzımı, iki yanından iki çizgi aşağıya doğru çekmektedir. Yaşmağımı, sanki bir öpücük vermek istiyormuşum gibi, ikide bir ileriye doğru itmek için kımıldattığım çenemin işvesinden hiç bir eser kalmamıştır ve fil dişinden bir sebuya* benziyen gerdanım pörsümeğe başlamıştır. Fakat, ellerim, uzun kalem parmaklarım, toz pembe avuçlariyle hâlâ eski ellerimdir. Fakat, köprülü tabanı, yuvarlak topukları ve ipek gibi derisiyle ayaklarım, hâlâ eski ayaklarımdır.

Cemil Bey, kaç kere, yüzümü hayran hayran seyretmiştir. Dudaklarını, kaç kere, saçlarım, kaşlarım ve gözlerim üstünde gezdirmiştir ve hele çenemin o yaşmağı itişlerinden pek hoşlanırdı amma, bir kere olsun ayaklarımı çırılçıplak görememiştir. Ne yazık onun için; ne yazık benim için.

Aman, bu yaşta utanmadan neler söylüyorum? Allah vere de, bu yazdıklarım basılıp meydana çıkmasa. Elâleme rüsva olacağım şu son günlerimde. Lâkin, biraz sonra size anlatacaklarım bundan daha büyük bir rüsvalık değil mi? Düşününüz bir defa: Cemil Beyin bu tezkeresi üzerine ben Faik Paşanın kızı Münire, Zeyrekli Fatma Hanım denilen bir mahalle karısıyla içli dışlı olacaktım. O ve ben Şeyhislâm konağının tenha köşe ve bucaklarında gizli gizli buluşup başbaşa fiskos edecektik. Zeyrekli Fatma Hanım kulağıma eğilip bana:

(*) Testi.

"– Elmasım; diyecektir. -daha sonraları da- kızım" demeğe başlıyacaktır. Bunda habbeyi kubbe yapacak ne var? Biribirine gönül vermiş iki gencin arasıra görüşüp konuşmalarından ne çıkar? İstanbul'da, bu, her gün olup biten işlerden. Nice belli başlı hanımefendiler; nice kelli felli beyler paşalar tanırım ki, her iki taraf da evli barklı ve hattâ çoluk çocuk sahibi oldukları halde, yıllardan beri buluşup durmaktadırlar. Hem Cemil Bey sizden bu kadarını da istemiyor. Bir lândo perdesi arasından mı olur, bir kafes aralığından mı bir defa yüzünü göstersin bana yeter diyor."

"– İyi amma, ben hiç bir yere çıkamam ki. Bir anneme gidiyorum. Yılda iki üç defa da halama..."

"– Elmasım; çıkmak istemiyorsun da ondan. Kim ne der, biraz hava almak için çektirsen koçoyu, Beşiktaş bahçesine kadar. Yahut ta Şehzadebaşından Divanyoluna doğru bir gezintiye. Yanına Cenan Kalfayı alırsın. Yahut ne olur; kabul ederseniz burada bulunduğum zamanlar ben de gelirim sizinle. Korkmayın; kayınvalideniz bir şey demez. Allah uzun ömürler versin, beni çok severler, benimle olduktan sonra sizi her yere gönderirler."

Tereddüdümü görerek istihzalı bir gülümseme ile:

"– Yoksa küçük Molla Beyefendiden mi çekiniyorsunuz? O ha var, ha yok, elmasım! Koyarsanız önüne kahvaltı tepsisini, bırakırsınız karşısında Habeş kızını, dünyayı unutur gider."

Bu "Habeş kızı" kinayesinin mânasını pek iyi anlamamakla beraber ben de gülümserdim. Zeyrekli Fatma Hanım, bundan cesaret alarak telkinlerine devam ederdi:

"– Efendi Hazretlerine gelince o, o kadar kendi âleminde, o kadar bambaşka işlerle meşgul ki, harem tarafında ne olup ne biter bir dakika düşünmeğe bile vakti yoktur."

Ve benim bu sözlerinden de bir şey anlamadığımı sezerek:

"– Malûm a, derdi. Meşrebi icabı, onun da gizli kapaklı neleri var; kimbilir."

Zeyrekli Fatma Hanım iki tarafına bakınıp ilâve ederdi:

"– Bir korkumuz seyisten, koçocu veya uşak hizmetçi makulesinden olabilir. (Elinin salâvat parmağiyle bes parmağını birbirine sürterek) lâkin, buna karşı kim durabilir? Avuçlarına, arasıra beş on kuruş sıkıştırdınız mı, hepsi gözü bağlı, ağzı tıkalı kulunuz köleniz kesilir. Hem, koço sizin kendi koçonuz. Paşa babanız size Frengistandan hediye getirdiği günden beri ya bir ya, iki defa bindiniz. Seyhislâm konağının hantolarını, lândolarını herkes tanır ama, kupa mı cupa mı diyorsunuz, nedir; bunu kimseler görmemiştir.

"– İyi dediniz ya Fatma Hanımcığım; büsbütün göze çarparız bu kupayla."

"– Allah aşkına bu boş kuruntularla kendinizi üzmeyin, elmasım! Tek kararınızı verip gönlünüzü ferah tutun. Ondan ötesini bana bırakın."

Zaten kendi başıma işin içinden çıkabilmemin imkânı var mıydı? Fatma Hanım, beni hayretlere düşüren bir becerikli-likle elleri kolları sıvamış her şeyi yoluna koymağa başlamıştı. Önce kaynanama bin dereden su getirerek neler söylemişse söylemiş, benim hiç değilse güzel havalarda şehir içinde gezmeğe çıkabilmemi temin etmişti. Bunun üzerine, hattâ ilk gezintiye beni teşvik eden kaynanam olmuştu:

"– Kızım, demişti. Hep evde kapanıp kalıyorsun. Saatlerce kafanı kitaptan kaldırmıyorsun. Yeme yok içme yok, gülüp eğlenme yok. Bu ne biçim gençlik böyle? Aynada yüzünü görmüyor musun? Nasıl sararıp soldun farkında değil misin? Korkarım, bu gidişle günün birinde başımıza bir hastalık çıkarmıyasın."

Derhal sezindim ki, bütün bu lâfları harfi harfine Fatma Hanımın ağzından kapmış, bana kendi sözleri, kendi düşünceleri imiş gibi tekrar ediyor. Nitekim, kaynanam, sıhhatim hakkında bu ilk âlakayı gösterdiği sırada, Fatma Ha-

nım karşısına diz çökmüş oturuyordu. Gözünün ucuyla bana bir işaret etti. Ben:

"– Peki efendim ama, dedim. Yalnız başıma nasıl çıkabilirim?"

Fatma Hanım, kaynanama vakit bırakmaksızın en tatlı ballı konuşma edasiyle hemen söze karıştı:

"– Efendiciğim, pek doğru söylüyor gelin hanım, dedi. Zamane tazelerinden biri olsa böyle bir düşünce aklından bile geçmezdi. Yanına kızlardan birini alıp çıkar, keyfine bakardı. Fakat, Allah bağışlasın, bizim gelinimizin yaşı küçük amma tedbir ve temkini büyük. Ne kendine, ne sizlere bir söz gelsin istemiyor. Beraberinde kelli felli ağır başlı birinin bulunmasına lüzum görüyor."

Kaynanam, o kalın sesiyle ağır ağır:

"– Kimi bulsak, kim gitse acaba? diye mırıldandı. Şehnaz Kalfa derdim amma..."

Beni de, Fatma Hanımı da bir telâş alır gibi oldu. Fakat, Fatma Hanım derhal, en komik tavırlarından birini takınarak:

"– Şehnaz Kalfa mı efendiciğim? Şehnaz Kalfa mı? Üstüme iyilik sağlık. Evde, haydi neyse amma, sokakta onunla insan, âdeta Zuhuri Koluna* çıkmış gibi olur. Hele bir de, hotozuna kokorozunu kondurdu mu, artık, arabacıbaşıyla yerinden inip ahaliden parsa toplamaktan başka yapacak iş kalmaz."

Kaynanam, bunun üzerine, gümbür gümbür gülmeğe başlamış ve bahis çığrından çıkmıştı. Lâkin, Zeyrekli Fatma Hanım, ipin ucunu elden bırakır mı? Hemen demiri tavındayken döğmek yolunu tuttu:

"– Emrederseniz efendiciğim; dedi, gelin hanımı ben gezdirir, ben eğlendiririm."

(*) Ortaoyunundaki oyuncular takımı için kullanılan deyim.

"– Hay Allah senden razı olsun, Fatma Hanım. Sana zahmet amma..."

"– Ne zahmeti! Estağfurullah, bu benim için pek büyük bir şeref. Fakat, ne çare ki her vakit burada bulunamam. Meselâ yarın müsaadenizle eve gideceğim ve ancak üç gün sonra dönebileceğim."

Zeyrekli Fatma Hanımın, çıkacağımız günü, saati ve gideceğimiz yeri Cemil Beye önceden haber vermek için bu mühlete ihtiyacı vardı. Önümüzdeki perşembelerden biri, ikindi sularında Divanyolu'ndan geçerken Fatma Hanımın icad edeceği bir bahane ile kupamız Çarşıkapısı'nda bir müddet duracak ve Çarşıkapısı'nın tam köşesindeki bir kalıpçı dükkânının eşiğinde Cemil Bey, beni görmek imkânını bulacaktı. Daha doğrusu o ve ben karşıdan karşıya beş on dakikalık tatlı bir göz sohbetine dalabilecektik. İki sene süren bu ayrılıktan sonra, bu kadarcık bir buluşma bile bana inanılmaz bir saadet gibi gcliyordu.

Fatma Hanımın, bir pazartesi tayin ettiği bu mutlu perşembeyi iple çektiğim üç günü ve bu üç günün yetmiş seksen saatini nasıl geçirdim bilemiyorum. Bu günlerin, bu saatlerin dakikaları bile bana birer yıl kadar uzun görünüyor, içim içime sığmıyordu. Ya bir aksilik çıkar da gidemezsem, ya Cemil Bey hastalanır da gelemezse yahut da Fatma Hanıma bir hal olursa diye kendi kendimi yiyip bitiriyordum. Geceleri gözüme uyku girmiyordu. Gündüzleri aklım yerimde değildi.

Nihayet, Zeyrekli Fatma Hanım, çarşamba akşamı gülümser bir çehre ile çıkageldi. Sürmeli gözünün ucuyla bana fettan fettan bakışlarından anlamıştım ki, her şey yolundadır. Ve birdenbire, ne kadar sevmiştim o kadını! Kalbimde, -haşa, annemin yerini diyemem amma- dadımın yerini tutuvermişti. O kadın ki, daha birkaç zaman evveline kadar beni yalnız tiksindirmekteydi. Halbuki, şimdi, nerede ise

boynuna sarılıp düzgünlü yanaklarından öpesim geliyordu. "Fatma Hanım, Fatma Hanımcığım, demek istiyordum ona. Allah senden razı olsun. Bu gece, senin sayende rahat bir uyku uyuyacağım. Yarının tatlı rüyalariyle tıpkı çocukluğumdaki gibi mışıl mışıl..."

Öyle amma, o gece gene uyku girmemişti gözüme. "Yarın hangi renk feracemi giyeceğim? Neler takıp takıştıracağım? Saçlarımı nasıl kıvırıp toplayacağım? Hotozumu yan mı koyacağım, arkaya doğru mu? Kirpiklerime biraz sürme, yanaklarıma, biraz allık sürsem mi acaba? Hiç de yaptığım şey değildi bu. Hayır, ona, on altı yaşımın tertemiz, ter ve taze yüzüyle görüneyim. Öyle amma, çok sararıp solduğumu söylüyorlar; ya beni bu halimle beğenmezse, ya beni çok bozulmuş bulursa..." İkide bir başucumdaki el aynasını alıp yüzüme bakıyordum. İdare kandilinin aydınlığı kâfi gelmiyor, şamdanı yakıyorum. Eyvah, ne kadar zayıflamışım! Avurtlarım ne kadar çökmüş, elmacık kemiklerim sivri sivri nasıl fırlamış. Gülümseyeyim derken ağzım çekik çekik oluyor. Belki, bu ayna iyi göstermiyor diye yatağımdan kalkıyorum; elimde şamdan bir bir odaların büyük duvar aynalarına yaklaşıyorum. Her birinde, yüzüm bana bir başka türlü gözüküyor. Daha doğrusu, her birinde öbüründen daha fena, daha çirkin! Aynaların bir canı var galiba! Kendilerini çoktandır ihmal edişimin öcünü alıyorlar şimdi benden. Yoksa, bu yaşta bir insan bu hale girer mi?

Bu hale girer mi? Ve bu hale girdikten sonra Cemil Bey gibi bir zevk sahibinin önüne çıkmağa nasıl cesaret eder? Derken, içimden bir ses "Sen yalnız kendini mi göstermeğe gideceksin yarın?" Hayır, hayır; o isterse hiç yüzüme bakmasın, benim yarınki saadetim onu görmek, onu bir kere daha doya doya görmek olacaktır.

Buna rağmen, perşembe sabahı, on altı yaşının teravetini bulmak ve bütün aynaların şahitliğini yalana çıkarmak için

elimden geleni yapmıştım. Kendime öylesine bir çekidüzen vermiştim; öylesine bir güzelleşmiştim ki, Rüknettin Molla beni görünce âdeta tanıyamamış, gözleri yuvalarından fırlıyacakmışçasına açılmış, yanına bir yeni gelin geldi sanmıştı. Hakkı da vardı. Çünkü, ben bir gelin gibi süslenmiştim. Kâküllerimi Cenan'a büklüm büklüm kıvırttırarak yanaklarımın iki yanından gerdanıma doğru iki sünbül salkımı gibi koyuvermiştim. Kulaklarıma zümrüt küpeler takmış ve boynumdan aşağıya ta göğsümün orta yerine bir yürek madalyon sarkıtmıştım. Biraz sonra, arkama, o zamana kadar hiç giymediğim filizi feracemi geçirecektim. Hotozumla yaşmağıma en zarif düzeni vermek için ayna karşısında tam bir saat uğraşıp duracaktım.

Nihayet, aşağı kata indiğimde beni sofanın ortasında bekliyen Zeyrekli Fatma Hanım üzerinde yaptığım tesirle her şeyin ne kadar tamam olduğunu anlamıştım. Kadıncağız beni bu halde görünce az kalsın küçük dilini yutacaktı. Bir müddet hayran hayran yüzüme baktıktan sonra yarı açık ağzından bir duaya benzeyen şu sözler çıkmıştı:

"– Yaradana kurban olayım, bu ne güzellik! Bu ne dilberlik! Hemen Rabbim nazardan saklasın. Tü tü tü, kem gözlere kurşun..."

Daha sonra kendini toparlayıp ta yanıma sokulmuş, gözlerini süze süze, dudaklarını büke büke kulağıma fısıldamıştı:

"– Elmasım; bitecek, bitecek sizi görür görmez... Aklını başından alacaksınız, zavallı Cemil Beyciğimin."

Ben, bunları işitmemezlikten gelerek kaynanamın elini öpmeğe gitmiştim. O da beni ilk defa olarak tepeden tırnağa dikkatle süzmüş ve hattâ beğenir görünmüştü, ama tam odadan çıkacağım sırada, Şeyhislâm karılığı tutup bütün süslerimi berbat edecek şöyle bir tavsiyede bulunmak lüzumunu duymuştu:

"– Kızım, arkana bir şey al. Pek ince giyinmişsin, boynun gerdanın pek açık. Üşürsün."

Bunun üzerine Cenan'ı yukarıya koşturup yeşil çiçekli beyaz Lâhur şalını getirtmek mecburiyetinde kalmıştım. Bu, birinci aksilikti. İkincisi, kapı önünde Zülfikar Ağa'yı görmek oldu. Hiç sevmediğim bu suratsız zenciyi, önce, beni yalnız kupaya bindirmek için orada bekler sanmıştım. Bir de baktım ki, bu vazifesini yaptıktan sonra geçti, arabacıbaşının yanına oturdu. İçimden: "Eyvah, dedim bizimle beraber gelecek. Her şey altüst oldu." Yanı başımda Zeyrekli Fatma Hanım da mutlaka aynı endişeyle burnundan soluyordu. Bir müddet, birbirimize küsmüş gibi hiç konuşmadan yol aldık. Direklerarası'nı, Beyazıt Meydanını ne sağımıza, ne solumuza bakmadan böyle sessiz sessiz geçtik. Divanyolu'na vardığımız zaman Zeyrekli Fatma Hanım, hafifçe dizime dokundu:

"– Elmasım; üzülme, dedi. Şimdi, bu Araba ben bir oyun oynıyacağım." Ben, şaşkın şaşkın yüzüne bakıyordum. O, gözünü kırparak tekrar etti:

"– Üzülme diyorum. Bak, şimdi göreceksin."

Şaşkınlığımdan telâşımdan benimle senli benli konuşmağa başladığının bile farkına varmıyordum. Kupa, tayin ettiğimiz noktada durunca Fatma Hanım başını dışarı uzattı:

"– Zülfikâr Ağa, Zülfikâr Ağa!" diye seslendi.

Zülfikâr Ağa yerinden inip kupanın penceresi önüne geldi.

"– Kuzum Zülfikâr Ağa, ben hanımefendimiz için bir şey alacağım. Çarşıya kadar benimle birlikte gelir misin?"

Harem ağasının bir tereddüt ânı geçirdiğini sezerek:

"– Uzak değil hemen şuracıkta," dedi ve bana dönüp "müsaade eder misiniz gelin hanımcığım? Sizi biraz bekleteceğim amma..."

Fatma Hanım, bu sözü söyliyerek indi. Zülfikâr Ağa kendi eliyle kupanın kapısını kapamadan perdelerini indirdi.

İkisi yanyana uzaklaştılar, gittiler.

Ben, hemen iki yandan camları açtım, perdeleri araladım. Bir sağıma bir soluma baktım. Önce telâşımdan bir şey göremedim. Fatma Hanımın tarif ettiği kalıpçı dükkânı neredeydi? Çarşıkapısı'nın hemen dirseğinde demişti. İyi anıma, sağ dirseğinde mi? Sol dirseğinde mi? Hem biz, tam kapının ağzında da durmuş değildik. Bunun için, bir de ön tarafa göz atmak lâzım geliyordu. Başımı şöyle hafifçe yana eğip dışarıya uzatınca bir de ne göreyim? Cemil Bey, on adım ötede, bir dükkânın eşiğinde başı açık, iki eli lâtasının ceplerinde, gelip geçenlerin seyrine dalmış görünmüyor mu! Arasıra, bizden yana yürüyen bir adamın arkasından bakarken gözleri bana doğru kayar gibi oluyor; dudaklarında hafif bir tebessüm beliriyor; sonra birden, yüzünü başka taraflara çeviriyordu. Tuhaf şey, bu ne kayıtsızlık! Nerede ise, "bu, ona çok benzeyen biri" diyeceğim geliyor. Zaten, tastamam benim hayalimdeki Cemil Beye de benzemiyor. Boyu benim bildiğimden daha uzun, omuzları daha geniş, bıyıkları çok daha gürdü bu Cemil Beyin. Hem onu, yani benim bildiğim Cemil Beyi çocukluğumda bile hiç açık başla görmemiştim. Acaba alnı öteden beri bu kadar geniş miydi? İşte; sanki bu düşüncelerim ona malûm olmuş gibi elini alnına götürdü. Uzun saçları üstünde gezdirdi. Aynı zamanda, dudaklarında aynı belli belirsiz tebessümle yine benden yana baktı. Bu bakış bir saniye mi sürdü, daha az mı? Lâkin, bu karşımdaki Cemil Beyin benim bildiğim Cemil Bey olduğunu anlamak için kâfi gelmişti. Zira vücudum hemen tutuşuverdi ve omuzlarındaki şal sanki kendiliğinden kayıp arkama düştü. Bu sırada, Cemil Bey, kalıplanan fesini başına geçirmiş, yavaş yavaş, adım adım bizim kupaya doğru yürüyordu. Yüreğim öylesine çarpmağa başladı ki, ellerimle göğsümü bastırmak zorunda kaldım. Cemil Bey, tam benim hizama gelmişti. Durdu. Güya önündeki pırıl pırıl

kupanın ilk defa farkına varmış gibi atları, seyis yerini, tekerlekleri dikkatle seyreder göründü ve birdenbire bunun içinde birinin mevcudiyetini rasgele görmüş gibi başını hayretle çevirip gözlerini gözlerime dikti. Bu da, sanırım, ancak bir iki saniye sürdü. Fakat bu bir iki saniye zarfında biz, iki yıldan beri içimizde birikip kalmış olan her şeyi birbirimize söylemiş bulunuyorduk. Cemil Bey, geçti gitti. Öyle amma, ben bir türlü kendime gelemedim.

Zeyrekli Fatma Hanım, döndüğü vakit, başka biriyle karşılaşmışçasına beni tepeden tırnağa bir acayip acayip süzdü. Doğrusu, ben de kendimi büsbütün değişmiş buluyordum. Sanki, uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Emirgân'daki yalımıza dönmüş de bütün sevdiğim kimselere alıştığım şeylere yeniden kavuşmuş gibi bir his, bir rahatlık hissi uyanmıştı içimde. İlk feraceye girdiğim akşamdaki kadar körpe, taze bir kızdım o dakikadan beri. Kalbim türlü türlü ümitler ve arzularla doluydu ve kulaklarımı Cemil Beyin şarkısı, Cemil Beyin sesi sanki ilk defa olarak okşuyor gibiydi.

Fatma Hanım konağın kapısına yaklaştığımız sırada kendini tutamadı:

"– Elmasım; bakışına bile ayrı bir can gelmiş!.." dedi.

Fatma Hanımın hakkı vardı. Bana yeniden can gelmiş gibiydi. Ben, yeniden doğmuştum ve bu doğduğum dünya eskisinden ne kadar bambaşka bir şeydi.

YENİ DÜNYA

Evet, iki yıllık bir ayrılıktan sonra Cemil Beyle karşılaşıp bakıştığımız andan beri ben, ölmüşken dirilmiş ve gözlerimi yeni bir dünyaya açmıştım. Bu dünyada her şey güzel, her hareket kolaydı. Her günün, her saatin bir başka tadı, bir başka neşvesi vardı. Haftada hiç değilse bir defa ondan bana bir mektup geliyor, benden ona bir mektup gidiyordu ve ayda hiç değilse bir kerre de buluşup görüşmemiz nasib oluyordu. Hem de nasıl buluşup görüşmeler! O, bana tatlı sözler söyliyerek, ben, ona içimi dökerek kâh dakikalarca, kâh yarım saat, bir saat yanyana, başbaşa.

Bu buluşmalardan biri, Beşiktaş bahçesinde, bir ıhlamur ağacının dibinde, öbürü... öbürü Fatma Hanımın Zeyrek'teki evinde oldu. Cemil Bey, bizden on, onbeş dakika önce, Cihangir'deki konağından buraya yaya olarak gelmişti. Biz koçoyu bahçenin giriş yerinde bırakıp yavaş yavaş o ıhlamur ağacına doğru yürümüştük. Ağaca birkaç adım kala, Fatma Hanım durmuş:

"– İşte, elmasım; bunun ardında sizi bekliyor." demişti.

Ben, ayaklarım birbirine dolaşarak ve şemsiyemi nasıl tu-

tacağımı bilemiyerek tıpkı ilk ferace ye girdiğim akşamki "acemi halayık" beceriksizliğiyle Fatma Hanımın gösterdiği kocaman, kalın kütüğe yanaşıyorum. Evet, Cemil Bey, çocukluğumuzun körebe oyunlarında olduğu gibi, bunun arkasına sinmiş duruyordu. Yine o körebe oyunlarında olduğu gibi benim gözlerim üstünde de bir bağ var denilebilirdi. Öyle ki, Cemil Bey bana bütün heyetiyle yapyakın göründüğü halde onu, el yordamiyle arayıp bulacağını sanıyordum. Gördüğüme o kadar inanamıyordum. Nedendir bilmem, -belki havanın serinliğindendi; zira Mart ayının ancak son haftasındaydı- vücudumu da bir titreme aldı. Çenelerim birbirine çarpıyordu. Bir müddet, uzun bir müddet, yüz yüze, tek söz söylemeksizin durduk. Sonra Cemil Bey, o tatlı, o sıcak sesiyle:

"– Teşekkür ederim, dedi. İstirhamımı kabul buyurup bu külfete katlandığınız için..."

Ben, cevap veremiyordum. Bu halimden utanarak başımı da önüme eğmiştim. İstiyordum ki, beni hemen kolları arasına alsın, göğsüne bastırsın. Cemil Bey, elime bile dokunmadı ve mahçup mahçup ilâve etti:

"– Bilseydim havanın bu kadar soğuk olacağını sizi bu zahmete sokmazdım. Birkaç hafta daha sabrederdim."

Biraz durdu, düşündü:

"– Lâkin, birkaç hafta sonra burası o kadar kalabalıklaşır ki..."

Bütün gücümü kuvvetimi bir araya toplıyarak:

"– Üzülmeyiniz; dedim. Ben buraya kendi isteğimle geldim. Gelişimden de çok memnunum."

Bana biraz daha yaklaştı.

"– Mürüvetinize payan yok. Üşüdünüz diye korkmuştum. Allah saklasın, ya bir soğuk alsanız ben ne yapardım?"

"Titrememem soğuktan değil!" diyecektim. Fakat, deminki halim geçivermişti ve vücudümü, tıpkı Çarşıkapısı'ndaki

gibi bir tatlı hararet kaplamağa başlamıştı. Şimdi, Cemil Beyin yüzüne gülerek bakıyordum ve onunla şakalaşmak istiyordum:

"– Ya siz, kim bilir neler feda ettiniz, bu kupkuru bahçede, bu çıplak ağacın dibinde bir eski çocukluk arkadaşınızla boş yere..."

Sözümü kesti:

"– Böyle söylemeyiniz, Münire Hanım; dedi. Ben, sizin için, sizin yolunuza canımı bile fedaya hazırım. Kaldı ki..."

Birden, sesi kısılmış gibi durdu ve uzun kirpiklerinin ucunda birkaç damla yaş belirdi. Bu, ilk konuşmamızda, neden böyle bir kinayede bulunuvermiştim? ve yok yere onun kalbini incitmiştim? Kekeliyerek:

"– Sözüme yanlış mâna verdiniz, dedim. Sizin bugünlerde pek mühim bir memuriyete tayin edildiğinizi işitmiştim de... resmî vazife saatinde..."

Elinin zarif bir hareketile, şanki ikimiz arasında uçan bir sineği kovar gibi yaptı:

"– Bırakın şu devlet ve hükûmet işlerini bir yana; dedi. Bu dünyada benim için en mühim iş sizsiniz. Her şey bana bir çocuk oyuncağı gibi geliyor sizin hasretiniz karşısında. Vazife, ikbal, rütbe ve nişan, her şey... İnanır mısınız, bilmem. Fuad Paşa Hazretleri, beni, maiyetlerinde Fransa'ya götürmek istemişlerdi de özür dileyip gitmedim, sizden daha çok uzaklaşmak korkusuyla..."

O anda, Cemil Beyin boynuna atılmaktan kendimi nasıl tuttum? Bütün vücudüm yerinden kopup fırlayacak bir yay teli gibi titreyerek ona doğru gerilmiş duruyordu.

"– Tutun beni, düşmek üzereyim." dedim.

O, beni yavaşça belimden tuttu ve ikimiz birden omuz omuza ağaca yaslanıp kendimizden geçmiş bir halde kaldık.

Tam bu sırada, arka tarafımızda, bir yerde bizi bekleyen Fatma Hanım, üst üste iki üç defa öksürdü. Bu, önceden

aramızda kararlaşmış olan bir tehlike işaretiydi. Cemil bey, hemen, belimden kolunu çekti ve bu sefer bileklerimden tutarak uzun uzun yüzüme baktı:

"– Bir daha ne vakit göreceğim sizi?" dedi.

"– Ne vakit isterseniz," dedim ve yüzüm hep ona çevrik olarak geri geri birkaç adım attıktan sonra, birden, sanki derimi etimden sökercesine bir gayretle arkamı dönüp uzaklaştım, gittim.

Bunu takip eden haftalardan bir gün, Fatma Hanımın Zeyrek'teki evinde buluşmamız ise epiyce güçlüklerle karşılaşmıştı. Evvelâ, arabamız bu yokuştan çıkamamış, sokağın başında kalmıştı. Biz, konaktan Eyüp Sultanı ziyarete gidiyoruz diye çıkmıştık. Bu ziyaret de ötedenberi kaynanamla Fatma Hanım arasında kararlaşmış bulunuyordu. Kaynanam, bir gün Fatma Hanıma sormuştu:

"– Güzel gelinim, bana bir güzel torun vermedi. Evleneli üç yılı geçiyor. Bu işe ne dersin Fatma Hanımcığım?"

Öbürü de bunu fırsat bilip hemen bir Eyüp Sultan ziyareti tavsiye etmişti. İyi ama, Eyüp'e giderken neden Zeyrek'e sapıyorduk? Fatma Hanım, Kupaya binerken bunu herkesin işitebileceği bir sesle arabacıbaşıya şöyle izah etmişti:

"– Oğlum Rüstem Ağa, demişti, ben eve uğrayıp bir şey alacağım. Sana zahmet amma, Zeyrek'ten bir dolanıvereceksin."

Bunun üzerine birtakım acayip sokaklardan geçerek Zeyrek yolunu tutmuştuk. Lâkin, bu, dile kolaydı. Bütün sokak çocuklarının arkamızdan bir teneke çalmadıkları kalmıştı. Evlerin kapı aralıklarından, cunbalarından birtakım örtülü kadın başları uzanıyor, her birinden türlü türlü hayret sesleri çıkıyor ve ben, utancımdan ne yapacağımı bilmeyerek ellerimle yüzümü kapıyordum. Fatma Hanım boş yere beni teskine çalışıyordu:

"– Gelin Hanımcığım, ne var böyle telâşeye düşecek? Bir

şey yapmaz bunlar insana. Hem onlar size bakmıyorlar. Ömürlerinde hiç görmedikleri şu koçoya bakıyorlar. Siz de gülüp geçiverin, bu yabanilerin haline..."

Fatma Hanım, nihayet, güç belâ varabildiğimiz Zeyrek yokuşunun başında kupadan önce kendisi indi ve bana, "gelinim sana söylüyorum, kızım sen dinle" kabilinden arabacıbaşının işiteceği bir sesle dedi ki:

"– Efendiciğim, n'olur, bendehaneye teşrif buyurup da bir kahvemi içseniz..."

Fatma Hanım bu teklifini, yine aramızda kararlaştığı üzere, benim derhal kabul etmemem lâzım geliyordu:

"– Aman Fatma Hanımcığım, nasıl olur? demiştim. Sonra, Eyüp Sultan'a pek geç kalmaz mıyız?"

"– Günler uzadı, gelin Hanımefendiciğim. Daha öğle ezanı okunalı bir saat olmadı. İkindiye kadar yıl var."

"– Vallahi, bilmem ki, Fatma Hanımcığım."

"– Elmasım, hem böyle bir yerde, böyle bir koçonun içinde, elâleme karşı yalnız başınıza nasıl kalabilirsiniz? Sizi rahat bırakmaz bu sokak halkı..."

Ben, biraz daha nazlandıktan sonra isteksiz isteksiz kupadan inerken Fatma Hanım, yine arabacıbaşının duyacağı bir sesle:

"– Hem şuracıkta fakirhane. Beş on adım ötede. Hiç yorulmazsınız elmasım." " dedi.

Ne şuracıkta, ne beş on adım ötede. Fatma Hanımın evi cehennemin bucağındaydı. O güne kadar hiç böyle uzun ve zahmetli bir yol yürüdüğümü hatırlamıyorum. Tahmin ettiğim gibi tenha değildi buraları. Hemen her beş on adımda bir bakkal, bir kahvehane, bir kasap veya bir berber dükkânı. Biz önlerinden geçerken bakkal elinde terazisi; kahveci çırağı, maşası; kasap, satırı; berber, makasıyla dışarıya uğruyor ve bana tuhaf tuhaf bakıyorlar.

Halbuki, ben, hiç de göze çarpacak bir tarzda giyinmemiş-

tim. Tam türbe ziyaretçisi kıyafetindeydim. Arkamda, koyu renk yakası kapalı, derlitoplu bir ferace vardı. Kalın papâziden bir yaşmak tutunmuştum. Saçlarımı arkaya doğru taratıp mümkün olduğu kadar gözükmez bir şekle sokmuştum. Kulaklarımdaki damla taş küpelerden başka göz kamaştırıcı bir ziynetim de yoktu. Şu çarşı halkının bu kadar tecessüsünü uyandıran şey neydi bende, bilmiyordum. Kendimi o kadar alelâde, o kadar silik bir kızcağız haline girmiş buluyordum ki, biraz sonra Cemil Beyin karşısına bu kiyafetle nasıl çıkacağım diye üzülüyordum. Kendi kendime: "Acaba onun yanma girmezden evvel şu biçimsiz feraceyi, şu kalın yaşınakla hotozu çıkarıp atsam mı?" diyordum. Bunu yapabilsem bile, sımsıkı taranmış saçlarıma maşasız ve taraksız nasıl bir düzen verebilirdim? Şimdiye kadar da bu işi tek başıma hiç yapmış değildim. Haydi, diyelim ki, Fatma Hanım, her şeyde olduğu gibi bunda da benim imdadıma yetişsin. Lâkin, bu saç işini yolunu koyalım derken, Cemil Beyi, hiç değilse beş on dakika bekletmiş olmayacak mıydık? Beş on dakika! Bu, benim için de kıymetli bir vakit kaybı demekti. Zira, ben onunla kalsam kalsam ancak yarım saat kalabilecektim.

Bu düşüncelerle Fatma Hanımın evine vardığımız zaman ben yine şaşkın bir haldeydim. Bu ev, bir çıkmaz sokağın ta dibinde, bir küçük avlu içindeydi. Fatma Hanım, köhne avlu kapısının ipini çekip:

"– Buyrun elmasım; dedi. Ben bu kapının anahtarını Cemil Beye vermiştim. Açmış girmiş olacak çoktan. Mutlaka şu pencerenin kafesi arkasından yolumuzu bekleyip duruyordur."

İçimden, "Eyvah, bittim öyleyse," dedim. Zira, Cemil Bey beni bu kıyafetimle gördüyse, kim bilir, gözünden ne kadar düşmüş olacağım" ve bir besleme kız gibi Fatma Hanımın arkasına saklanmak ihtiyacını duyuyordum. Fatma Hanımın evi dört köşe bir ahşap bina. Fakat, kapısı perili köşk-

ler gibi bizim elimiz dokunmadan kendiliğinden açılıverdi. Malta taşı döşenmiş bir küçük taşlık. Bir de ne göreyim: Cemil Bey bunun ortasında gülümsiyerek bizi karşılamıyor mu? Soluğum tıkanır gibi oldu. Yan yana üç dört basamak bir tahta merdivenden çıkık. Cemil Bey sanki bu evin sahibiymiş, sanki kırk yıldır burada kapıyı kendi eliyle açıp misafir kabul etmeye alışmış bir adam tavrıyla yandaki bir odayı göstererek:

"– Buyrun efendim." dedi.

O anda, Fatma Hanım, birdenbire, sırra kadem basmıştı. Cemil Beyin beni aldığı odanın pencerelerinde beyaz patiska perdeler vardı ve bütün eşyası, üstüne aynı patiskadan örtüler çekilmiş bir kerevetle yerlere sıra sıra dizilmiş minderlerden ibaretti. Ben kendi halimi unutmuş, Cemil Beyi (yukarıdan yalnız bir iliği açık bırakılmış sımsıkı düğmeli İstanbulini, geniş yakalı ipekli gömleği, siyah canfes boyunbağıyla) böyle bir dekor içinde görmekten mahçup önüme bakıyordum. Kendi kendime "Acaba, diyordum. O, ömründe hiç böyle bir yere girdi mi? Acaba benim yüzümden ilk defa böyle bir yere girmek fedakârlığına katlandığı için bir pişmanlık duymakta mıdır şu anda? Ve bu gibi bir hissi ifade eder herhangi bir emareye rastgelirim korkusu ile yüzüne bakamıyordum.

Lâkin, Cemil Bey hep bu eve alışkın tavrıyla beni bileğimden hafifçe tutarak beyaz patiska örtülü kerevetin üstüne oturttu. O hotozum, o yaşmağım ve o feracemle beni yine hayran hayran seyrediyordu. Geldi, kendisi de ta yanıma oturdu. Dizleri dizlerime dokunuyordu:

"– Kâh bir ılılamur kütüğü dibinde, kâh böyle bir odada... Sizi, ben ne vakit kendinize lâyık bir yerde ağırlıyabileceğim? Ne vakit ayaklarınız altına kadifeden yol halıları serebileceğim? Ne vakit kuş tüyünden sedirler üstüne oturtabileceğim!? Ne vakit..."

Sözünü kestim:

"– Şu kıyafetimle, dedim, bana bu kerevet bile çok amma, siz..."

O da benim sözümü kesti:

"– Kıyafetiniz mi?" dedi ve beni tepeden tırnağa süzdü. "Bugün, beğenmediğiniz şu kıyafete girmenize sebep olan da benim. Müsaade edin de sizi, hiç olmazsa yarım saat için rahat ve huzura kavuşturayım."

Ve ellerini hotozuma, yaşmağıma uzattı.

"– Yapmayın, rica ederim, yapmayın. Saçlarım pek fena halde."

"– Olamaz, olamaz. Saçlarınız kudretten dalga dalgadır. Bilirim ne maşaya, ne tarağa ihtiyacı var onların. Hem rengi de değişmedi ya saçlarınızın. O, ta çocukluğumdan beri okşamağa can attığım ince telli, ipek gibi yumuşak saçlar..."

Ve böyle söyliyerek hotozumun iğnelerini birer birer çıkarmağa, yaşmağımın bağını çözmeğe başladı. Ne kadar da hünerli, ne kadar da becerikliydi Cemil Bey bu işte! Parmaklarının dokunuşlarını bile hissetmiyordum. Şakaklarımda, ensemde öyle hafif hafif dolaşıyorlardı. Kimbilir dedim, o zaman içimden, kimbilir bu parmaklar kaç kadın başı açmıştır, bu hamaratlık ve bu kolaylıkla? Bu güzel bu tatlı anda nereden gelmişti aklıma bilmiyorum şu fena düşünce. Yüreğim hemen burkulmak üzereydi. Lâkin, Cemil Bey buna meydan vermedi. Başımı iki şakağımdan tutarak yavaşça kendine doğru çekti ve saçlarımı her yanından uzun uzadıya, derinden derine öyle bir kokladı, öyle bir öptü ki... Bu puse yağmuru altında güya eriyip onun koynuna akıvermiştim. Cemil Bey, o sırada, bir elile beni göğsüne bastırıyor, öbür elile arkamdan feracemi sıyırıp atıyordu. Yakası, gerdanımdan ta iki göğsümün oyuğuna kadar açık, yensiz bir yelek de giymiştim o gün. Her hareketimde, kollarım omuz başlarıma kadar çırılçıplak meydana çıkıyordu.

Birden derin bir utanca kapıldım ve kendimi Cemil Beyin kolları arasından çekerek feracemi omuzuma almak istedim, Cemil bey mâni olmağa kalkışmadı. Onun yüzünde, şimdi, anasına küsmüş bir oğlan çocuğu ifadesi vardı.

"– Bana darıldınız mı?" dedim.

Alt dudağını sarkıtarak acı acı gülümsedi. Hiç bu halini görmemiştim Cemil Beyin, hattâ çocukluğumuzda bile. O zaman fesini başından çıkarıp dizimin üstüne koydum. Bir elimle bu fesi tutarak öbür elimi başı üstünde gezdirmeğe başladım. Tekrar her vakitki gibi gözlerinin içine kadar gülsün istiyordum. Fakat, o, somurtmakta devam ediyordu. Yine sordum:

"– Bana darıldınız mı?"

Sonra ona daha ziyade sokularak:

"– Ooo, bana darılmayınız; dedim. Siz benim her şeyimsiniz. Bu dünyada sizden başka kimsem yok."

Kafasını hafifçe benden yana çevirip yüzüme, mânasını anlıyamıyacağım kadar derin bir bakışla baktı. Biraz önce, ona karşı bir ana şefkati duyar gibi olmuştum. Bu bakış üzerine âdeta ürktüm. Şimdi, ben bir küçücük, bir zavallı mahlûktum onun yanıbaşında ve içimden diyordum ki, bir kaplan pençesini uzatmadan evvel avına mutlaka böyle bakar. Her ne ise, her nasılsa bu, büsbütün başka bir adam, bir korkunç Cemil Beydi. Sesim hıçkırıklarla dolarak:

"– Gelin barışalım." dedim.

Bu sözüm mü tesir etti, sesimdeki hıçkırıklar mı, bilmiyorum. Cemil Bey, birden kendini toparladı. Çehresinin ve bakışlarının o sert ifadesi yumuşadı. Elimi elleri içine alarak:

"– Ben size küsmüş değilim ki, barışayım. Ben yalnız talihine küskün bir adamım."

Dudaklarımı alnına uzattım:

"– Hayır, hayır. Bu güzel alnın altında bir fena düşünce var benim hakkımda..." dedim.

"– Sizin hakkınızda bir düşünce, evet, doğru söylediniz. Hangi düşüncem sizin hakkınızda değildir zaten. Sizi düşünmediğim bir gün, bir saniye, bir an var mıdır, sanırsınız? Bunun fenalık neresinde?"

Cemil Bey, sualimi anlamamazlıktan gelmişti, yahut da anlamak istemiyordu. Halbuki, ben buraya, onunla aramızda hiç bir karanlık nokta kalmamasıya anlaşmağa gelmiştim. O uğursuz feraceyi sırtımdan attım:

"– İşte kollarım, işte gerdanım, işte göğsüm karşınızda çırılçıplaktır, dedim. Siz de içinizi bana bu kadarcık açmak samimiyetini gösteriniz. (Parmağımı kalbimin üstüne bastırarak.) İlle burada ne varsa hepsini bilmek isterim," sözlerini ilâve ettim.

O da parmağının ucuyla beni işaret etti:

"– Siz, yalnız siz" dedi; sonra daha ciddi bir tavırla ağır ağır şöyle söyledi: "Münire Hanım; bu üç yıllık hal ve hareketlerimle ben size hâlâ kendimi tanıtamamışsam sözle nasıl tanıtabilirim? İstikbâl, ikbal, aile saadeti, çoluk çocuk mürüvveti bunların hepsini ben kimin yoluna, ne diye feda ettim. Yirmi üç yaşımda, hâlâ bir mektepli delikanlı gibi dolaşıp durmaktayım şu İstanbul'un içinde. Bütün akranlarım, ev bark, mesnet ve mevki sahibi oldular. Ben ise..."

Bu sözler üzerine biraz öfkelenir gibi oldum:

"– Siz de evleniniz. Hayatınızı istediğiniz gibi kurunuz" dedim.

Birden, elleri içindeki elimi bıraktı:

"– Bu kadar katı yürekli olmayınız Münire Hanım; dedi. Bilirsiniz, yahut bilmeniz lâzımgelir ki, ben sizden başka birile, isterse bir Sultan olsun, sizden başka birile asla evlenemem. Amma, siz bunu kolaylıkla yaptınız."

"– Kolaylıkla mı? Kolaylıkla mı?"

Tıkanır gibi olmuştum, nutkum tutulmuştu, gözlerim boşlukta dalakalmıştı, uzun uzun bir müddet... Sonra, bir-

denbire boşalıvermiştim. Hem ağlıyor, hem söylüyordum: Babamın red cevabından sonra geçirdiğim günlerin, gecelerin buhranlarını, Nafi Mollaların konağında çektiğim ve çekmekte olduğum cehennem azabını, Rüknettin Molla Beyi, annesini ve nihayet, bu gizli kapaklı çıkışlar, bu yalanlar dolanlar yüzünden duyduğum nedamet hislerini hep Cemil Beyin önüne döküp sermiştim.

Cemil Bey gözlerimin içine şefkatle bakarak ve arada bir mendille gözyaşlarımı silerek beni derin bir dikkatle dinliyordu. Dinledi, dinledi, sonra sesinde bir raşe ile:

"– Affedersiniz, dedi. Dertlerinizin tazelenmesine sebep oldum."

Cemil Beyin bu özür dileyişi, hiç yerinde değildi. Tam aksine ben ona bir teşekkür borçluydum. Zira, bu sağanaktan hemen sonra içerimde öyle bir duruluk, öyle bir hafiflik hâsıl olmuştu ki, ömrümde bir kerre daha bu kadar ferahladığımı hatırlamıyordum. Sakin bir sesle sordum:

"– Söyleyin bana şimdi, bu işte en bedbaht hangimiz? Siz, hiç olmazsa, hürsünüz, azatsınız. Her istediğinizi yapabilirsiniz. Hiç kimseye hesap vermeğe mecbur değilsiniz, hele yalan söylemeğe asla. Sonra... evet, sonra, doğup büyüdüğünüz bir evde, sevdiğiniz kimseler ve alıştığınız şeyler arasında yaşıyorsunuz. Ben ise bir zindandayım. Ben ise..."

Cemil Bey elile ağzımı kapadı ve bir küçük kızı okşar gibi yüzümü okşıyarak:

"– Yeter, Münire Hanım, yeter; dedi. Yüreğimi parça parça ettiniz."

Aramızda bir uzun, bir derin sükût... Başımı tekrar onun göğsüne dayadım:

"– Söyleyin bana; ben şimdi ne yapayım? Ben şimdi ne yapabilirim? Kaçayım mı başımı alıp? Kaçıp da sokaklara mı düşeyim? Gerçi, kendi hesabıma bundan da korkmam, annemle babamı düşünmeseydim... Bu kaçamaklardan bile ha-

ber alsalar mutlaka yüreklerine iner, Cemil Bey!" ve dudaklarımı kulağına götürerek, "Değil sizinle buluştuğumu hattâ Fatma Hanım gibi bir kadınla gezip dolaştığımı bilseler..."

Cemil Bey beni okşuyor, teselliye çalışıyordu:

"– Bir çare bulacağız mutlaka. Bir çare bulacağız" diyordu; amma ne? Muhakkak ki, o da bilmiyordu. Lâkin, bu buluşmamızı takip eden günlerin birtakım hâdiseleri bizim önümüzde bazı imkânlar hazırlıyor gibiydi:

Nafi Mollalar o yaz Bağlarbaşı'na taşınmıyacaklardı, Efendi Hazretleri, işlerinin çokluğundan, kaynanam onu yalnız bırakamıyacağından, veyahut sadece tembelliğinden, böyle bir karara varmışlardı. Önce, Bağlarbaşı'na, yalnız küçük Molla Beyle benim gitmemi ister göründüler. Sonra, bilmem neden, ondan da vazgeçtiler. Bu suretle, ben yazın hiç değilse on beş, yirmi gününü Emirgân'da geçirmek müsaadesini alabilecektim. Küçük Molla Bey bu tertibi pek iyi karşılamıştı.

"– Ben de gelir kalırım, üç beş gün yalıda, demişti. Balığa çıkarım, sana taze taze lüferler yediririm."

Benim işime yarıyan diğer bir hâdise de şu olmuştu:

Konaktaki Habeş kızı Rüknettin Beyden hâmile kalmıştı. Pek gizli tutulan bu havadisi başka bir vesile ile Cenan'dan işitmiştim. Bir gün, Cenan, eli ayağı titreyerek yanıma sokulmuş ve elinden ayağından daha titrek bir sesle bana demişti ki:

"– Küçük hanımcığım, şimdiye kadar sizden sakladığıma iyi mi ettim fena mı ettim bilmiyorum. Fakat, artık tahammülüm kalmadı. Molla Bey, son zamanlarda beni hiç rahat bırakmıyor. Hele Habeş kızının başına gelen kazadan sonra bana bir dakika soluk aldırmaz oldu."

Ben işin öbür taraflarını unuttum:

"– Ne kazası?" deyivermiştim.

Cenan kulaklarının dibine kadar kızararak önüne baktı:

"– Küçük hanımcığım, söyleyemem."

Meraktan çatlayacaktım:

"– Söyle, diyorum Cenan. Söyle diyorum."

"– A küçük hanımcığım, ne bileyim ben, nasıl söyliyeyim? Hâmile kalmış işte o kız küçük Molla Beyden..."

Kendimi tutamayıp bir kahkaha salıvermiştim. Cenancık beni pek çok müteessir edeceğini sandığı bu havadis karşısında böyle kahkaha ile gülüşümden şaşkın yüzüme bakıyordu. Kederimden aklımı oynattığıma hükmetmişti galiba. Çünkü, bu, onca çok ehemmiyetli, çok ciddi bir vakaydı.

"– Ey, ne yaptılar sonra Habeş kızına?" diye sordum.

"– Çıkardılar konaktan. Nereye gitti, ne oldu bilmiyorum."

Bundan böyle bana kim ne söyleyebilirdi? Bana kim "Her şeye göz yumacaksın. Her şeye boyun eğeceksin. Karılık kocalık hukukuna riayet edeceksin. Ölünceye kadar bu levse* katlanacaksın" diyebilirdi? Kaynatamı hesaba katmıyorum. O mutlaka benim tarafımı tutacaktı. Kaynanam da herhangi bir münakaşa için çene yormaktan üşenecekti. Babamla anneme gelince beni mutlaka bu rezalet içinde bırakmıyacaklar, ayırmağa çalışacaklardı. Şu halde dedim içimden, gideyim, bunu dadıma anlatayım. Dadım da anneme anlatsın. Annem de babama... Çünkü benim doğrudan doğruya kendilerine bu işten bahsetmeğe yüzüm tutmuyordu. Evet, hayır bunda, kurtuluş bunda, dedim.

İşte, bu kararla ertesi gün soluğu hemen bizim konakta almıştım. Babam evde yoktu. Annem henüz aşağıya inmemişti. Beni karşılayan dadımı bir kenara çektim ve ayakta, yavaş sesle, fekat heyecanlı heyecanlı bütün olan bitenleri zavallı kadıncağıza sayıp sayıp döküverdim. Dadım, önce hiç bir şey anlamamış gibi ağzı açık, yüzüme bel bel bakakaldı. Sonra:

(*) Pisliğe.

"Aman, dizlerimin bağı çözülüyor." diye durduğu yere yığılıverdi.

Ben, ilk adımda, işin bu derece facialı bir safhaya gireceğini tahmin etmiyordum. Onu, yarı baygın bir halde yerden kaldırıp bir sedirin üstüne oturtuncaya kadar çekmediğim zahmet kalmamıştı. Dadım, neden sonra biraz kendine gelir gibi olmuştu amma, zihnini bir türlü toparlayamıyan bir hali vardı. Üstelik bir de:

"– Ah Yarabbim, ah Yarabbim, şu başımıza gelenlere bak..." diyerek hemen hemen feryada yakın bir sesle -sanki bir ölüm haberi almışcasına- inleyip döğünmeğe başlamasın mı?

"– Kuzum dadıcığım, canım dadıcığım; etme eyleme! diyordum. Bütün evi telâşa düşüreceksin. Annemin aklını başından alacaksın. Reca ederim, biraz metanet göster. Bana baksana, ne kadar sakinim. Ben seninle dertleşmeğe, ağlaşmağa değil sadece konuşmağa danışmağa gelmiştim. Daha doğrusu senden bir akıl öğrenmek istiyordum, bu mesele karşısında ne yapayım, ne edeyim diye."

Dadım, sesini büsbütün yükselterek:

"– Ne mi yapacaksın? Ne mi edeceksin? O adamın yanında bir gün kalamazsın artık bundan sonra... O alçağın,, o rezilin. Benim gül gibi kızımın kıymetini bilmiyen o haytanın."

Derken, sofada birtakım koşuşmalar olmuş, derken annemin üst katta, merdiven başından önce el çırpıp sonra şöyle seslendiği işitilmişti:

"– Ne oluyor kuzum? Kim haykırıyor öğle boğuk boğuk?"

Annemin sesine bulunduğumuz odanın kapısı ardında bazı fısıltılar cevap veriyordu. Amma ne denildiğini anlıyamıyordum.

"– Gördün mü?" dedim, Ferhunda dadıma.

Yavaşça yerinden kalktı.. Hotozunu, saçlarını düzelterek

sendeliye sendeliye kapıya doğru yürüdü ve kapıyı açınca şöyle bir manzarayla karşılaştı: Hemen bütün kızlar sofanın orta yerinde toplanmışlardı. Öte yandan annem ürkek ürkek merdivenlerden iniyordu. Dadımın ilk işi kızları oradan savmak oldu. Sonra süklüm büklüm anneme yaklaştı. Ben kapının aralığından bakıyordum. Bir müddet aralarında fısıltı halinde konuştular. Annem önce bir elile trabzana sımsıkı tutunmuş duruyordu, derken kendini merdivenin son basamağı üstüne bırakıverdi. O vakit bütün temkin ve ihtiyatımı kaybedip:

"– Anneciğim, anneciğim;" diye haykırarak ona doğru koştum. Biraz sonra, her ikimiz merdiven basamağı üstünde sarmaş dolaş ağlaşıyorduk.

Bu sefer, bizi sükûnete davet etmek nöbeti dadıma düştü:

"– Haydi Hanımefendiciğim; haydi güzel kızım; burada durmayın. Yukarı çıkın."

Annemin bir kolundan ben, bir kolundan dadım tutarak yavaş yavaş yukarıya çıktık. Odalardan birine girip kapıyı kapadıktan sonra ilk işimiz annemi rahat bir koltuğa yerleştirmek oldu ve dadım dizlerini, ben kollarını oğuşturmağa başladık. Annem nefes nefes idi:

"– Bana bir bardak su verin" dedi.

"– Azıcık lokmanruhu damlatalım mı suyunuza?"

Başıyla evet işaretini verdi. Bardağı ağzına götürdüm. Birkaç yudum ya içebildi ya içemedi. Bunun üzerine dadım bir yanında, ben öbür yanında, dizlerinin dibine oturduk. Annem başımı okşıyarak:

"– Talihsiz kızım, talihsiz kızım..." diye mırıldanıyordu.

Dadım sessiz sessiz ağlamağa başlamıştı. Annem, bir damla kan kalmamış ve deminden beri on yıl ihtiyarlamış görünen yüzünü ona doğru iğip:

"– Ferhunde, biz yaktık evlâdımızın başını ateşe... Biz yaktık." diye söylendi. Bu sözler, o gün ilk defa olarak be-

nim gözlerimi de yaşartmıştı. Sanki doğrudan doğruya kendimin değil de bir başka talihsiz kızın nasibine acıyor gibiydim. Annem, bu sefer, yanaklarımı okşıyarak:

"– Ağlama, yavrum; dedi. Bu dünyada ölümden başka her şeye çare bulunur. Daha yaşın ne başın ne? Önünde bütün bir ömür var. Allaha şükret ki, o adamdan bir evlâdın olmadı..."

Annemin bu sözünü duyar duymaz, daha doğrusu bu sözün altındaki mânayı anlar anlamaz gözyaşlarım kesilivermişti. Hattâ, sanırım, dudaklarımda beliren bir tebessümü güçlükle zaptetmiştim. Her şey gönlümün istediği gibi oluyordu. Yalnız, bu iş annemin zaten nazik olan bünyesini sarsacak diye korkuyordum:

"– Üzülmeyin anneciğim; dedim. Yemin ederim ki, ben bu meseleye sizin verdiğiniz ehemmiyetin yarısını bile vermiş değilim. Benim için en büyük felâket sizden ayrılıp o konağa gitmem olmuştu. Dört yıldan beri buna da alışmış bulunuyorum. Rüknettin Beye gelince onu hiç bir vakit ciddiye alamadım."

Bu itiraf karşısında annemin ıstırabı bir nevi hayrete inkılâp etti:

"– Nasıl? Nasıl?"

Çok ileriye gittiğimi sezmiş, kızararak başımı önüme eğmiştim.

"– Hiç alâka göstermiyordun demek, Rüknettin Beye. Onu tamamile kendi haline bırakmıştın öyle mi kızım?"

Bir bu eksikti. En sonunda suçlu ben mi olacaktım? Başımı kaldırdım:

"– Hayır anne, dedim. Alâka sözü az. Onu, insan yerine koymadım. Zira, onun insan denilecek bir tarafı yoktu. Beni affediniz, sizinle bu derece açık konuştuğum için. Şimdiye kadar hep sustum, hep sustum: tek siz ve babam üzülmeyesiniz diye. Hattâ, bugün böyle bir hadiseden sonra bile

buraya yalnız dadımla konuşmağa gelmiştim ve size hiç bir şey belli etmemesini istiyordum."

Annemin yüzüne tekrar biraz evvelki tatlılığı geldi. Tekrar yanaklarımı okşadı ve bana -çocukluğumda hasta olduğum günlerdeki gibi- şefkat ve endişeyle bakarak:

"– Oraya bırakmam artık seni; burada kal." dedi.

Dadımla ben bu âni karar karşısında şaşırıp birbirimizin yüzüne bakmıştık.

"– Nasıl olur, hanımefendiciğim? Bir kere Paşa Efendimizin fikrini almadan..."

Annem:

"– Evet, dedi. Hiç olmazsa o gelinceye kadar..."

Ben birdenbire tarife sığmaz bir sevinç duymuştum. Dört yıllık geçmişi arkamda bırakmış, sanki bir kâbustan uyanır gibi olmuştum. Hani, insan bir fena rüyadan gözlerini açıp da uykuda gördüklerinin hep yalan olduğunu anlar anlamaz nasıl sevinirse öyle seviniyordum. Evimizin her şeyini, herkesini kucaklayıp öpesim geliyordu. Başımdan hotozumu, yaşmağımı, sırtımdan feracemi nasıl sıyırıp attım bilmiyorum. Her birini bir yana fırlatmıştım. Dadım, eskisi gibi onları toplayıp derleyip benim odama koymuştu. Benim odam... benim odam; benim genç kızlığımın tatlı hülyalarla dolu odası!

Görücüler devrinde, penceresinin önüne oturup mahzun mahzun avluyu seyrettiğim zamanların hatırası bile şimdi, gönlüme yalnız ferah, yalnız neşe veriyordu. Hattâ avlu bile tek tük ağaçları yeşermiş bu ıslak Nisan sonu havası içinde bana Boğaziçi korularının bir parçası gibi görünüyordu. Cemil Beyin derdini dahi unutur gibi olmuştum. Zira tamamile çocukluğuma dönmüştüm. Hattâ, annemin oturma odasında öğle yemeği sofrası kurulup dadımla birlikte her üçümüz bir sininin etrafında yan yana, dizdize oturduğumuz vakit ben, ilk defa büyüklerle yemek yemeğe başladığım

günlerdeki saadeti duymağa başlamıştım. Anneme türlü diller döküyor, türlü şaklabanlıklar yapıyordum. Lâkin...

Lâkin, akşama doğru babam gelince -bu hafifliğimden, bu ferahlığımdan eser kalmadı diyemem amma- evin havası birden ağırlaşıvermişti. Daha doğrusu, onun her eve dönüşünde olduğu gibi hepimizin biraz resmileşmemiz lâzım gelmişti. Annem önde, ben arkada, onu, alt kat sofasından karşılamıştık. Babam, avlunun bir köşesinde bekleyen kupa arabam gözüne iliştiği için eve girerken, zaten, burada bulunduğumu anlamıştı sanırım. Zira, beni karşısında görünce hiç bir hayret alâmeti göstermedi. Sessizce elinden öptüm, o da benim alnımdan öptü. Annem:

"– Münire, sabahtan beri bizde, dedi. Yemeğimizi beraber yedik."

"– Pekâlâ etmişsiniz."

Yandaki odalardan birine doğru ilerledik. Fakat, tam kapının eşiğinde annem bana dönüp:

"– Bizi babanla bir parça yalnız bırakır mısın?" dedi.

Babam, bir annemin bir benim yüzüme merakla bakarak:

"– O neden?" diye sordu.

Zavallı babacığım neden olduğunu biraz sonra anlıyacaktı. Biraz sonra dedim amma, sofada yalnız başıma beklediğim müddet bana pek uzun gelmişti. Kuruntudan endişeden bitiyordum. Babam, nasıl bir hüküm verecek? Dönsün mü tekrar kocasının yanına diyecek? Dönmesin mi diyecek? Önce, bir köşeye sinmiş oturuyordum. Sonra dişi zonklayan biri gibi beş aşağı on yukarı dolaşmağa başladım. Hani, terbiyem müsaade etse gidip kulağımı annemle babamın konuştukları oda kapısının anahtar deliğine koyacaktım. Neden sonra bu kapı açıldı. Annem beni içeriye çağırdı. Benzinin solukluğundan ve bakışlarının mahzunluğundan hissettim ki, talihim bir kere daha tersine dönmek üzeredir. Ayaklarım birbirine dolanarak babama yaklaştım.

"– Gel otur yanıma kızım." dedi.

Bir uzun sükût. Cebinden mendilini çıkardı, fesini biraz geriye itip alnının terini sildi. Hiç yüzüme bakmıyordu. Gözlerini, dalgın dalgın, halının ortasında bir noktaya dikmişti. Kendi kendine konuşur gibi:

"– Nâhoş bir hâdise. Nâhoş ve çirkin..." diye söylendi.

Mendilini katlayıp cebine koydu. Güya, küçük Molla Beyin yaptığı işi kendisi yapmış da benden utanıyormuş gibi bir hali vardı. Yine yüzüme bakmaksızın sordu:

"– Nasıl oldu bu iş? Baştan hiç farkına varmadın mı yavrum?"

Utanmak sırası, şimdi bana gelmişti:

"– Bilmiyorum; hayır, efendim. Zaten ne biliyorsam hepsini anneme anlatmıştım." diye birtakım lâkırdılar mırıldandım.

"– Demek, buna ilâve edecek bir sözün yok." Biraz düşündükten sonra "şimdi ne yapmak fikrindesin?" diye sordu.

"– Ne emredersiniz efendim." dedim.

"– Annenle şöyle bir şeye karar vermiş bulunuyoruz: On beş güne kadar yalıya taşınacağız. Yazı, gelir bizimle beraber geçirirsin. Ondan sonra Allah kerim."

Bu, pek de fena bir karar değildi amma, küçük Molla Beyin peşime takılıp gelmesi ihtimalini düşünerek bir hayli şaşalamıştım. Tereddüdümü hisseden babam:

"– Seni bırakmazlar diye mi korkuyorsun? Hiç merak etme. Ben bu işi doğrudan doğruya Efendi Hazretlerile yoluna koyarım. Şimdilik birkaç gün daha dişini sıkarsın. Yine hiç bir şey işitmemezlikten, bilmemezlikten gelirsin. Çok nazik bir meseledir bu. Asla dağdağaya vermek caiz değil. Aksi takdirde işi Habeş saçına döndürürüz."

Babam, şu son sözünü hafifçe gülümseyerek söylemişti.

BİR DÖNÜM NOKTASI

İşte, o yaz mevsimi benim için babamın böyle bir gülümsemesiyle başlamıştı. Bu gülümsemede yalnız babayani bir nüktenin hoşluğu yoktu. Bu gülümseme, aynı zamanda gizli bir vâdin, bir kurtuluş müjdesinin belirtisi gibiydi ve yalıda geçirdiğim aylar boyunca babamın dudaklarından hiç bir gün silinmemişti. Her sabah, gözlerimi bunun tatlılığı içinde açıyor; her gece, bunun verdiği ümitlerle yumup kapıyordum. Bu, benim tâ rüyalarıma kadar giriyordu. Öyle rüyalar ki, birbirinden güzel, birbirinden mutlu idi: Kâh Rüknettin Molla Beyden tamamile ayrılarak hürriyetime kavuşmuş kâh böyle bir adam hayatıma hiç karışmamış da on altı yaşında bir genç kız olarak Cemil Beyle evlenmiş görüyordum kendimi. Bazı defa, çocukluk yıllarımı tekrar yaşıyordum bu rüyalarda. Cemil Bey bütün gün bizde, ben bütün gün onlardaydım. Arka bahçede, koruda yine körebe oyunlarımızı oynuyorduk. Ben kaçıyordum, Cemil Bey beni kovalıyordu. Soluk soluğa koşarken uyanıyordum.

Lâkin, gözlerimi açınca bir müddet rüya ile gerçeği birbirinden ayıramıyordum. Kendimi hâlâ o zamanki çocuk sa-

nıyordum ve mâsum mâsum gülümseyerek denizden odamın tavanına akseden güneş pırıltılarının kıpır kıpır oynayışlariyle eğleniyordum. Derken karşı sahilden bir şirket vapurunun düdüğünü, derken yalının önünden geçen bir pazar kayığındaki meyva ve sebze satıcılarının seslerini ve bunlar arasında durup dinlenmeden bizim kayıkhanenin içine çarpan dalgaların şıpırtılarını dinliyordum.

Burada, ne değişmiş ki ben değişmiş olayım? İşte, biraz sonra penceremden dışarıya bakınca her şeyi bundan on sene, bundan on beş sene evvelki gibi yerli yerinde bulacağım. Boğaziçi, bütün güzellikleriyle ter ve taze gözlerim önüne serilecek. Karşı tepeler, sanki, üstlerinden hiç bir kışın karı ve rüzgârı geçmemişcesine ezeli bir bahar yeşilliğiyle yemyeşil. Tabiat, sanki, bugün yaratılmış gibi. Eğer ben her sabah sabi ruhu kadar saf ve berrak bir ruhla uyanırsam çok mudur?

Kaldı ki, annemle babam, buraya geldiğim günden beri, beni çocukluğumda bile yapmadıkları kadar nazlandırıp şımartıyorlar. Münire aşağı, Münire yukarı. Bugün, canın ne yemek istiyor? Hemen ahçıbaşıya ısmarlansın. Bir kayık gezintisine mi çıkmak arzusundayım, bir araba gezintisine mi? Hemen kayıkçılara, arabacıya, seyise emirler gitsin. Şimdi, benzim biraz soluk gibi görünüyor, acaba rahatsız mıyım? Şimdi, konuşmuyorum, düşünür gibiyim, acaba bir kederim mi var? Bir şeye canım mı sıkıldı? Aman, kızımız üzülmesin. Aman, içine döküp hastalanmasın diye üstüme titreyip duruyorlar. Hani nerede ise annem beni çocukluğumdaki gibi koynuna alıp yatıracak, ninniler, masallar söyleyip uyutacak. Hani nerde ise babam beni dizlerinin üstüne oturup hoplatacak. Evden çıkarken benimle on, onbeş dakika konuşmadan edemiyor. Eve dönüşlerinde ilk sorduğu, ilk aradığı ben oluyorum:

"– Nasıl geçirdin bu günü kızım?"

"– Sayenizde çok iyi, Paşa babacığım."

"– Deniz hamamlarına başladın mı? Vakıa havalar henüz kâfi derece ısınmadı."

Yahut:

"– Hekimbaşı gelecekti bugün seni görmeğe. Geldi mi?"

Sonra dadımı bir kenara çekip fıskos fıskos bir şeyler konuşuyorlar, benim hakkımda.

Korkuyorlar ki, ben de halamın kızı Hasibecik gibi o ince hastalığa tutulmayayım, küçük Molla Beyin bana kestiği işin kederiyle. Zira, -kendi telâkkimin tamamiyle aksine olarak- anneme ve babama göre ben, o anda dünyanın en bedbaht kızlarından biriydim. Fena bir kocaya düşmüştüm ve eğer mukadderse yirmi yaşıma basmadan boşanmış bir kadın olarak ana baba evinde kalacaktım. Ondan sonra beni artık kim alır? Hiç şüphesiz ne babamın, hattâ ne de annemin aklına Cemil Beyin beni tekrar istiyebileceği gelmiyordu. Çünkü, onlar Cemil Beyin beni çoktan unuttuğuna kaniydiler. Hele babam aksi takdirde dahi böyle bir imkânı hatırına bile getirmek istemezdi. Evleninceye kadar ve evlendikten sonra, annemden başka bir kadın yüzüne bakmamış bu uslu ve sadık kocanın nazarında Rüknettin Beyle Cemil Bey arasındaki fark, nihayet birinin hizmetçi kızlarla, öbürünün kibar fahişelerle düşüp kalkmasından ibaretti. Hattâ Cemil Bey, aile hukuku bakımından, onca daha tehlikeli, daha zararlı olabilirdi. Zira, hem kendi karısını bedbaht eder, hem başkasının saadet yuvasını bozardı.

Evet, babamın Cemil Bey hakkında böyle düşündüğünden asla şüphe etmiyordum. Fakat, beni hayrete düşüren nokta; o kadar iyi yürekli olduğu, herkese karşı o kadar şefkat ve müsamaha ile hareket ettiği halde en yakın, en eski dostunun oğlunu bu derece sert ve dar bir hüküm çemberi içine almış olmasıydı. Cemil Bey, hemen hemen kendi babası kadar onun elinde büyümüş sayılabilirdi. Hele kardeşimin ölümünden sonra babamın, erkek evlât hicranını an-

cak Cemil Beyi sevip okşamakla teskine çalıştığını kaç kişiden işitmiştim. Cemil Bey de kendisine karşı saygıda hiç kusur etmemişti. Hattâ -görenler söylüyordu- benimle evlenmek talebi babam tarafından beklenmedik bir tarzda reddedildikten sonra bile Cemil Bey ona her rastgeldiği yerde nezaket ve terbiye icaplarına riayetten geri kalmamıştır.

Şu halde? Neyse geçelim! Hayatımın bu en mesut devresine ait tatlı hatıraları bu acı düşüncelerle bulandırmıyalım: İşte, önümüzdeki hafta, komşularımız da yalılarına taşınıyorlar. Bunu, bana -pek dolambaçlı bir şekilde- haber veren dadım oldu. Gerçi, mahut hâdiseden sonra Cemil Beyle bir iki defa daha buluşup görüştüğüm için eski yalı komşuluğumuzun hangi tarihte tekrar başlıyacağını biliyordum. Fakat bunu, üstü örtülü bir müjde halinde dadımın ağzından işitmekte ayrı bir zevk duymuştum. Dadım:

"– Temizlik başladı Hakkı Paşaların yalısında... demişti. Haftaya geliyorlarmış."

"– Ya, öyle mi?"

Dadım, bu haberi verirken gözlerimin içine meraklı meraklı bakıyordu. Sanırım ki, o anda, gözlerim "ya öyle mi?" demiyordu. Sanırım ki, o anda gözlerimin içi bir şenlik gecesi gibi pırıl pırıl pırıldıyordu. Cemil Beyle gerçi, Nafi Molla konağında geçirdiğim son aylardaki gibi buluşup görüşebileceğimi ummuyordum. Hattâ belki mektuplaşmalarımız bile birtakım güçlüklere uğrayacaktı. Fakat onu, geceli gündüzlü daima yanıbaşımda hissetmek benim için bir büyük teselli değil miydi? Hem bu sefer, eskisi kadar nezaret altına alınmıyacağıma ve dadım benimle bir odada yatmıyacağına göre, geceleri pencereden pencereye fısıldaşmak, sabahları gözümü onun yüzüne bakarak açmak ve ara sıra da -kim bilir belki- yatağın içinden o şarkıyı dinlemek eskisine nisbeten çok daha kolay olacaktı. Bundan başka, deniz hamamı, oyunlarına da yeniden başlıyabilecektim.

Bütün bunlar olurken aramızda bir Zeyrekli Fatma Hanım da bulunmıyacaktı. Her şey doğrudan doğruya Cemil Beyle benim aramda geçecekti.

Böyle düşünerek "bu kadar saadet benim neyime yetmez?" diyordum. Meğer yetmiyecekmiş! İlk günlerden itibaren umduklarımın hepsi bir bir gerçekleşmeğe başladı. Sabahları, penceremi açar açmaz, başımı yana çevirince Cemil Beyin yüzünü görebiliyordum. Birbirimize tatlı tatlı, uzun uzadıya gülümsüyorduk. Geceleri, eletek çekildikten sonra, Boğaziçi'nin sessizliğini yalnız dalgaların şıpırtılariyle bizim fısıltılarımız dolduruyordu. Bazı günler, deniz hamamı cilvelerim Cemil Beyi çileden çıkaracak bir raddeye varıyordu. Mehtap âlemlerinin sonuna doğru o şarkıyı doya doya, kana kana dinlediğim oluyordu. Lâkin...

Evet, lâkin bütün bunlar İstanbul'daki heyecanlı buluşmalarımızın -hele Zeyrekli Fatma Hanımın o külüstür evindeki buluşmamızın- yerini tutamıyordu. Bir gece, gene pencereden pencereye fısıldaşırken ona dedim ki:

"– Ne tuhaf! Rüyalarımda görsem de inanamıyacağım kadar güzel olan bu günlerimizde, bu gecelerimizde bana, daima bir şey eksik gibi geliyor."

Cemil Bey, kıs kıs güldü:

"– Bunun sebebini mi anlamak istiyorsunuz? dedi. Ben size söyliyeyim: Biz artık beş altı sene evvelki çocuklar değiliz."

Doğru söylüyordu. Ben, şimdi yirmi yaşında bir kadındım. O, şimdi yirmi üç yaşında bir erkekti. Hâlâ onbeş yaşımızın oyunlariyle nasıl avunabilirdik? Bütün bu yaptıklarımız nihayet bir gönül eğlencesinden ibaretti. Bahusus ki, her ikimiz de alelâde "muaşaka"* devresini çoktan aşmış, bir büyük sevdanın ateşinde yanıp kavrulmakta idik. Bu

(*) Sevişme, flört.

ateş, böyle ufak tefek damlalarla sönecek gibi değildi. Bahusus ki, biz, bu pencereden pencereye fısıldaşmalardan bu gözle, sesle temaslardan hayli ileriye gitmiştik. Cemil Bey beni, kaç defa kolları arasına almıştı. Saçlarımdan, yüzümden, ensemden, gerdanımdan öpmüştü. Ben onun başını okşamıştım, boynuna sarılmıştım. Bundan sonra gerilere dönmek, ilk gençlik yıllarımızın saf ve masum heyecanlariyle yetinmek ne mümkündü?

Cemil Bey:

"– Emrederseniz Mihrâbat'da buluşalım." dedi.

Ben önce peki diyecektim. Birden, hatırıma, halamın o civardaki yalısı geldi. Mihrâbat tam bu yalının arka tarafına düşüyordu:

"– Maatteessüf, olamaz, dedim. Halamın yalısına pek yakın."

"– Şu halde, size başka bir teklifte bulunacağım, amma, bilmem kabul eder misiniz?"

"– Söyleyin." dedim.

"– Büyük babamın azatlılarından bir kadıncağız var Sarıyer'de oturur. Evi sulara yakındır. Bir fırsat düşürüp de..."

Yine olmaz demek ıstırarında* kaldım:

"– Tek başıma nasıl giderim oralara? Siz bunu mümkün görebilir misiniz?"

Cevap vermedi. Uzun bir müddet sustu.

"– Bana darıldınız mı yine?" dedim.

"– Her vakit böyle sorarsınız, size darılmanın elimde olmadığını pek iyi bildiğiniz halde... Bahusus, ben bu iki teklifimi de sizin kadar münasebetsiz buluyorum şimdi. Bunu şaşkınlığıma veriniz."

"– Lâkin, ben size dersem ki, Mihrâbat işi belki olabilir. Meselâ, ben yarın kalkar, birkaç gün kalmak üzere halama

---

(*) Zorunda.

giderim ve bir akşam üstü belki koruluğa kadar uzanabilirim. Amma, size kati bir saat tayin edemem. Bu, halamdaki vaziyete bakar. Zira, biliyorsunuz, kızı Hasibecik hastadır. Gerçi, yatak hastası değil amma, ne de olsa bir evde hasta varken misafirin gezip eğlenmesi oldukça tuhaf düşer."

Lâkin, bir de halama gittiğimde ne göreyim: Hasibe hekimlerin tavsiyesiyle birkaç hafta tedbil hava etmek üzere Çamlıca'ya, ablasının yanma gitmiş. Halam beni görünce ömrünün bu ilk yalnızlığında kendisine bir can yoldaşı çıktı diye öyle bir sevindi, öyle bir sevindi ki, beni nasıl ağırlıyacağını, nasıl eğlendireceğini bilemedi. Anlaşılan Hasibe'nin ne kadar affetmez ve umulmaz bir hastalığa tutulduğunu bilmiyordu.

"– Geçen seneki zatürrieden sonra bir türlü kendine gelemedi. Hep öksürüyor ve zayıflıyordu dedi. Çamlıca'ya gideli, hamdolsun, öksürüğü azaldı, bir parça da topladı. Bir gün gidelim kendisini görmeğe. Çok sevinecektir seni görünce... Ablanın -büyük kızından bahsediyordu- oturduğu köşk de Çamlıca'nm öyle ferah - feza bir yerinde ki, insanın canına canlar katar. Bağlık, bahçelik, koruluk, neresinden baksan bir başka manzara. Bir yandan Adalar, öbür yandan Boğaziçi ayaklar altında. Üç gün kaldım orada. Gözüm gönlüm açıldı. Gençleştim âdeta... Enişteninkiler de pek iyi kimseler doğrusu."

Halam bir müddet böyle konuştuktan sonra birden kendini toparladı:

"– A, kızım, senin de başına neler gelmiş? dedi. Duyunca öyle bir üzüldüm, öyle bir üzüldüm ki, Hasibeciğimin hastalığını bile unuttum. Günlerce hep seni düşündüm. Hemen koşup gelmek istedim sana. Fakat, münasebet almaz belki dedim. Babanın hali malûm. Sizin işlerinize karıştığımı arzu etmez, bilirsin. Ne diyor şimdi o, bu işe? Beğendi mi yaptığını?"

"– Pek pişman oldu sanırım. O da sizin gibi çok üzülüyor," dedim.

"– Üzülmek kâr etmez. Buna bir çare bulmalıdır. Boşanma dâvası birkaç sene daha sürüncemede kalırsa yeni bir yuva kurman güç olur. Bencileyin bütün gençliğini heder edersin. Baban seni bir an evvel o Molla'dan ayırtıp gönlünün istediğine vermeli. İnsan bu dünyaya bir defa geliyor."

Ve tatlı tatlı gözlerimin içine bakarak şu beklenmedik suali sordu:

"– Cemil Bey ne âlemde? Aranız nasıl?"

Şaşırıp kaldım. Halam, ilk defa olaraktır ki, benimle bir akran gibi konuşuyordu. Bakışlarından daha tatlı bir tebessümle gülümsiyerek:

"– Söyle, söyle; dedi. Saklamağa ne lüzum var? Ben her şeyi biliyorum. Bu güne kadar neler çektiğini de herhalde annenden babandan daha iyi biliyorum. İçini bana açmayıp da kime açacaksın?"

Halamın bu sözlerini dinlerken bir elini bırakıp öbür elini alıyor ve gözyaşlarımla ıslatarak durmadan öpüyordum:

"– Teşekkür ederim, teşekkür ederim."

Elini yavaşça çekti ve saçlarımı okşıyarak:

"– Canım evlâdım; benim sana ne hayrım oldu ki teşekkür ediyorsun?"

"– Bilmezsiniz; dedim. Yıllardan beri ne kadar yalnız, ne kadar yalnızdım. Her şeyden acı gelen bu yalnızlıktı bana. İlk defa, beni bundan kurtaran siz oldunuz. Gösterdiğiniz şu candan alâkayla... Artık hiç bir şeyden korkum kalmadı. Zira hissediyorum ki, siz yanımdasınız. Zira, beni bir dinleyen, beni bir anlıyan var bu dünyada."

Halam, başımı göğsünün üstüne dayıyarak:

"– Öyle bil Münire; dedi. Ben senin yanındayım. Sade yanında değil içindeyim. Çünkü sende kendi gençliğimin, kendi bedbaht gençliğimin bütün acılarını yeniden duy-

maktayım. Biz, birbirimize yalnız çehrece, renkçe, biçimce benzemiyoruz. Senle ben diyebilirim ki, talihce de eşiz. İnşallah, sonun benimkine benzemez." Biraz durdu, düşündü. "Kendi derdime bir çare bulamadım. Zira, senin gibi masumdum. Şimdi, şimdi ki feleğin çemberinden geçmiş bir kadınım, seni bu çıkmazdan kurtarmanın yolunu bulmak için bütün tecrübelerimden istifade edeceğim. Bu biraz kendi talihimden öç almak gibi bir şey olacak."

Ağzını kulağıma yaklaştırdı:

"– İster misin? dedi. Bende bulunduğun müddetçe onunla sık sık buluşmak? Söyle, ister misin?"

Bir tatlı rüya görüyormuşum gibi gözlerimi kapadım. Halam ilâve etti:

"– Gerçi, Hasibe burada olsaydı pek münasebet almazdı ama, şimdi buna hiç bir mâni yok. Bilirsin, benim adamlarım son derece sadık ve ketumdurlar. Körfez komşularımız ise kendi halinde, kendi havalarında insanlardır. Hem bizim yalı, görüyorsun, o kadar kuytuda ki..."

Beni bir küçük kız gibi yanaklarımdan okşıyarak:

"– Ne dersin, bir haber gönderelim mi?" diye sordu.

"– Lüzumu yok, halacığım. Bugün burada olduğumu biliyor. Her ihtimale karşı koruya gelip beni bekliyecek."

* * *

Öğle yemeğinden sonra yalının üst kat pencerelerinden onun gelişini gözetlemeğe başladık. Cemil Bey bizi çok bekletmedi. İkindiye doğru kendisinin çektiği mavun boyalı küçük sandalıyla Kanlıca iskelesine yanaşıyordu. Biz, sandalı, önce tâ uzaktan bir nokta halinde görmüş. Anadolu kıyısına kırk elli kulaç yaklaşıncaya kadar, o mudur, değil midir? diye bakarken heyecanlı bir dakika da geçirmiştik. Tam o sırada, Cemil Beyin sandalı Boğazın ortasından

geçen büyük bir yolcu vapurunun çıkardığı dalgalar arasında öyle bir bocalamıştı ki, devrilmesine hemen ramak kaldı denilebilirdi.

Biraz sonra, koruda buluşunca bundan bahsederek:

"– Yüreğimiz ağzımıza geldi." demiştim.

Cemil Bey, evvelâ şaşırarak "miz kim" diye sordu. "Halamla ben cevabını" alınca hayreti büsbütün arttı. Fakat belli etmemeğe çalıştı:

"– Sizin kadar iyi yüzücü değilim amma, kürek çekmede pek ustayımdır; dedi. Bir gece birlikte mehtaba çıkalım da marifetimi görünüz."

Önü açık, yakası geniş setresinin içinde pek rahat bir hali vardı. Çift düğmeli, yeleği kar gibi beyaz ketendendi ve elinde tuttuğu incecik bir bastonla küçük damalı açık renk pantalonunun paçalarına fiskeler indiriyordu.

"– Hiç ummadımdı, ilk misafiretiniz günü sizi burada bulacağımı." dedi.

"– Ummadığınız daha neler olacak!" dedim ve bir kahkaha salıverdim. Benim içim de neşeden taşıyordu. Cemil Bey, yüzüme şefkatle bakarak:

"– Bu sizin çocukluğunuzdaki gülüşünüz; dedi. Billûr gibi... Şimdi söyleyin bakayım, ummadığım neler olacakmış?"

Onu biraz üzmek istiyordum:

"– Hele bir düşününüz..." Elimi avucuna bırakarak bekledim. "Keşfedemediniz mi?"

"– Keşfeder gibiyim amma, inanamıyorum; dedi. Bu kadar büyük bir saadeti havsalama sığdıramıyorum. O adamdan ayrılacaksınız ve..."

Birden, kalbimdeki sevinç dağılır ve yerine bir hüzün çöker gibi olmuştu. Cemil Bey, pek uzak, pek geniş bir ümide kapılmıştı. Vermek istediğim müjde, şimdi, onu bir hayal inkisarına uğratacaktı. her gün, geceli gündüzlü halamın

yalısında buluşabileceğimizi söylesem bile onun aklından geçen şeye yaklaşamıyacaktım. Neydi sanki benim serbest kalıp onunla evlenmem ihtimali yanında arasıra halamın yalısında buluşabilmemiz imkânı? Bununla beraber, madem ki bahsi açmıştım, yarıda bırakamazdım:

"– Durun, durun hele, o da olacak. Talihimiz döndü artık. Fakat, biraz evvel size vermek üzere olduğum iyi haber bu değildi."

Ve başladım halamın söylediklerini birer birer anlatmağa. Onu, ben şimdi bir çocuk gibi avutuyordum. Neşesi tekrar yerine gelmişti:

"– Ah, ne mübarek kadın bu sizin halanız!" dedi. Sonra, ağaçların arasından karşı tepelere dalgın dalgın bakarak: "İçim bu kadarına da inanamıyor." sözlerini ilâve etti.

Güneş, karşı tepelerin ardını pembe, mor, leylâki renklere bürüyerek yavaş yavaş batıyordu. Koruda akşamın kadifeleşen yumuşak ve ılık gölgeleri de bizi bürümeğe başladı. Ağaç dallarında bülbüller ötüyordu. Biraz sonra, arka tarafımızdan mehtap doğacaktı. Cemil Bey:

"– Yarın ayın onüçü; dedi. Gelip alayım mı sizi?"

"– Ooo, gitmeyin. Biraz daha kalın."

"– Size kim gitmekten bahsetti? dedi ve kıs kıs gülerek "ben yarını da temin etmek istiyordum."

Sonra tâ karanlık basıncaya kadar hiç konuşmaksızın yanyana tek bir vücut gibi kaldık. Bülbüller bizim yerimize söyleşir gibiydi. Cemil Beye:

"– O şarkınızı kulağıma söyler misiniz?" dedim.

Kulağıma eğildi; tıpkı genç kızlık rüyalarımdaki gibi yalnız benim işiteceğim bir sesle söylemeğe başladı. Ah bu ses. Ah, bu şarkı. Sanki, o ılık yaz akşamının bütün sihiri, bütün füsunu bunda toplanmıştı. Sanki, deminden beri, tabiatın birer manzara halinde seyrettiğim bütün güzellikleri bu sesle, bu şarkıyla karışarak tatlılaşarak ve bir kat daha

tesirleşerek benim içime akıyordu.

O susunca bir müddet gözlerim kapalı ve başım onun omuzuna dayalı kendimden geçmiş bir halde kaldım. Sonra, ikimiz birden kalkıp elele tutuşarak ay aydınlığının Boğaziçi denizini ikiye bölen altın yoluna doğru yürüdük.

Cemil Bey, beni yalının dış kapısına kadar getirdi.

"– Biraz girmez misiniz?" diye sordum.

"– Çok geç oldu. Bu saatte Şâhende Hanımefendiyi rahatsız etmek istemem. Müsaadenizle yarın gelirim." dedi ve sesini son derece yavaşlatarak ilâve etti: "Hem, mademki halanız beni kabul etmekte bir mahzur görmüyorlar, doğrudan doğruya yalıya gelip bu âlicenaplıklarından dolayı kendilerine şükran borcumu da eda etmiş olurum."

Lâkin, biraz sonra halama bu ziyaret haberini verdiğim vakit onda hasıl olan düşünceli, hattâ belki de tereddütlü hali görünce şaşırıp kalmıştım. O da, sanırım bunun farkına vardı:

"– Hay hay; çok memnun olurum; dedi. Fakat... Fakat, bazı tedbirler almak lâzım bu işte. Meselâ, bugünkü gibi kendi çektiği sandalla gelmeli ve eski bahçenin rıhtımına yanaşmalıdır. Bilirsin, bu bahçeden doğruca aşağı kattaki camekânlı sofaya girilir. Kendisini orada karşılamak bizim için çok daha münasip ve daha kolay olur. Şimdi, bütün mesele Cemil Beye bu hususta malûmat verebilmektedir."

Halam gene düşündü, taşındı:

"– Saat kaçta gelir yarın acaba?" diye sordu.

Ben kabahatli bir çocuk gibi kekeliyerek:

"– Herhalde öğleden sonra..." dedim.

"– Öyle ise güçlük kalmadı. Ben ona yarın sabah erkenden bir tezkere yazar, gönderirim."

Halamın okuması vardı amma, yazısı pek kargacık burgacıktı. İçime, ya Cemil Bey hiç bir şey anlamazsa o tezkereden diye bir endişedir düştü. Ona "bırakın ben yazayım"

diyemezdim. Belki, alınır, gönlü kırılırdı. O gece bu endişe ile sabahı nasıl ettim ve tezkerenin cevabı gelinceye kadar neler çektim anlatamam. Hem halam, bizim yalıdan görülüp tanılır korkusuyla Hakkı Paşaların yalısına ne kendi sandalını ne de kendi adamlarından birini göndermişti. Bu nazik işi görecek olan kimse halamın tanıdığı ihtiyar bir Kanlıcalı balıkçı idi. Ona da lâzımgelen talimatı halam kendi kayıkçılarından biri vasıtasiyle vermişti.

Lâkin, nasıl oldu bilmem, bana o kadar ters ve karışık görünen bu şartlara rağmen her şey öylesine yolunda gitti ki, ben daima olduğu gibi bu sefer de boş yere üzülmekle kaldım. İhtiyar balıkçı bir saat zarfında Cemil Beyin cevabını getirmiş bulunuyordu. Cemil Bey, zarfı, mühürlü büyücek bir mektup kâğıdı üstüne yalnız şu satırı yazmıştı:

"Muhterem hanımefendi hazretleri, emirleri veçhile hareket olunacağını arzeder, eteklerinizden öperim.

Lâkin, halam, bu tek satırı birkaç defa döne döne, süze süze o kadar derin bir dikkatle okumuştu ki, bana, Cemil Beyin bin dereden su getirerek itizar etmekte* olduğu hissini vermiş, yüreğim yeniden çarpmağa başlamıştı. Cemil Bey, pek haklı olarak, halamın verdiği talimattan alınıp gücenebilirdi. Çünkü ben kendisine bu yalıya kolaylıkla gidip gelebileceğini söylemişken ilk adımda beklenmedik birtakım şartlarla karşılaşmış bulunuyordu. Şu halde, onun en ziyade bana gücenmesi lâzım gelecekti. Öyle ya, onu bu garip vaziyete düşüren benden başka biri değildi. Böylece içimi yiyip durduğum sırada halam, tebessümlerinin en tatlısıyla gülümsiyerek elindeki kâğıdı bana uzattı:

"– İşte, dedi. Üzülme artık. Her şey yoluna girdi. Ne yazık ki, bu becerikliliğimden sen yaşta iken kendi çıkarıma hiç istifade etmesini bilemedim. Tecrübesizlik, cahillik,

(*) Özür dilemekte.

akılsızlık. Şimdi akıl başa geldi, tecrübe tecrübe üstüne yığıldı ama, neye yarar, gençlik güzellik, güç kuvvet elden gittikten sonra?"

Yerimden fırlayıp halamın yanaklarından öptüm:

"– Siz yine güzelsiniz. Yine gençsiniz hala!" dedim.

Gerçi, halam o zamanlar henüz kırkına basmamıştı ve ancak otuzunda görünüyordu. Yüzünde tek çizgi, saçlarında tek beyaz tel yoktu. Gözlerinin içi pırıl pırıldı. Hele neşeli anlarında öyle bir civelekleşir, öyle bir yosmalaşırdı ki, ben bile aramızdaki halalık yeğenlik icaplarını unutarak onunla bir akran gibi söyleşip gülüşmeğe başlardım.

Nitekim, o gün, Cemil Beyin tezkeresini okuduktan sonra ona yine böyle bir hal geldi. Şakrak şakrak gülüyor, söylüyor, fıkır fıkır kaynıyor, yerinde duramıyordu:

"– Haydi, dedi, aşağı sofaya gidelim, ne haldedir bir görelim. Kaç zamandan beri ayak bastığım yok o bölüğe. Belki biraz düzen vermek, biraz da temizlik yapmak lâzım gelecektir."

Onbeşer yaşlarında iki genç kız gibi elele tutuşarak aşağıki sofaya gittik. Burası, benim bile ya bir ya iki defa gördüğüm enine boyuna geniş, kocaman bir sofadır, âdeta bir limonluğu andırır. Bahçeye bakan cephesi baştan başa camlıktır ve mermer döşemeli tavanı tarhlarla bir hizadadır. Pek büyük bir çiçek meraklısı olan eniştem büyük vaktini burada geçirir, ev misafirlerini burada kabul edermiş. O öldükten sonra bahçe de, sofa da yarı metruk bir hale girmişti. Lâkin, halam beş on dakika içinde bir yandan kalfalarla kızları, öbür yandan bahçıvanları uşakları harekete getirerek öğleye doğru bu sofayla bu bahçeye hemen hemen eski düzenini, eski bakımlılığını iade etmesini bildi. Mermerler yıkandı, camlar silindi, eşyaların tozu alındı, çiçek tarhlarını örtmeğe başlıyan yabani otlar sökülüp atıldı, biraz pörsümüş görünen hanımelleri, sarmaşık güller sulanıp taze-

kendirildi ve rıhtımla sofanın arasındaki yola kum döşendi.

Her şey olup bittikten sonra halam bana dönüp dedi ki:

"– Haydi, şimdi de biz kendimize çeki düzen verelim. Ne giysek dersin? Bence ilk gelen erkek misafirin önüne ev halile çıkmak pek münasebet almaz. Sokak kıyafeti ile çıksak rüküş hanımlık yapmış oluruz. Bunun ikisi ortası bir kıyafet bulmak lâzım."

"– Gayet basit, halacığım; dedim. Şimdi, birçok hanımlar evlerinde doktor, hoca veya akraba erkeklerin çıkarken yahut da bahçede dolaşırken arkalarına maşlâh gibi bir şey alıyorlar, başlarını da ince bir namaz bezile örtüyorlar, olup bitiyor.

"– Evet benim de aklımdan geçen bu."

Öyle yemeğimizi yer yemez ilk işimiz halamın sandık odasına girip bir kendisi, bir de benim için iki ince maşlâh ve bürümcükten iki başörtüsü seçmek oldu. Bunlarla giyinip örtünürken halama soracağım geliyordu: "Mademki kendi evinizde, hattâ kendi civarınızda hiç kimseden çekinmiyordunuz, şu halde Cemil Bey'e verilen talimattan başlayarak bu maşlâh ve başörtüsüne kadar almak lüzumunu hissettiğiniz tedbirler kim için, ne içindi?"

Halam, güya zihnimden geçeni anlamış gibi, bir yandan giyiniyor, bir yandan da şöyle söyleniyordu:

"– Bu dünyada her şey yapılabilir, fakat zevahiri kurtarmak şartiyle, erkân ve âdabı dairesinde. Hoş, ben bu işte tek başıma olsam bu kadar ihtiyata da lüzum görmezdim ya. Ne maşlâh giyer, ne örtü örtünürdüm. Cemil Beyi de birtakım zahmetlere sokmazdım. Herkesin girip çıktığı kapıdan, herkesin gözü önünde kabul eder; hattâ "buyrun oğlum!" diye alır yanı başıma oturturdum. Kimse bana bir şey diyemezdi. Çünkü, biraz dişimi sıksam pekâlâ Cemil Bey yaşta bir evlâdım olabilirdi. Amma, ne yapayım ki, şimdi senin vaziyetin pek nazik. Allah selâmet versin, babanın

gözü kulağı, üstünden bir dakika eksik olmuyor. Bundan başka, Hasibeciğimin istikbali meselesi var. İstemem ki, benim yüzümden ona bir söz gelsin. Zaten o yanımda olsaydı bu kadarına da cesaret edemezdim doğrusu."

Ben bu sırada pencerenin önünde duruyordum. Gözlerim denizde, kulağım halamdaydı:

"– Sizi ne zahmetlere soktuğumu şimdi anlıyorum." dedim.

Halam, en şuh kahkahalarından biriyle güldü:

"– Ne zahmeti cicim? dedi. Biliyorsun ki, bu iş bir yandan beni de eğlendiriyor. Biz yaşta kadınlar için gençleri sevişirken görmek bir başka zevktir."

Derken tâ karşıda Cemil Beyin kayığı gözüme ilişti. Bu kayık, Boğazın ortasında birtakım zikzaklar çizerek ve kâh Çubuklu, kâh Hisar istikametinde yol alır gibi görünerek yavaş yavaş Anadolu kıyısına doğru yaklaşıyordu. Ben halama:

"– İşte geliyor, işte geliyor!" deyip odadan fırlamak üzereyken hâlâ aynasının önünde başını düzeltmekle meşgul olan halam:

"– Telâş etme, Münire. Dur bakayım, biraz sabret. Bu, böyle olmaz. Önce gelirler, bize haber verirler: "Bir bey gelmiş, sizi görmek istiyor" diye. Ben de sorarım kim olduğunu. Tabiî, ismini söyliyemiyecekleri için "tarif edin, nasıl beymiş bu?" derim. "Şöyle biriymiş, böyle biriymiş." derler. Ben de biraz düşünüp taşınıp "Haa, mutlaka Hakkı Paşanın oğlu Cemil Bey olacak. Bizim yakın akrabamızdır. Hele bakın, biz Hakkı Paşaları beklerken anlaşılan bir mazeretleri çıkıp oğullarını göndermişler. Hemen aşağıki sofaya buyur edin, şimdi geliyorum." diye birtakım şeyler söylerim. Bunun üzerine sana dönüp "Sen de gelmez misin? Süt kardeşini, çocukluk arkadaşını görmeğe..." derim.

Her şey halamın bu sahte tertipleri dairesinde cereyan etti. Evvelâ halam gitti Cemil Beyin yanına. Beş on dakika

sonra da ben. Yanlarına girdiğim vakit halamı Cemil Beyle gerçekten bir akraba çocuğu imiş gibi konuşurken buldum. Cemil Bey, beni görünce hemen ayağa kalktı ve yerden gayet resmi bir selâm verdi. Aynı zamanda her üçümüz birbirimize bakarak gülümsüyorduk. İçimden: "Tam bir tiyatro" dedim ve sanırım, bu tiyatronun tek acemi oyuncusu da bendim. Zira, Cemil Beyle halam arasındaki havadan ve sudan konuşmalara bir türlü katılamıyordum. Görücüye çıkmış bir kız gibi hep önüme bakıp susuyordum. Hattâ, Cemil Bey, arada bir doğrudan doğruya bana hitap ettiği vakit kendine nasıl mukabele edeceğimi bilemiyordum.

Kahveler içilip bu sahnenin yegâne seyircisi olan iki üç halayık kızı çekilip gittikten ve üçümüz yalnız kaldıktan sonra da bir müddet bu tutukluğum devam etti. Sanki Cemil Beyle ilk defa karşı karşıya gelmişiz gibi bir hal... Amma, halam, çok geçmeden bu zahiri resmiyet buzlarını eritmesini bilmişti. O, şimdi yirmi yaş daha geriye basmış, bizimle akran olmuştu. Gülüyor, şakalaşıyor, hoş fıkralar anlatıyordu. Bir an geldi ki, hepimiz birden konuşup gülüşmeğe başladık. Hattâ akşama doğru hava büsbütün samimileşti. Halam Cemil Beye takılıyor, Cemil Bey halamı ince nükteleri ve cinaslariyle fıkır fıkır fıkırdatıyordu. Nihayet, iş döndü dolaştı, Cemil Beyle benim aramdaki gönül münasebetine dair bazı itiraflara dayandı. Kâh Cemil Bey söylüyor, kâh ben söylüyordum. Fakat, dikkat ettim ki, bizi dinlerken halama, yavaş yavaş, bir sükûtilik, bir hüzün gelir gibi oldu. Sofaya, deniz tarafındaki pencerelerinden güneşin son ışıkları süzülüp yayılıyordu. Halam, bir müddet, kendi hüznüyle pek bağdaşan tatlı gurup aydınlığına dalgın dalgın baktı; sonra içini çekerek:

"– Ah, çocuklar gençliğinizin kadrini bilin!" dedi.

* * *

İşte, bu akşamı takip eden yaz günleri boyunca halamın eski bahçesi ve kimsenin semtine uğramadığı bu camlı sofa Cemil Beyle bana rahatlıkla, lâtiflikte, eminlikte emsalsiz bir sığınak olmuştu. Halama her on günde, onbeş günde bir gelişlerimle üç dört gecemizi, bazen sabahlara kadar burada, başbaşa geçirmek imkânını bulurduk. Halamdaki misafirliklerimi daima ayın on ikisiyle onaltısına rasgetirdiğimden hiç ışık yakmağa da lüzum görmezdik. Bahçeden ve denizden süzülüp akarak camlı sofayı kaplıyan berrak, firuze renkli ay aydınlığı biribirimizin yüzünü görmek için bize yeter de artardı bile. Kaldı ki, ne ben onun yüzünü ne o benim yüzümü görmeğe artık ihtiyaç hissetmez olmuştuk. Biz, bir geniş limonluğa benzettiğim bu yerde birbirine dolanmış sarmaşıklar gibiydik. Bir kökten bitiyorduk; hayatımızın özünü bir kökten alıyorduk. -Sanırım, yine Ahmet Mithat Efendinin "Nebatat"a dair bir yazısında okumuştum: Çiçeklerde de erkeklik dişilik varmış ve bunlar arasındaki birleşmeler koncayı örten yaprakcığın altından çıkan toz gibi bir şeyin uçup öbürüne konmasiyle olurmuş.- Bizim aramızda bu kadarcık bir birleşme vasıtasına dahi ihtiyaç kalmamıştı. Konuşmağa bile lüzum görmüyorduk. Zira, o bana, ben ona hiç bir söz söylemeden biribirimizin içinden geçenleri anlıyorduk. Her ikimizin kulağı aynı zamanda, aynı sesleri dinliyor, her ikimizin gözleri aynı manzaranın üstüne aynı zamanda çevriliyor ve kalbimiz aynı vecd içinde, aynı heyecanla çarpıyordu.

O mehtaplı gecelerde, zaten, bize bundan başka ne yapmak düşerdi? Karşımızda, vakit vakit, bir nur ve ahenk çağlayanı haline giren deniz, yanıbaşımızda bülbüllerin durmadan ötüştükleri bahçe bize yalnız susmağı, ruhumuzun

derinliklerine çekilip sessizce sevişmeği emretmiyor muydu? Kâh yerimizden yavaş yavaş kalkarak bu denize daha ziyade yakınlaşmak için Cemil Beyin kolu benim belimde, benim başım Cemil Beyin omuzunda pencerenin önüne gidip dururduk. Kâh bahçeye çıkarak tek gölge halinde ağaçların gölgelerine karışırdık. Kâh etrafı tenha bulduğumuz bir anda sandala atlayarak yine hiç konuşmadan yalı kıyısı, âheste âheste Çubuklu'ya, Beykoz'a doğru uzaklaşırdık. Cemil Beyin küreklerinin suya dokunduğu hiç işitilmezdi. Küçük mavun sandal, akıntıya kapılmış bir ağaç dalı gibi sanki kendiliğinden kayar giderdi. Bu sırada, bazen göz göze geldiğimiz ve biribirimize gülümsediğimiz olurdu. Bazı da iki köy arası, sahilin kuytu bir yerinde, o kürekleri, ben dümeni bırakıp teknenin dibinde yanyana uzanıp, gökyüzünü seyre dalardık.

İşte böyle yaptığımız gecelerden biri, o kadar, kendimizden geçmiştik ki, sular bizi hiç farkına vardırmaksızın, mehtaba çıkmış bir alay sandal ve kayık ortasına sürükleyip atmıştı. Ben, o anda, birdenbire nasıl derlenip toplandım; Cemil Bey, kürekleri nasıl bir maharetle kullanarak o kayıklar ve sandallar arasından sıyrılıp çıktı; aklıma geldikçe hâlâ şaşar kalırım.

Bir başka gece de yine buna benzer, fakat bundan daha hoş, daha heyecanlı bir macera geçirmiştik. Amma, doğrusunu söylemek lâzımgelirse, o sefer kabahat büsbütün bizde idi. Çünkü, Hıdiv İsmail Paşanın bir muazzam saz âlemi tertip ettirdiğini ve İstanbul'un en kibar aileleriyle Mısırlı Prens ve Prenseslerin buna davetli olduğunu bildiğimiz halde, (gerek bizimkiler, gerek Hakkı Paşalar da bu davetliler meyanında idi) şeytana uyup Paşabahçesi'ne kadar uzanmıştık. Gerçi, Cemil Bey: "Çok yaklaşmayız; şöyle bir kenardan, sahilin kuytu bir noktasından dinleriz" demişti.

Zaten saz seslerini dinlemek için Paşabahçesi önündeki

kalabalığın içine sokulmağa, hattâ bu kalabalığa beş on kulaç yaklaşmağa bile lüzum yoktu. Çubuklu önlerine vardığımızda bütün ahengi ayan beyan işitmekte idik. Lâkin, nasıl oldu, ne gibi bir cazibeye kapıldık bilmiyorum. Ne Cemil Bey bana teklif etti, ne ben onu teşvik ettim. Sandalımız, sanki kendiliğinden oraya doğru yaklaştıkça yaklaşmıştı. Vakıa, hep yalı kıyısının loşluklarında ilerlediğimizden bizi kimsenin görmesine imkân yoktu. Fakat biz pekâlâ karşımızdaki kayıklarda, sandallarda bulunanları hemen ayrı ayrı denilebilecek kadar görüyorduk. Hattâ daha fazla bir dikkatle bakınca, bazı mükellef kayık örtülerinin nakışlariyle suya sarkan saçak ve püsküllerinin sırma pırıltılarını seçmekte dahi pek güçlük çekmiyorduk. Cemil Bey, sandalda arkası dönük vaziyette oturduğu ve başını arasıra çevirip bakınakla iktifa ettiği için belki, bunlara ne kadar yaklaştığımızın farkına varmamıştı. Belki de musikinin tesiriyle yarı sarhoş bir haldeydi. Hafif hafif kürek çekmekte devam ediyordu. Bir de o esnada, o şarkı, bizim şarkımız söylenmeğe başlanmasın mı? Bunu söyleyen hanendelerin sesi, bence her ne kadar Cemil Beyin sesi gibi dokunaklı değil idiyse de -tam ona durunuz! demek üzereyken- benim ihtiyarım da elden gitmişti. Gözlerimi kapamış dalmıştım. Bu halim kaç dakika, kaç saat sürdü bilmiyorum. Fakat, kendime gelip gözlerimi açtığım vakit sandım ki, bir rüyadan uyanıp başka bir rüyaya dalmışım: Demin ihtişamını karşıdan seyrettiğim o mükellef kayıklarla bizim mavun sandal şimdi burun buruna, yanyana idi. Bunların bazılarında, hayali açarcasına güzel, süslü hanımlar vardı. Bazılarında bu hanımlara hayran hayran bakan genç beyler vardı ve musiki susunca yalnız bunlar arasındaki fısıltılar işitiliyordu. Kim kiminle fısıldaşıyordu, malûm değildi. Kulağa çarpan sözler insana, biraz evvelki şarkının havaya sinmiş güftelerinden kopup serpilen parçalar gibi geliyordu:

"Ah, istemem, bu gözleri gördükten sonra yaşamak artık!"

"Atayım bari kendimi denize, bu ateşe tahammülüm kalmadı, yanıp tutuşuyorum."

"Hele şu sitemkâra bak. Bu melek simaya böyle sert bakışlar yakışır mı?"

"Söyleyin a dostlar, bana şimdi neler oldu?"

Ve bu sözlerin, daha doğrusu bu söylenişlerin muhatabı olan hanımlardan kimi gülümsediğini belli etmemek için yelpazesiyle yüzünün alt kısmını örtüyor; kimi işitmemezlikten gelerek yanındakiyle ciddi bir bahse girişmiş gibi yapıyor; kimi sözde öfkeli öfkeli kaşlarını çatıyor; kimi de bu kaş çatışlarından daha çileden çıkarıcı şuh ve alaycı bir kahkaha ile gülüyordu.

Hele bu hanımlar arasında bir tanesi vardı ki, güzellikte hepsinden güzel, zarafette hepsinden zarif ve kibarlıkta hepsinden kibar görünmüştü bana. Yaşmak tutunuşu, feracesinin biçimi kimsede eşine rasgelmediğim bir zevk inceliği ifade ediyordu. Dört çifte bir uzun ve narin kayıktaydı. Dirseğine kadar çıplak kolunu, -güya bileğindeki murassa bileziklerin ve parmaklarındaki yüzüklerin ağırlığını taşımaktan yorulmuşcasına- bu kayığın pembe kadife yastığı üstüne bırakmıştı. Öbür elile köpek gibi beyaz tüllü sedefden bir büyük yelpaze tutuyor; bunu, bin naz ve eda ile açıp kapıyor; kapayıp açıyor; kâh göğsünde bir kuğu kanadı gibi geriyor; kâh çenesiyle gerdanı arasında hafif hafif sallıyordu. Uzun, kıvırcık kirpikli, iri siyah gözleri hiç bir yere bakmıyor, hiç kimseyi görmüyor gibiydi. Her şeyin üstünde, herkesten uzak bir hali vardı. Hattâ yanıbaşında oturan yaşlıca bir hanımın mevcudiyetinden bile, zannedebilirdim ki, hiç haberdar değildi.

Cemil Bey, bu hanıma karşı gösterdiğim alâkayı hissederek bana doğru uzandı ve yavaş bir sesle dedi ki:

"– Bir Mısırlı Prenses."

"– Nereden anladınız?" dedim.

"– Kayık örtülerinin üstündeki taç işaretinden." dedi.

Tam o sırada, başımı tekrar Mısırlı Prensesten yana çevirince bir de ne göreyim? O herkesten uzak, o hiç kimseyi görmüyor farzettiğim kadın, iri siyah gözlerini süzerek Cemil Beye bakıp durmuyor mu? Hayranlığım o anda -kıskançlık mı diyeyim, Cemil Beyi bir tehlikeden korumak endişesi mi- garip ve karışık bir hisse inkılâp ediverdi. Cemil Beye:

"– Dönsek artık; çok geç kaldık." dedim.

Cemil Bey, arzumu yerine getirmekte herhangi bir tereddüt emaresi göstermediği halde, bilmem neden, yalıya dönüşümüzde yüreğim hiç rahat değildi. Gerçi, geceyi daima olduğu gibi geç vakitlere kadar birlikte geçirdikti amma, yatağıma girince vehimden vehime kapılârak bir türlü uyuyamamıştım. İçimden o Mısırlı Prenses Cemil Beyi elimden alacak gibi bir his geçiyordu. Belki yarın akşam, belki de öbür akşam onun sandalını boş yere gözetliyecektim. Son gecelerde, uzaktan gelişini bildirmek ve bu suretle eski bahçenin rıhtımında beni fazla bekletmemek için sandalının burnuna asmağı âdet edindiği küçük fenerin kırmızı aydınlığı Boğazın ortasında artık bana göz kırpmayacaktı.

Lâkin, Allaha bin şükür, ertesi akşam, daha ertesi akşam o kırmızı ışığı görmek bana yine nasip olmuştu.

YİRMİ BEŞ YIL SONRA

Bütün bu hikâye ettiğim şeylerin üstünden, şimdi, tam yirmi beş yıl geçmiş bulunuyor ve bu yirmi beş yılın öte yakasında olup bitenler, şimdi, bana birer rüya gibi geliyor. Hattâ bu rüyaları bizzat ben mi gördüm, yoksa bir başkası gördü de bana mı anlattı? Bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa, o da, şu satırları yazan kadının artık gönül meselelerinden bahsetmek hakkını kaybetmiş olduğudur. Bundan böyle bana düşen vazife başımdan geçenlerin hepsini unutmak ve geri dönülmeyen büyük sefere hazırlanmaktır. Bu yavan, bu çirkin, bu bencileyin köhne dünyada artık ne kaldı ki? Bütün sevdiklerim göçüp gittiler. Babam, annem, dadım birbiri ardı sıra toprağa karıştılar. Halamın kızı Hasibecik ise yirmi yaşına basmadan, onlara ilk yolu açan oldu. Cemil Bey nerededir? Ne yapıyor? Yaşıyor mu? Öldü mü? Yıllardan beri hiç haberim yok. Son mektubunu bundan yirmi dört yıl evvel, Sivas denilen bir yerden almıştım. Sivas neresi? Anadolunun en uzak bir vilâyeti, diyorlardı. Ondan birkaç sene sonra Van'a gittiğini işittim. Söylenildiğine göre meğer burası Sivas'tan daha uzakmış.

Durun bakayım; -mutlaka saçmaladığıma hükmedeceksiniz; Cemil Beyin oralarda işi ne diyeceksiniz- durun; sizi merakta bırakmamak için hiç değilse bunu anlatayım: Hani, halamın Kanlıca'daki yalısında geçirdiğim mes'ut bir yaz mevsimi yok muydu? İşte, o mevsimin sonuna doğru, Hakkı Paşa Cemil Bey yüzünden Hünkârın gazabına uğramış ve Sivas'a vali tayin edilmişti. Cemil Bey yüzünden mi? Evet, o da ayrı bir hikâye: Cemil Bey, kendisini isteyen bir Sultanla evlenmeği kabul etmemiş ve bu suretle İradei Seniyeye karşı gelmişti. Bereket versin ki, asmamışlardı Cemil Beyi. Fakat, son buluşmamızda, onun bir idam mahkûmundan hiç farkı yoktu. Gerçi, bana bu meseleden bahsetmemişti amma, halinden, yüzünden pek fena bir vaziyette olduğunu sezmemek mümkün değildi. Alnında ilk defa gördüğüm bir derin çizgi belirmişti. Gözleri dolu doluydu. Her vakitki gibi görünmek, konuşmak ve gülümseyebilmek için kendini boş yere zorluyordu.

Birkaç defa: "Size ne oldu?" diye sormak istedim. Fakat, bir türlü cesaret edemedim. Yalnız, ayrılacağımız sırada, yüzüme mahzun mahzun baktıktan sonra:

"– Yarın akşam gelemezsem merak etmeyin." deyince ihtiyarım elimden gidip:

"– Niçin? Niçin? Sebebini söyleyin. Sebebini bilmek isterim." diye haykırdım.

Cemil Bey:

"– Sebebini, eğer yarın gelebilirsem söylerim. Gelemezsem mutlaka mektupla bildiririm." dedi ve bir hamlede sandalına atlayıp arkasına bakmadan, çala kürek uzaklaştı gitti.

İşte gidiş, o gidiş...

Gerçi, ertesi gün, bana gönderdiği mektuptan her şeyi öğrendim ama, öğrenmek neye yarar? Bilmek neye yarar? Elimde yarı okunmuş mektubu, bulunduğum yere yığılı-

vermiştim. Bu, ömrümde ilk baygınlık geçirişimdi. Halamın koklattığı lokmanruhuyla kendime gelince, bir müddet nerede olduğumu, ne olduğumu bilmedim. Şaşkın şaşkın etrafıma bakınıyordum. Halam, beni, kolları arasına aldı. Bir anda, bütün göğsü gözyaşlarımla sırsıklam olmuştu:

"– Ben yaşamam artık. Ben yaşamam." diye hıçkırıyordum.

Biraz sonra Cemil Beyin mektubunu tekrar okumak istedim:

"– Nerede o mektup? Elimde bir mektup vardı." dedim.

Mektup, koltuğun yanıbaşında yere düşmüştü. Halam, eğilip aldı, amma, bana vermedi kendisi okumağa başladı. Cemil Beyin mektubundan, o anda nasıl bir tesir altında kalmıştı hatırlamıyorum. Fakat, sanırım ki, halamla benim aramdaki dert ortaklığı asıl o zamandan beri başlamıştı. Her gün, Cemil Beyin bize gelmesi mutad olan saatlerde, birbirimize bir şey söylemeksizin koltuklarımızı pencerenin önüne çekiyor; Boğazın sularında, küçük mavun sandalın bize ilk göründüğü noktaya baka baka dalıp gidiyorduk. İkimizin de her gün karşı sahilden bir haber bekleyen ve sabahtan akşama kadar bu bekleyiş boşa çıkınca, sanki Kanlıca ile Emirgân arasında kendimiz kürek çekerek onbeş yirmi sefer yapmışız gibi bitkin düşen bir halimiz vardı.

Ben sabahları, gözümün kopçasını camlı sofada açıyordum. Kahvaltımı -gerçi hiç lüzumunu hissetmeden ve tadını almadan- orada ediyordum ve bir müddet, uzun, uzun bir müddet denize, bahçeye, bahçenin yıkık rıhtımına baktıktan sonra elime romanımı alıp okumağa çalışıyordum. Okumağa? Bu, bir çeşit söz temsilidir. Gözlerim kelimeleri, satırları bir bir süzüyordu. Parmaklarım sahifeleri çeviriyor, çeviriyordu. Fakat, sonunda hiç bir şey anlamadan kitabı dizlerim üstüne bırakıyordum.

Bu esnada halam, sessiz sessiz gelir, yanıbaşımda bir koltuğa otururdu. Eline bir kanaviçe işi almıştır. O da, gergefi-

ne iğnesini batırıp çıkarıyordur; fakat, ben nasıl okuduğumu anlamıyorsam, o da ne yaptığının farkında değildir. Aklımız, fikrimiz, muhayyelemiz hep Sivas yollarındadır. Gidebilir miyim ben de arkasından oralara? Halam, bittabi, bunu düşünemezdi. Çünkü, onun başka dertleri vardı, Hasibecik hakkında Çamlıca'dan gelen haberler ona eskisi kadar ferah vermiyordu. Hekimlerin tayin ettiği "tebdili hava" mühleti de sona ermişti. Eylül ayının ilk nemli serinlikleri baş göstermişti. Yakında kızcağızı alıp Fazlıpaşa'daki konağa taşınmak lâzım gelecekti. Orada ise Hasibe'nin iyileşme ümitleri büsbütün zayıflayacaktı.

Evet amma, o vakit ben ne yapacaktım? Şüphesiz, bizde Lâleli'ye taşınacaktık. Orada ben Cemil Beyin hâtıraları dolu bu yerlerden uzaklaşıp beş yıl evvelki manastır hayatımı tekrar yaşamağa başlıyacaktım. Babacığım, bundan belki çok memnun olacaktı. Zira, son zamanlardaki âvârelikle-rimden -hele halama bu sık ve sürekli misafirliklerimden- son derece üzülüyordu. Bu üzüntüsünü bana birkaç defa belirtmekten kendini alamamıştı:

"– Hiç yüzünü göremez olduk, Münire; demişti. Bilmem ki, halan seni kendine bu kadar bağlamak için ne yapıyor? Bari, söyle de onun gibi yapalım."

Babam, aynı zamanda, Hakkı Paşanın uğradığı felâketten de son derece müteessirdi. Arasıra, yalının sol köşesindeki şahnişin yan penceresinden başını komşularımızın yalısına çevirince alnının kırış kırış olduğunu görüyordum. İşittiğime göre, babam, bu felâketi önlemek için elinden geleni yapmağa çalışmış hattâ bu yüzden az kalsın kendisi de gözden düşmek üzere imiş; fakat zâtı Şâhânenin gazabını yatıştırmak şöyle dursun, azıcık hafifletmeğe bile muvaffak olamamış. Meselâ dilemiş ki, oğlunun işlediği bir suçtan dolayı Hakkı Paşa gibi taht ve taca sadakatiyle maruf bir devlet adamı, bu kadar kıyasıya harcanıp cezalandırılmasın. Baba-

mın bunu temin için kullandığı tedbir de şu olmuş: Cemil Beyin, damatlığı reddettiği haberini duyduğu anda hemen huzura kabulünü rica etmiş ve demiş ki: "Hanedanınızın tarihinde ilk defa vuku bulan bu müessif hâdiseden en çok ıstırap çeken Hakkı Paşanın bizzat kendisidir. Gözümle gördüm, birkaç saat zarfında âdeta erimiş, bitmiş, tanınmaz hale girmiş. Şu günde "zîkisadır"dan "esiri firaş"dır.* Oğlu Cemil Beye ne ceza verilse azdır. Fakat Hakkı Paşa kulunuza merhamet buyurunuz."

İşte bunun üzerinedir ki, Hünkâr babama şu sert mukabelede bulunmuş:

"– Paşa, Paşa; demiş. Ben seni akıllı bir adam zannederdim. Hakkı Paşa için ettiğin şu şefaat doğrusu beni hayrete düşürdü. Oğluna, sözünü geçiremiyen bir kimse devlet umurunda** emrini kime dinletebilir? Kendisini hizmetimden büsbütün çıkarmadığıma şükür eylesin."

Evet, babam Hakkı Paşaya çok acıyordu amma, Cemil Beye de: "Oh olsun" diyen bir hali vardı. Hattâ ona karşı beslediği suizanlar*** bu münasebetle daha ziyade artmış gibiydi. Dadım bir gün, babamın Cemil Beye dair anneme şu sözü söylediğini işitmiş:

"– Nihayet, babasının hanumanını da yıktı o çapkın."

Halbuki, dadım, bütün sadeliğine ve cahilliğine rağmen Cemil Beyin son hareketindeki asaleti babamdan daha iyi anlamıştı ve onu, asıl bundan sonra sevmeğe, saymağa başlamıştı. Belki, annem de aynı histe, aynı fikirdeydi ama, hiç belli etmiyordu. Nasıl belli edebilirdi ki, altı yıldan beri, Cemil Bey adının aramızda bir defa olsun geçtiği yoktu.

İşte, halam bizden biraz önce, Fazlıpaşa'ya, biz de ondan

(*) Göğüs darlığından hastadır.

(**) İşlerinde.

(***) Kötü sanı.

on gün sonra Lâleli'ye bu şartlar içinde taşınmıştık. Ben yine yapyalnız, derdimle başbaşa kalmıştım. Önümde gene koca bir kış, bitmez tükenmez geceleriyle koca bir kış dikilmiş duruyordu ve bu nefret ettiğim mevsim bana bir alay kötü ihtimallerle dolu gibi geliyordu. Zira, babam henüz Rüknettin Molla Bey meselesini halletmiş değildi ve bana bu bahsi hiç açmaz olmuştu. Yine dadım yoluyla kulağıma çarpan bazı haberlerden anlıyordum ki, Şeyhislâm Efendi, bütün iyi niyetine rağmen, bu işte hayli tereddütlü imiş ve tereddüdü yavaş yavaş babama da sirayet ediyormuş, kaynatam, bizi tamamiyle haklı bulmakla beraber "talâk"a pek taraftar görünmüyormuş. Babamla istişarelerinde daima şu itiraz kaydını ileri sürüyormuş: "Kızınızla oğlunun düğünlerinde Efendimizin gösterdiği alâka malûmu devletinizdir; diyormuş. Hâdisenin bu şekilde şuyuu kalbi şahanelerinde nasıl bir teessür uyandırır, bilinemez."

Diyelim ki, babam işin bu tarafını hiç düşünmemişti. Ama bu hal, bu ikisi ortası vaziyet daha ne kadar devam edebilirdi? Hâdiseyi de, zati, bilmiyen, işitmiyen, kalmamıştı. Günün birinde, canımı dişime alıp anneme sormuştum:

"– Benim işim ne olacak?"

Lâkin, annem bir genç kız gibi kızararak başını önüne eğmiş, bana hiç bir cevap vermemişti. Birkaç gün sonra, babam beni yanına çağırdı:

"– Sakın, yalıdan döndük diye seni Nafi Molla konağına iade edeceğimden mi korkuyorsun? Korkma kızım; sen şuradan şuraya gidecek değilsin." dedi ve biraz düşündükten sonra ilâve etti: "Azıcık sabırlı ol, herhalde bir çaresini bulacağım."

Aylar geçti, yine bir çare bulamadı zavallı babacığım. Zaten, bu aylar boyunca hepimizi işgal eden şey Hasibe'nin hastalığı olmuştu. Bu hastalık aman vermeden ilerliyordu. Annemle ben hemen her gün gibi halama gidip geliyorduk.

babam bile hemşiresiyle kendi arasındaki anlaşmamazlıkları bir tarafa bırakıp onu sık sık ziyarete gitmişti.

Hatta bir defasında, İradei Seniye ile Sarayın hekimbaşısını yanına alıp götürmüştü.

Lâkin, bütün bunlar neye yaradı? Hasibecik gün geçtikçe fenalaşıyor, sararıp soluyordu. Bazen ateşi kimbilir kaç dereceye çıkınca yanakları ateşten kıpkırmızı oluyordu ve güzel gözleri alev alev yanıyordu. Nihayet, yatağa düştü ve ilk baharа erişemeden eriyip gitti. Bu ölümden sonra ben artık yarı halamda, yarı bizde kalır olmuştum. Halam bensiz yapamıyordu. Kızının boş kalan yerini, sanırım, benimle doldurmağa çabalıyordu.

Bu suretle ben, kışın iki konak, yazın iki yalı arasında âvâre bir ömür sürmeğe başlamıştım ve ne babamın evinde rahat edebiliyor, ne halamın yanında eski ferahlığı buluyordum. Zira, halam, artık eski halam değildi. İyiden iyiye çökmüştü. Bir yıl içinde on yaş daha ihtiyarlamış görünüyordu. Şuhluğunu, şakraklığını da kaybetmişti. Giyinişte kuşanışta da kendini bırakıp salıvermişti.

Ben ise, ondan hallice değildim. Cemil Bey gittikten sonra yüzümün bir defa güldüğünü hatırlamıyorum. Giyinip süslendiğimi hiç bilmiyorum. Saçlarımı bazen günlerce tarayıp örmediğim oluyordu. Lavanta şişelerime el sürmüyordum. Ne küpe ne bilezik, ne yüzük, ne gerdanlık takınıyordum. Yalnız Kanlıca'daki yalıda bulunduğum zamanlar bana bir parça yaşımın zindeliği gelir gibiydi. Etrafıma daha alıcı gözlerle bakmağa başlardım. Hâlâ mehtap diye bir şeyin mevcut olduğunu; hâlâ şarkılarda bir tad bulunduğunu yalnız orada hissederdim. Zira, bütün bu şarkılarda onun sesi, bütün bu mehtaplarda onun yüzü vardı. O kadar vardı ki, bazı geceler, camlı sofaya inişlerimde, eski bahçeye çıkışlarımda "Cemil Bey, Cemil Bey" diye sesleneceğim gelirdi ve denizde bir kırmızı aydınlık gördüm mü hemen ko-

şardım, yıkık rıhtımın merdivenlerine.

Bazan da üzerime öyle bir bezginlik, öyle bir bedbinlik çökerdi ki, ne denize ne mehtaba bakmağa, ne de o şarkıları dinlemeğe tahammülüm kalırdı. Odamın bir köşesine çekilip kara kara düşünmeğe başlardım. Kendi kendime: "Meğer onsuz bütün Boğaziçinin hiçbir güzelliği, hiçbir mânası yokmuş! Suları korkunç girdaplardan, beyhude çırpıntılardan ibaret bir yermiş." derdim ve bu sulardan odamın tavanına akseden güneş pırıltılarının kıpır kıpır kıpırdanışlarını görmemek için perdelerimi kapatırdım. Çünki, - bir zamanlar beni o kadar eğlendiren, bu oynak ışıltılar, şimdi, gözlerimi rahatsız etmekten ve kalbime nahoş çarpıntılar vermekten başka bir şeye yaramıyordu. Evet, bu, boş, ıssız ve ihtilâçlı bir Boğaziçi deniziydi. Beni, yalnız ölüme çağırabilirdi. Kaç defa, hayatıma son vermek kastiyle gözlerimi kapıyarak onun kenarına kadar indim. Fakat, bir ümit, neye dayandığını tâyin edemediğim bir ümit, Cemil Beyi bir kere daha dünya gözüyle görmek ümidi ayaklarımı toprağa mıhlamıştı ve ben yıllarca içerimde sönüp parlıyan bu ışıklarladır ki, şu uzun mihnet yolunu yapyalnız, adım adım, dizlerim ve tabanlarım kanıyarak söküp gidecektim.

Fer'iye vakası olduğu vakit ben otuzunu boylamış bir kadındım. O yaşta, o felâket gününde bile bizim konakta hüküm süren kâbus havası içinde yine bu çocukça ümit ışığının yüreğimi aydınlatır gibi olduğunu hissetmiş ve kendi kendimden utanmıştım. Öyle ya, babam annem başta olmak üzere bütün ev halkının yas tuttuğu ve dehşetten donakaldığı bir anda yalnız ben feraha kavuşmuş gibiydim. Gerçi, babam üç gün üç gece kayıplara karıştığı, nerede ve ne olduğu bilinmediği sıralarda anneciğim dizlerini döğüp çırpınır ağlarken ve ondan haber alabilmek için sağa sola adamlar saldırıp, hattâ kendisi de sokaklara uğrarken ben de çırpınıp ağlamış, ben de onunla beraber sokaklara düş-

müştüm amma, babamın eve dönüşünden sonra her şeyi unutmuş gitmiş, her şeyi iyiye yormağa başlamıştım. İçimden "Babam döndü, geldi; Allaha bin şükür! Cemil Bey de dönüp gelecek, Cemil Bey de dönüp gelecek." diyordum. Aklımca onu sürgün eden Padişahın ölmesiyle artık bu dönüşe mâni kalmıyacağını düşünüyordum ve böyle düşünürken babacığımın eve ne halde girdiğinin farkında değildim. Neden sonra kendimi toparlayıp yüzüne bakacaktım ve onu tanıyamayacaktım. Bu, kafası omuzlarının içine gömülmüş, kamburu çıkmış bir adamdı. Gözleri çukura kaçmıştı. Bakarken nereye baktığı belli olmuyordu. Şakakları ağarmış, sakalı büsbütün kırçıllaşmış; ağzı, bütün dişleri dökülmüş gibi içeri doğru çökmüştü.

Annem, onu soyup hemen yatağına yatırdı. Yatış o yatış diyemem amma, ondan sonra babamın ne sokağa, ne selâmlığa çıktığını, ne de konağın alt katına indiğini gördüm. Ömrümün son iki yılını hep yatak odasıyla annemin oturma odası arasında geçirdi. Hattâ, pek iyi hatırlarım, sabık Şeyhislâm Nafi Molla benim boş kâğıdımı vermek için kendisiyle -o zamana kadar hiç bir erkek ziyaretçinin ayak basmadığı- bu odalardan birinde buluşup görüşmüştü.

* * *

Boş kâğıdımı alır almaz hemen halama koşmuştum:

"– Ben artık hürüm. Cemil Beyle evlenebilirim değil mi?" diye sormuştum.

Halam, beni yine bir çocuk gibi yanağımdan okşıyarak:

"– Bu kadar bekledin, biraz daha sabret. Hele bir kere Cemil Bey dönsün gelsin bakalım." dedi.

Halamın bu sözü Cemil Beyin döneceğine dair ümidimi bir kat daha kuvvetlendirmişti. Zira benim kanaatimce halam her şeyi bilirdi. Onun dediği her şey çıkardı. Lâkin, be-

nim artık beklemeğe sabır ve tahammülüm kalmamıştı. Cemil Beye hiç değilse boşandığımı bir telgrafla bildirmek istiyordum. Halam, bunu da münasip görmedi:

"– Telgrafı nereye göndereceksin, a çocuk? Nerede olduklarını biliyor musun ki..."

"– İşte, Van'da demişlerdi ya..."

"– Yok yok: Geçenlerde, Eşref Paşalarda söylüyorlardı. Hakkı Paşa, şimdi adını unuttuğum başka bir yere nakledilmiş. Cemil Bey... Cemil Bey de, sanırım, yine oralarda bir şeyin müdürü olmuş amma, neyin? Pek iyi hatırlamıyorum."

Halamın beni candan ilgilendiren, benim için âdeta hayati bir ehemmiyeti taşıyan bir meseleden, ilk defa olarak, bu kadar baştan savma bahsedişi bende öfke ile karışık bir gücenme hissi uyandırmıştı. Hiç sesimi çıkarmadım ve ertesi gün, soluğu gizlice Eşref Paşalarda aldım. Halamın bu eski dostlariyle tanışalı ancak birkaç ay olmuştu. Fakat, o kadar açık yürekli, o kadar samimi insanlardı ki, kendileriyle, ilk görüştüğüm günden itibaren ben de hemen hemen dostluğa yakın bir his uyandırmışlardı. Eşref Paşanın haremi, tıpkı bundan birkaç yıl evvelki halam gibi, küçükle küçük, büyükle büyük olmasını bilen güleryüzlü, hafif ruhlu bir hanımdı. Benden birkaç yaş genç evli bir kızı ve babacan bir dul hemşiresi vardı. Vaniköy'de oturuyorlardı. Eşref Paşa da, sanırım, yeni devrin sözü geçer, itibarlı ricalindendi ve işittiğime göre Cemil Beyin babasiyle de, Emirgân'daki eski saz âlemlerinden kalma bir ahbaplığı varmış.

Vaniköy'e giderken en ziyade bu nokta üzerinde duruyordum. Pâkize Hanımefendiye -bu, Eşref Paşanın haremininin adıdır- rica edeyim de kocasına söylesin, Hakkı Paşayı bir an evvel İstanbul'a getirtmeğe çalışsın diye düşünüyordum. Lâkin, o tarihte ben otuzumu geçmiş bir dul kadındım amma, henüz genç kızlık toyluklarından ve utangaçlıklarından kurtulamamıştım. Vaniköy'deki yalıdan içeriye

girince bütün cesaretimi kaybetmiştim. Hanımefendi, gerçi benim bu beklenmedik ziyaretimi pek tabiî bir hareket olarak karşılamıştı. Gerçi, beni, tatlı diller dökerek yanına alıp oturtmuştu. Amma, ben, bir türlü söze nereden başlıyacağımı bilemiyordum. Onun gösterdiği samimiyet nisbetinde sıkılganlığım artıyordu. Hakkı Paşalar'a ve Cemil Beye dair damdan düşercesine nasıl malûmat sorabilirdim? Aramızdaki konuşma o kadar havadan sudandı ki, böyle ciddi bir bahis açınağa imkân göremiyordum.

Derken, Hanımefendi o bahsi bizzat açıvermesin mi? Şöyle oldu; Pâkize Hanımefendi, evvelâ bizimkilerin yalıya taşınıp taşınmadıklarını sordu. Benim:

"– Hayır efendim; babam romatizmadan muztarip olduğunu söylüyor ve yalı havasını rutubetli buluyor." demem üzerine:

"– Zaten oraların da zevki kalmadı ya, Hakkı Paşalar gittikten sonra..." dedi. Eskiden o ne saz âlemleriydi. O ne cemiyetli yerdi."

"– Evet efendim, ben de..." dedim, yutkundum. "Ben de yalının semtine uğramaz oldum. Adeta hüznüme dokunuyor. Bilmezsiniz, Hakkı Paşalarla ne kadar içli dışlı idik."

Pâkize Hanımefendi:

"– Bilirim. Pek iyi bilirim; dedi. Ben sizi ilk defa orada bir sünnet düğününde görmüştüm. Hiç gözüm önünden gitmez. Sedefi bir feraceniz vardı. Güzel saçlarınız büklüm büklüm yanaklarınız üstüne düşüyordu ve siz ikide bir elinizle bunları geriye itmeğe çalışıyordunuz. O kadar hoş ve lâtiftiniz ki, içimden "Ah, keşke bir oğlum olsaydı da şu güzel kızı..."

Hemen, fırsat bu fırsattır diye Hanımefendinin sözünü kestim:

"– Acaba neredeler şimdi, malûmatınız var mı?" diye sordum.

Pâkize Hanımefendinin yüzüne bir hüzün çöktü:

"– Hakkı Paşa... Hakkı Paşa, sizlere ömür; vefat etti. Cerideler yazdı okumadınız mı?"

"– Ya Cemil Bey?" deyivermiştim.

"– O, Anadoluda bir yerde reji müdürü imiş."

Canım ağzıma gelerek:

"– Acaba nerede Hanımefendi, öğrenebilir miyiz?" diye sordum.

Eşref Paşanın haremi:

"– Mümkün sanırım; buradaki reji idaresinden tahkik ettiririz." dedi.

Fakat, zihnimin bütün perişanlığına rağmen Pâkize Hanımefendide bir tutukluk, -nasıl diyeyim bilmem- bir şaşkınlık seziyordum. Belki, Cemil Beye karşı gösterdiğim bu alâka garibine gitmişti:

"– Cemil Bey, benim çocukluk arkadaşımdır, Hanımefendi. Hemen hemen kardeş gibi beraber büyüdük."

Pâkize Hanımefendi, mânalı bir tebessümle gülümsedi:

"– Onu da biliyorum." dedi. Biraz durdu, düşündü. "Onu da bildiğim için size fazla tafsilât vermekten çekindim. Zaten, kulağımıza gelen havadislerin ne dereceye kadar doğru olduğunu tahmin edemiyorum. İşittiğimize göre..." Yine durdu, düşündü "İşittiğimize göre, Cemil Bey oralarda bir hükümet memurunun kızıyla evlenip çoluk çocuğa karışmış." dedi.

Elim ayağım buz kesilmişti. Kafam, artık hiç işlemiyordu. Pâkize Hanımefendinin yüzüne bomboş gözlerle bakıyordum. O, elimi iki avucunun içine alarak, tıpkı halamın sesile:

"– Metin ol kızım; dedi. Sen daha gençsin. Bir gün olur yine buluşursunuz. Evlilik mâni değil buna. İş iki gönlün bir olmasındadır."

"Daha gençsin. Daha gençsin." Bu sözü, buna ilk defa söylüyorlardı. Daha, daha... Ne korkunç bir edattı bu! Biraz

sonra, bunun yerine "henüz" kullanılmağa başlanacaktı. "Henüz ihtiyarlamamışsın. Henüz o kadar ihtiyar değilsin." denilecekti. Böyle düşünerek Kanlıca'ya döndüğüm vakit, hotozumu yaşmağını çıkarırken bile aynaya bakmaktan korkmuştum. Başımı el yordamiyle açıp toplamıştım. Halamın yanına girince ben artık kendimi onun yaşında bir kadın farzediyordum. Az kalsın, her vakit yaptığım gibi, elini öpmeğe ve yanaklarımı dudaklarına uzatmayı unutacak, ahbapça bir selâmlaşmadan sonra karşısına geçip oturacaktım.

Nerede kaldı o eski ağlamalar sızlamalar artık? Kupkuru gözlerle, kupkuru bir sesle halama, Vaniköy'deki alıbaplardan geldiğimi söyledim. Halam, başını kanaviçe gergefinden kaldırmaksızın:

"– Anlattılar mı her şeyi?" dedi. "Ben sana sindire sindire anlatmak için ilk ağızda biraz eksik ve kapalı konuşmuştum. Bana gücenmiştin, böyle yaptım diye. Şimdi, iyi mi oldu sanki?"

"– Şüphesiz ki, iyi oldu; dedim. Zehir yudum yudum içilmez. Onu, bir hamlede yutmak lâzımdır."

Halam, başını gergefinden kaldırıp endişeli endişeli yüzüme baktı. Ben:

"– Ne dersiniz, yüzümde eski bildiğiniz Münire'den bir şey var mı?" dedim.

Zavallı halacığım mutlaka, aklımı oynattığıma hükmetmişti. Fakat, benim üzerimdeki iradesini hiç kaybetmiyerek:

"– Otuz bir yaşına girdin, amma, dedi. Sen benim için hâlâ onaltı yaşındaki Müniresin."

Öyle dedi; lâkin o günden sonra beni bir kere daha çocuk gibi yanaklarımdan okşamadı. Bağrına basıp tatlı sözlerle avutmağa kalkışmadı. Bana herhangi bir nasihatta da bulunmaz oldu. Gerçi, şefkat ve muhabbetinden bir zerre eksildi diyemezdim. Fakat, bu şefkat ve muhabbete şimdi, bi-

raz da hürmet karışmış gibiydi. Halam, bana şimdi kendi payesinde, kendine denk, kendisi gibi feleğin çemberinden geçmiş bir kadın arkadaş muamelesi ediyordu.

Meğer feleğin çemberinden geçmek bu imiş. İnsana, bir tevekkül... Hayır, ıstıraba karşı bir dayanıklılık, bir kanıksama geliyor. İnsan, kendi yaralarını berelerini sanki bir başkasının yaraları bereleriymiş gibi melhemleyip sarmağa alışıyor. İşte, Cemil Beye karşı bile herhangi bir kinim, bir sitemim yoktur. Ona acıyordum. O cehennemin bucağında bir hükûmet memurunun kızıyla evlenip çoluk çocuğa karışısı yalnız hüznüme dokunuyordu. Bu memur kızını, her kim ise, hiç kıskanmıyordum. Yalnız, arasıra onun saadetine imreniyordum. Kaç çocuğu oldu? Kaçı kız, kaçı oğlan? Acaba babalarına benziyorlar mı diye düşünüyordum.

Ben bu haldeykendir ki, Moskof muharebesi oldu. Memleketin altı üstüne geldi. Herkes kendi başının derdine düştü. Hiç görmediğim, bilmediğim bir sürü geçim sıkıntıları başgösterdi. Babam, bazı adamlarına yol vermek zorunda kaldı. Konağın kendisine zaten lüzumu kalmayan selâmlık dairesini kapattı. Üç arabasından ikisini atlariyle koşumlariyle sattı. Yalnız benim kupamı bıraktı. Baltalimanı'ndaki yalı ise hemen büsbütün boşaltıldı. Eşyalarının bir kısmı mezada çıkarıldı, bir kısmı konağa nakledildi. Kayıkları, kayıkhaneye çektirildi ve kayıkçıların hepsine izin verildi. Yalnız emektar bir boşnak bahçıvanımız ailesiyle birlikte alt kat odaların birinde bekçi gibi bırakıldı.

Bütün bu çözüntü ve çöküntümüz tabiî birdenbire olmadı. Babamın iki yıl süren hastalığı boyunca yavaş yavaş, hissedilmez bir şekilde batıyorduk. Kocasından kalma bir hayli emlâk ve akar sahibi olan halam, kaç defa, bizim imdadımıza yetişmek istedi. Fakat, babam bunun sözünü bile ettirmedi. Hatta bir gün, beni yatağı başına çağırıp:

"– Söyle halana benim tarafından; dedi. Hamdolsun ia-

neye muhtaç değilim. Sizi de zaruret halinde bırakmam. Arkamda kalacak kırıntılar hem senin hem annenin yıllarca kimseye yüzsuyu dökmeden geçinmenize yeter artar. Bütün mesele, şu harp beliyesini* bir an evvel atlatabilmektedir."

Lâkin, babacığım "harp beliyesi"nin sona erdiğini görmeden dünyaya gözlerini kapadı. İyi ki, görmeden gitti bu dünyadan, diyeceğim geliyor. Zira, çektiğimiz sıkıntılar asıl bunun sonundadır ki, yüz misline çıkmıştı. Düşman karlı bir Mart günü, Ayastefanos önlerine kadar gelip dayanmıştı. Biz, konakta yalnız Moskof korkusundan değil soğuktan da tir tir titriyorduk. Hizmetimizde kalan birkaç uşaktan her birini şehrin bir semtine saldırmıştık, bize bir parçacık kömür bulup getirsinler diye. Annem bütün kışlık kürklerini çıkartıp bizlere dağıtmıştı. Dadım, ben, Hürmüz Kalfa ve kendisi bu kürklere sarınarak oturma odasındaki gümüş mangalın etrafına üşüşüp ellerimizi ılık bir kül içinde boş yere ısıtmağa çalışıyorduk. Derken avluda bir araba patırdısı işitip pencereye koşuştuk. Bir de baktık, Ali Ağa benim kupadan bir küçücük kömür çuvalı çıkarıyor. Bunu görünce sevincimize payan olmamıştı. Hemen iki mangal yaktırıp birini kızların, öbürünü annemin odasına almıştık. Ayrıca gümüş mangalı da sıvama ateşle doldurmuştuk.

Artık bu hayat şartları içinde gönül meselelerine yer mi kalır? Hem babamın vefatından sonra benim yegâne derdim, yegâne kaygım annemdi. Gece gündüz onun üstüne titriyordum. Biraz başı ağrısa, biraz nezle istidadı gösterse, bir iki defa öksürecek olsa öyle bir telâşa düşüyordum ki, tarif edemem. Yatak odalarımız yanyana idi ve ara kapımızı daima açık bırakarak yatıyorduk. Ben, ikide bir uyanıp kalkıyor, annemin nefes alışını dinliyordum. O da babam gibi "zîkı sadır"a veya kalp hastalığına uğrıyacak diye korkuyordum.

(*) Sıkıntısını, belâsını.

İşte, böylece, annemin yanından bir dakika ayrılmaksızın bütün bir yılımı konakta geçirmiştim. Gerçi, halam bizi sık sık görmeğe geliyor, hattâ bazı da gece yatısına kalıyordu. Bizim de ayda bir iki defa, havanın çok güzel olduğu ve annemin kendini iyi hissettiği günler halama ziyarete gittiğimiz oluyordu ve dışarı âlemle bütün münasebetlerimiz bundan ibaretti. Eh, biz artık devlet düşkünleri sırasına girmiştik. Bizi, kimseler arayıp sormuyordu. Zaten, az zaman içinde İstanbul öylesine değişmiş, öyle bambaşka bir şehir olmuştu ki, annemle ben eski halimizde kalsaydık bile buna ayak uydurmağa imkân bulamıyacaktık. Her şeyi, herkesi yadırgıyacaktık sanırım. Giyim kuşamlar bizim alıştığımız giyim kuşamlar değil, sözler sohbetler bizim bildiğimiz sözler sohbetler değildi. Beyleri, Paşaları redingot denilen çifte düğmeli, arkadan cepli setreleriyle kapımızdaki ağalardan, uşaklardan ayırt etmek mümkün olmuyor; bellibaşlı hanımefendilerin kıyafeti ise gitgide Nafi Molla konağında gördüğüm kadınların kıyafetine benziyordu.

Yeni başlayan bu devirle benim yegâne rabıtam Eşref Paşanınkilerdi. Babamın vefatı üzerine annemi tanımadıkları halde bize başsağlığına gelmişlerdi. Bir ay sonra ben de hem annem namına, hem kendim için onlara teşekküre gitmiştim. Daha sonra biribirimize halamda rasgeldikti. Annem, halama:

"– Bizim zamanımızdan meydanda bir bunlar kaldı zannederim." demişti.

Ben de öyle sanıyordum. Fakat, halam, Boğaziçinin gene eski Boğaziçi olduğunu söylüyordu:

"– Hep aynı insanlar. Aynı zarafet, aynı zevk, aynı sefa, aynı saz âlemleri..." diyordu.

Babamın ağır hastalığından beri, Boğaziçi'ne hiç gitmemiştim. Halam böyle söylerken kulaklarıma inanamıyordum. Kendi kendime soruyordum: Nasıl olur? Nasıl olur?

Bu tarafta her şey değişir de o tarafta hiç bir şey değişmez. Ve bu bana bir mucize gibi geliyordu. Fakat, gidip görmek arzusu gönlümün kenarından bile geçmiyordu. "Ha değişmiş, ha değişmemiş! Bana ne?" diyordum. Koy, mehtap âlemleri yine o mehtap âlemleri, zevk ve sefalar yine o zevk ve sefalar olsun. Benim şarkım söylenip bittikten sonra bütün bunların ne hükmü var?"

Her ne ise, şimdi bunları bırakalım. Demiştim ya; o sıralarda başlıca düşüncem, başlıca endişem annemin sıhhatiydi. Lâkin, annem de birdenbire babam gibi yatağa düşmüştü. Halamın, benim ve dadımın bütün ihtimamlarına rağmen günden güne fenalaşıyordu. Ama, hiç belli etmiyordu. Onu, biz zorla yatağa yatırmıştık:

"– Hiç bir şeyim yok. Neden bu kadar telâş ediyorsunuz?" diyordu. Hele, doktor getirmeğe kalkışınca, "hiç bir şeyi" olmadığını ispat için öyle kahramanca gayretler göstermeğe başlamıştı ki, biz bile birkaç gün, iyileştiğine zahip olmuştuk. Dadımı, Hürmüz Kalfayı çağırıp saçını taratmış, ördürmüş, başına evli hotozlarının en süslüsünü sardırmış, misafirliğe gidiyormuş, yahut bir resmî misafir bekliyormuşcasına canfes fistanlarından birini giymiş, ayaklarına saten iskarpinler geçirmiş ve tâ eskiden yaptığı gibi, eline bir kaneviçe işi alıp karşıma geçmiş oturmuştu. Bununla demek istiyordu ki, hekime, bakıma hiç ihtiyacı yoktur.

Lâkin, hastalıkla bu mücadelesinde ya iki ya üç gün tutunabildiydi. Sonra, tekrar yatağa düştü ve artık hiç kalkmadı. Hekim, kâh şekerden, kâh kalpten bahsediyor; ona birtakım perhizler veriyordu. Zavallı anneciğim zaten bir şey yiyecek hali yoktu ki, perhiz etsin.

Âkıbet, bir gece yarısı büsbütün ağırlaştı. Pahal* gibi ben o gece yalnızdım. Yandaki odadan bir inilti işittim ve he-

(*) Karşılığı bulunamadı. Cümleye göre "aksi gibi" anlamında.

men yatağımdan fırlayıp baş ucuna koştum. O, alı al moru mor, nefes almağa uğraşıyordu. Beni karşısında görünce son bir gayretle derlenip toparlanmağa çabaladı. Muvaffak olamayıp başı yastığa düştü. Gözleri tavana dikildi. Fakat, o anda bile bana her vakitki tebessümü ile tatlı tatlı gülümsüyordu. Son sözü yine:

"– Hiç bir şeyim yok." demek oldu.

* * *

Ben işte, o zamandan beri hep halamdayım. Yazı Kanlıca'da, kışı Fazlıpaşa'da beraber geçirmekteyiz. Uzun yıllar, ne Kanlıca'da bulunduğum vakit Baltalimanı'ndaki yalımıza, ne Fazlıpaşa'dayken Lâleli'deki konağımıza uğrayabilirdim. Bir türlü içim götürmüyordu. Konakta, -dadım başta olmak ve bir nevi ev sahipliği yapmak üzere- eski adamlarımızdan kimler kalmışsa onlar oturuyordu; arasıra ya hatırımı sormak, ya aylıklarını almak için beni halamda görmeğe geliyorlardı. Çocukluk ve genç kızlık devirlerimle bu son bağlarımı muhafazaya, daha doğrusu halamın bir tâbiri veçhile "baba ocağını" büsbütün söndürmemeğe çalışırken bu bağlardan birinin en sağlam düğümü kopuvermiş ve baba ocağının bir yanı çöküp gitmişti: Dadım, bir sabah yatağında ölü olarak bulunmuştu ve acayip, korkunç bir tesadüf eseri olarak Baltalimanı'ndaki yalımızdan ateş çıkıp Hakkı Paşanın yalısıyla beraber, dadımın ölü bulunduğu sabahın gecesi yanmış, kül olmuştu.

Bu ölümle bu kazanın aynı geceye tesadüfünden de garip bir şey daha olmuştu. Fazlıpaşa bekçisi sopasını vurup "Yangın var!" diye bağırır bağırmaz ve daha yangının nerede olduğunu söylemeden evvel ben, okumakta olduğum bir romandan başımı kaldırıp telâşla yerimden fırlıyarak:

"– Bizim yalı yanıyor!" demiştim.

Evet; Boşnak bahçıvanın veya karısının devirdiği mangalın bir avuç ateşi, Baltalimanı'nın o güzelim, o kocaman çift yalılarını yarım saat içinde hâk ile yeksan etmişti.

Bundan üç dört yıl evvel, bir yaz sabahı, bilmem neden, bilmem hangi hisse kapılarak -serde romancılık var ya- halamın yalısından bir sandala atlayıp o yangın yerini görmeğe gitmiştim. Asıl garibi şu ki, sandala atlarken halamın emektar kayıkçısı Hüseyin Ağaya, tıpkı bundan yirmi yıl evvelki gibi: "Çek, bizim yalıya." demeği unutmamıştım. Hüseyin Ağa şaşalayıp kalmıştı bir müddet. İçinden "Bizim Münire Hanım aklını mı oynattı? Hangi yalıdan bahsediyor?" diyordu mutlaka. Halbuki, ben bunu söylerken gerçekten bizim yalıya gitmek üzereymişim gibi bir heyecana kapılmıştım. Yolun ortasından itibaren gözlerimi karşı yakada, Baltalimanı'nın bulunduğu noktaya dikmiş, altında doğup büyüdüğüm geniş saçaklı çatıyı, yan kafesleri arkasından Cemil Beyi gözetlediğim şahnişi; orta kattan, kalın direkler üstünde, dört bir tarafı yekpâre camlı pencerelerle denize doğru uzanan büyük divanhanenin hele bu saatte; pırıl pırıl pırıldayan çıkıntısını tekrar görmeğe uğraşıyordum.

Hüseyin Ağa, sandalı bahçenin rıhtımına yanaştırıp:

"İşte geldik küçük hanım!" deyince (yaşıma başıma rağmen gerek halamın eski adamları, gerek bizimkiler bana hâlâ "küçük hanım" deyip durmaktadırlar) şaşalayıp kalmak sırası bana düştü. İhtiyar kayıkçının gösterdiği yer deniz kenarında bir hâli* arsa idi. Gerçi, bu arsa, üç yanından yüksek duvarlarla çevriliydi. Gerçi, bu duvarlara, yabanileşmiş de olsa, hâlâ sarmaşık veya mor salkım nevinden bazı çiçekli nebatlar tırmanmakta ve dibe doğru eski bir bahçeden kalma setlerin yontulmuş taşları görünmekteydi. Lâkin, bu hayat izlerine rağmen sekiz on yıl evvel, burada, bir

(*) Boş.

büyük yalının mevcut olduğuna inanmak için bin şahit isterdi.

Her üç dört adımda bir ayaklarım ya bir moloz kümesine çarparak, ya vahşi otlara takılarak, ya yerinden oynamış bir kaldırım taşı üstünde sürçerek sendeliye sendeliye Hakkı Paşalardan tarafa ilerledim. Aramızdaki duvar yıkık mıkıktı amma yine ayakta duruyordu. Fakat, küçük ara kapıdan artık eser yoktu. Onun bulunduğu yer, şimdi büyükçe bir delikten ibaretti. Buradan girip öbür yana geçtim: Aynı manzara, Hakkı Paşalarla biz, eskiden, mâmurlukta ne kadar eş idiysek, bugün viranlıkta da o kadar eş olmuştuk. Hızla yürümeğe çabalıyarak, sünnet düğünü gecesi, sedefi feracemle oturup Cemil Beyin şarkısını ilk defa dinlediğim taraçanın bulunduğu noktayı aramağa başladım. Tam burası mıydı? Tam şurası mıydı? Bir türlü bulup çıkaramıyordum.

Zaten, ne bizim yanda ne bu yanda, yalılarımızın hâfızama nakşolmuş yerlerinden hangisini bulabilmek mümkündü? Sanki, yangın her iki binanın izlerini dahi silip süpürmüştü ve garibi şu ki, bu iki hâli arsa, bana şimdi, birer balıkçı kulübesinin bile sığamıyacağı kadar ufak ve dar görünüyordu. Çocukluğumuzda, bir ucundan öbür ucuna üç dört defa koşunca soluğumuzun tükendiği uzun uzun dehlizleri, çifte merdivenli geniş geniş sofaları, selâmlık dairelerinin kocaman kocaman divanhaneleriyle o yirmi beşer, belki de otuzar odalı -zira bunların hepsini ben dahi görmemiştim- saray gibi yalılar bu daracık yerlerin neresine ve nasıl kurulup oturtulmuştu?

Pek iyi hatırlıyordum, babamın ve biraz sonra annemin henüz taşları konulmamış mezarlarını ziyarete gittiğim gün de altında yattıkları küçücük tümsekleri görünce yine böyle bir hisse kapılmıştım. Annem olsun, babam olsun ortadan üstün, boylu boslu insanlardı. "Nasıl oldu da, demiştim. Bir çocuk yorganından daha geniş görünmiyen şu bir-

kaç karışlık toprak tabakasiyle örtünebildiler?"

İşte, o mezarlar gibi bu hâli ve ıssız arsalarda da bütün bir hayat nice tatlı ve kıymetli anlariyle gömülmüş gitmiş bulunuyor. Bu geçmiş hayatı, bu anları bir tarafından yakalayıp meydana çıkarmak için sağa sola bakıyor, arıyor, tarıyordum. Beyhude emek! Ne viran bahçenin setleri, ne selâmlık dairelerinin mermerleri, ne duvarlara tırmanan sarmaşıklar, ne de o yıkık duvarlar bana artık hiçbir şey söylemiyordu. Maziye dair ne varsa ne kalmışsa yine benim zavallı kafamdaydı.

Lâkin, başımı kaldırıp koruluğa bakınca her şey birdenbire dile geldi: Etrafında körebe oynadığımız büyük fıstık ağacı, yüzlerce ağaç arasından, bir hasretlinin kolları, elleri gibi bana dallarını, budaklarını uzatıyordu. Yavaş yavaş ona doğru yürüdüm. Gittim, gövdesine sarılıp öpmek istedim ve bunu yapamadığım için sert kabuğuna alnımı dayadım, sessiz sessiz ağlamaya başladım.

Halamın yanına döndüğüm vakit gözlerim kıpkırmızı idi.

Bir gün, halam:

"– Bu olmaz böyle; dedi. Biraz gayrete gelip ruhumuzun küflerini paslarını silkmeliyiz. Evet, anladık ben kocadım artık. Sen de merdivenlerin basamaklarını inmektesin. İyi amma, daha yaşıyoruz. Diri diri gömülmek için bir sebep yok. Nefsimize bu zulüm neden?"

Halam, bu sözleri uzun, ağır bir yaz gününün sonunda söylüyordu. Her ikimiz sabahtan akşama kadar o günü nasıl geçirip bitireceğimizi bilememiştik. Roman, kaneviçe. Kaneviçe, roman. Lâkin, bunun için de eski gözlerin nuru lâzımdı. Ben yirmi otuz sahife okuduktan sonra kelimelerin, satırların gölgelenip birbirine karışmağa başladığını hissediyordum. Halama, gergefinin incecik küçücük çiçek resimlerini seçmeğe beş sene evvelki gözlük camları kâfi gelmiyordu. Amma, bizim böyle hallere girişimizin, böyle iç sıkıntılarına düşüşümüzün ve böylesine bunalıp kalışımızın bu ilki değildi ya. Halamın kalbinde hâsıl olan şu ani isyana mutlaka başka bir sebep olacaktı. Bahuhus ki, onun bu kasvetli hayat dışında başka bir hayatı olduğunu da biliyordum.

Evet, halam gerek Kanlıca'da, gerek Fazlıpaşa'da bulunduğumuz zamanlar, arada bir yatı misafirliklerine gider; bence meçhul dostlar, ahbaplarla düşer kalkardı. Bence meçhul diyorum. Çünki bunlar arasında tanıdığım yalnız Eşref Paşalardı ve halam, Eşref Paşalara bensiz hemen hiç gitmediği halde öbürlerinin benimle bahsini bile etmezdi. İşin en acayip tarafı şu idi ki, halamın kendilerine o kadar samimiyet göstermesine rağmen (zira, biraz evvel yazdığım gibi onlarla gecelerini de beraber geçirdiği oluyordu) bu meçhul ahbapların bir defa olsun ne yalıya, ne konağa ayak bastıklarını görmüyordum. Nerede otururlar, nerede dolaşırlardı? Ne biçim insanlardı? Tâ eskiden, tâ ilk gençlik çağımda halama dair arkadan arkaya söylenenlere göre, bunlar İstanbul'un uzak ve ücra semtlerinde yaşayan ve geceleri mumları söndürüp karanlıkta gizliden gizliye buluşan kimselermiş. Halam da Sütlüce denilen bir yerde bu gibilerle düşüp kalkarmış. O zamanlar, ben bu rivayetlere birtakım uydurma umacı masalları kadar bile ehemmiyet vermezdim. Zira, halam gibi zarif lâtif ve kibar bir kadının böyle kimselerle düşüp kalktığı doğruysa, bunlar hakkında söylenenler mutlaka yanlıştır derdim.

Daha sonraları öğrenmiştim ki, halam gizli bir tarikata mensupmuş ve bu tarikatın adı Bektaşilikmiş. Babamla onun arasındaki soğukluk da bundan ileri geliyormuş. Lâkin, benim başımda kavak yelleri eserken böyle şeylere ehemmiyet verecek, böyle bahisler üstünde duracak vaktim ve halim mi vardı? Hepsi bir kulağımdan girip öbür kulağımdan çıkardı.

Amma... amma işte, şimdi halamın yukarıya naklettiğim sözleri üzerine bütün bu eski dedikodular birdenbire zihnimin içinde canlanıvermişti. Ona, şunu sormak istemiştim: "Ruhumuzun pasını küfünü Bektaşilere mi silktireceğiz?" Bereket versin ki, benim tarafımdan yapılmak üzere olan bu

kabalığın önüne yine halam geçti:

"– Yüreğim parçalanıyor, senin yüzüne baktıkça; dedi. Hele geçen gün, Baltalimanı'ndan öyle bir halde döndüm ki, ben bu uzun ömrüm boyunca bütün çektiklerimi unuttum. Yalnız senin nam ve hesabına isyan ettim ve içimden: "Güzel Tanrım; diye söylendim. Senin hikmetine artık aklım ermez oldu. Münire kuluna reva gördüğün bunca cefa nedir? Nedendir? Onu özene bezene yarattın. Ona meleklerin yüzünü, huyunu verdin. Sonra tuttun, gönül azaplarının en umulmazını yükledin. Hani, Hak yolu aşk yoluydu? Hani, onun nârı senin nurun demekti? Münire kulunun aşkını neden öyleyse bir cehennem ateşine çevirdin? Neden herkesin gülüp oynadığı çağdan beri onu bu ateş içinde yakıp kavurursun? Neydi günahı sana karşı oncağızın? A güzel Tanrım!" İşte o günden beri Allahla hep böyle söylenip çekişiyorum. Yeter artık! Buna Eyyüb sabrı az gelir. Madem ki, o sana elini uzatıyor, sen kendin sıyrılmağa bak bu berzahtan..."*

Halam, mânasını pek iyi kavrayamadığım bu dili benimle ilk defa olarak konuşuyordu. Fakat, sözlerinin esrarlı şekilleri altında yine onun her vakitki şefkat dolu sesini duyuyordum. Bana bu yarı ana, yarı abla, yarı sırdaş ve dert ortağı halam, bin belâdan arta kalmış bir ihtiyar kadın olmasına rağmen şimdi, yine aynı şefkatle benim enkazım üstüne eğiliyor; yine aynı gayretle bu enkazın içinden bir hayat ışığı çıkarmağa çalışıyordu. Amma boş emekti bu sefer halaminki. Zira, kurtulmağa değer bir tarafım kalmamıştı artık. Dedim ki:

"– Halacığım; benim için hiç üzülmeyin! Sizin sevginizde, sizin alâkanızda ben bütün tesellimi buluyorum. İşte şu gü-

(*) Ruhların kıyamete dek bekleyeceklerine inanılan dünya ile ahiret arasındaki yer, sıkıntı çekilen geçit.

zel sözlerinizle yüreğime âdeta saadete yakın bir ferahlık verdiniz. Teşekkür ederim." Biraz durup düşündükten sonra ilâve ettim: "Ne mutlu size ki Allahla bu kadar samimi konuşmasını biliyorsunuz. Ben de o mertebeye varmağa çalışacağım ve ruhumun pasını küfünü bununla gidereceğim."

Halam, tatlı tatlı gülümsedi:

"– Amma, bunun yolu var, erkânı var."

"– Hayatımda sizden birçok şeyler öğrendim. Eğer, pek geç kalmadımsa bu yolu da bana yine siz gösterebilirsiniz." dedim.

Halamın bu sözüme verdiği cevap şu oldu:

"– Rehberlik etmek nerede, ben nerede? Lâkin, eğer istersen, eğer hakikaten istiyorsan sana yol gösterenleri, erkân öğretenleri bulurum."

Aramızda, birkaç kere daha buna benzer esrarlı konuşmalar oldu. Fakat, itiraf ederim ki, bu konuşmalar içimde birtakım müphem hisler uyandırmaktan başka bir şeye yaramıyordu ve beni bir türlü vuzuha çıkaramıyordu. Halamın sözlerinden kısaca şunu anlamıştım: Sütlüce'de bir dergâh ve o dergâhta Mihri Baba denilen bir şeyh varmış. Burada âyinler yapılır, nefesler okunurmuş. Çocukluğumda, beni birkaç defa Mevlevî tekkesine götürmüşlerdi. Onun gibi bir şey olacaktı, diyordum, bu Sütlüce'deki dergâhı Halama soruyordum:

"– Orada da kudümler çalınıp neyler üflenip dervişler döner mi?"

Ve halam "hayır" deyince zihnim büsbütün karışıyor ve içimde bir nevi merak ve tecessüs uyanıyordu. Merak ve tecessüs! Lâkin ben, çocukluğumda diyemem amma, gençliğimde bile böyle bir hisse kapılmış değildim. Şu halde, beni tahrik eden şey, halamın berzah dediği durumdan sıyrılarak başka bir âleme, eski hâtıraların yürek sızlatıcı izlerini taşımayan bir âleme çıkmak cehdi olsa gerekti. Yalnız bu da

değildi belki. Hayır, yalnız bu da değildi. Ben tamamiyle boşlukta kalan bir insandım ve tutunacak bir yer arıyordum. Bir yer ki, benim için aynı zamanda bir manevi destek olsun. Bir yer ki, kupkuru kalbimi bol bir rahmet gibi sulayıp yıkasın. Son zamanlarda, bunu, namaz ve niyaz ile temine çalışmıştım. Fakat, bana kâfi gelmemişti. Ruhum o kadar açtı ki, onu ancak bir ilâhi vecit* doyurabilirdi.

İşte, sözün doğrusu, ben halamla birlikte Bektaşi tekkesine böyle bir ihtiyaçla gitmiştim. Orada aradığımı buldum mu, bulmadım mı? Bunu halam bir sır olarak saklamamı tenbih etti. Şimdilik, ilk gidişimde dinlediğim nefeslerden size yalnız kulağımda kalan şu iki mısraı söyliyeyim:

Uzak sanıp bağırma
O sendedir çağırma

Şu halde, tekkeler, dergâhlar açmak neden? Âyinler yapmak neden? Hep bir ağızdan bağırmak çağırmak neden? Herkes kendi köşesine çekilip içini dinlesin, içindekini görmeğe çalışsın. İnsan olana bu yetip artmaz mı? İşte, Sütlüce'den Kanlıca'ya dönüşümde, ben hep bu mısraları tekrar edip duruyor ve böyle düşünüyordum. Fakat, ben bunu kendi nefsimde tecrübeye kalkışınca içimde o eski şarkının tâ uzaklardan, tâ derinlerden gelen aksisedasından başka bir şey işitmiyordum. Görmeğe gelince, ne görüyordum? Bir boşluk, bir ıssızlık ve bu boşlukta, bu ıssızlıkta arada bir belirip silinen bir hayalet. Nesin sen? Kimsin diye sesleniyordum ona. Hayalet hiç cevap vermeden uzaklaşıyor ve o şarkının "aksiseda"sını da beraberinde alıp götürüyor. Sonra tekütenha** kalınca kendimle başbaşa, hayalet bana acımış gibi geri geliyor daima o şarkıyla birlikte. Ama, ne ha-

---

(*) Tanrısal bir heyecan, coşku.

(**) Tek ve tenha.

fif, ne işitilir işitilmez bir şarkı! Sanki bu da bir sesin gölgesi, bir sesin hayaleti.

* * *

Bir gün, yine camlı sofanın bir köşesinde böyle dalmış otururken halam yanıma yaklaşıp pek mühim bir haber veriyormuşcasma:

"– Münire, Münire; dedi. Bu akşam Eşref Paşanınkiler bizi bir saz âlemine davet ediyorlar."

Bu, Eşref Paşanınkilerin bizi saz âlemine ilk davet edişleri değildi. Halamın bu kadar telâşa düşüşünün sebebini anlıyamamıştım:

"– Ne münasebet? dedim. Daha onbeş gün evvel yine böyle bir şey için Vaniköy'e gitmemiş miydik?"

Halam buna gücenir gibi oldu:

"– Böyle bir şey, böyle bir şey! Kuzum, sen tariki-dünya* olmağa mı karar verdin, nedir?" dedi. Hani elbirliğile şu ruhumuzun küflerini silkmeğe çalışacaktık?"

"– Peki halacığım, ama ne mehtap var, ne de herhangi bir vesile. Durup dururken saz âlemi yapılır mı? Haydi diyelim ki, geçen sefer hânende Nasib'i dinlemeğe gitmiştik. Mehtabın da tam onbeşiydi. Şimdi, yine bir hânende daha mı çıktı? Yoksa..."

Halam sözümü kesti:

"– Evet, sanırım öyle bir şey var. Pâkize Hanımefendinin tezkeresinden anladığıma göre. Öyle olmasa bile benim hatırım için gitmez misin?"

Halamın, altmış beş yaşından sonra, dünya zevklerine hâlâ dört elle sarılmakta devam edişine yahut da bunlardan hâlâ bir neşve teselli umuşuna doğrusu biraz şaşmağa baş-

(*) Dünyadan el çekme, inzivaya çekilme.

lamıştım. Tâ çocukluğumdan beri her hal ve hareketi karşısında yalnız hayranlık duyduğum, her ettiğini, her söylediğini "mahzıhikmet"* bildiğim ve hele son felâketler üzerine bu hayatta kendime yegâne destek telâkki ettiğim halacığım, şimdi, bana havâi ve âvâre bir kadın gibi görünüyordu. Ondan tamamiyle irkilip soğumama yalnız şu düşünce mani idi: "Belki, diyordum. Belki bütün bunları beni oyalamak, beni avutmak için yapıyor."

Bu sefer de öyle düşündüm ve kendisine dedim ki:

"– Eğer bu gibi davetlere gitmek zahmetine benim için katlanıyorsanız kabul etmem. Zira, ben şu köşeciğimde oturup kendimi dinlemekten başka bir şeyden zevk almaz oldum. Düşünün bir kere, gece karanlığında Vaniköy'den buraya dönmek ne güç, ne yorucu..."

Halam, yine sözümü kesti:

"– Seni temin ederim ki, bu defa, ben istiyorum şu saza gitmeği. Bilmem neden bana pek iyi bir akşam geçireceğiz gibi geliyor. Hem, Pâkize Hanım gönderdiği tezkerede "gücenirim, Münire Hanımla birlikte gelmezseniz" diye yazıyor. Ayıp olmaz mı reddedersek?"

Bunun üzerine, kalkıp gitmiştik Vaniköy'e. Eşref Paşa yalısının harem ve selâmlık dairesi arasındaki küçük bahçeye henüz iskemleleri boş birkaç içki sofrası kurulmuş ve ağaçlarına fanuslar asılmıştı. Bizi, bunlar altından geçirip içeriye aldılar. Pâkize Hanımefendi, harem dairesinin zemin katındaki geniş, mermer döşeli sofada ben akran dul hemşiresi ve evli kızıyle oturmuş, misafirlerini bekliyordu. Her vakitki samimi tehalükiyle yerinden kalkıp istikbalimize koştu:

"– Ne iyi ettiniz de biraz erkence geldiniz; dedi. Yoksa şu bizim küçücük daracık bahçemizde Paşayla, misafirleriyle, hânende ve sâzendelerle karşılaşacaktınız. Gerçi, iki adımlık

(*) Tam bir hikmet.

yer amma, bütün bu erkek kalabalığı önünden geçerken kimbilir ne kadar sıkılacaktınız." Halama dönerek, "size tezkeremde, buna göre bir saat tâyin etmediğim için üzülüp duruyordum. İçim içime sığmıyordu. Hemşire, sizin kayığı pencereden görüp bana haber verince ferahladım doğrusu..."

Ben, böyle bir ihtimalin -yani erkek misafirlerin veya Eşref Paşanın yanı başından geçmek mecburiyetinde kalmamız ihtimalinin- Pâkize Hanımefendiyi neden bu kadar telâşa düşürdüğüne hayret ediyordum. Halam ihtiyar bir hanımdı; ben yaşını başını almış bir kadındım. O Beyler, Paşalar arasından kim kafasını çevirip bize bakardı. Baksa bile bundan ne çıkardı?

Pâkize Hanımefendi, yine döndü dolaştı, bu bahsi açtı:

"– Malûm a, dedi. Bu sırf erkekler arasında bir toplantı. Biz, yukarıki odalardan birinin penceresinden seyredip dinleyeceğiz. Onun için, sizden başka hanım ahbaplarımdan hiç kimseyi çağırmadım. Biz bize vakit geçirmeği daha münasip buldum. Bilmem böylesi sizin hoşunuza gider mi?"

Bütün bu işin, baştan beri, en çok hoşuma giden tarafı buydu. Buraya gelirken en ziyade ürktüğüm şey Eşref Paşaların geçen seferlerdeki davetlerinde olduğu gibi cıvıl cıvıl bir kadın kalabalığının içine düşmekti.

Pâkize Hanımefendi, bize kahvelerimizi içirdikten sonra:

"– Haydi çıkalım, isterseniz, yukarıya." dedi.

Bizi aldığı odanın ortasında bir küçük sofra kurulmuştu. Bu, çepçevre sedirlerle döşeli, bir sürü koltukla dolu ve bir cephesi denize, öbür cephesi bahçeye bakan geniş, ferah bir oda idi. Henüz batmakta olan bir yaz güneşiyle de apaydın. Pâkize Hanımefendi, eliyle sofrayı işaret ederek:

"– Kusura bakmayın; dedi. Bir aile sofrası..." ve hemen halamın koluna girip bahçeye nazır pencerelerden birinin kafesi önüne yaklaştı. "Gördünüz mü? Şimdiden doluvermiş masaların başı. İşte Paşa tâ karşıdaki selâmlık merdi-

venleri önündeki masada oturuyor. Durun bakayım, kimler var yanımda? Şu siyah sakallı mutlaka Şurayı devlet reisi " Paşa olacak. Ne güzel boyanmış, maşallah! Bizim Paşayla bir yaştadır amma onun yirmi yaş küçüğü görünüyor. Öteki, yeni Maarif Nazırı olan " Paşadır. Şair ve kâtip bir zat imiş. Daha öteki "a, sakal bırakmış da birdenbire tanıyamadım. Bu, bizim Ali Rıza Bey, Balıkhane Nazırlığına tayin edildi daha birkaç gün evvel... pek ehli dil, pek meclis âradır.* Paşa çok sever kendisini. Bize sık sık gelir giderdi."

Halam:

"– Ya şu sofranın tâ ucunda oturan kalın gövdeli, kıranta Bey kim? diye sordu. Pek mahzun ve süklüm büklüm bir hâli var."

Pâkize Hanımefendi kafese alnını dayadı. Bir müddet dikkatli dikkatli sorduğu adama baktı.

"– Seçemedim," dedi. Sonra halamın kulağına iğilip bir şeyler fısıldadı ve halam, sanki bu fısıltıyı işitip işitmediğini anlamak ister gibi telâşla başını arkasına çevirdi. Şaşkın şaşkın benden yana baktı. Ben, odanın öbür köşesinde deniz tarafındaki pencerelerden biri önünde, Pâkize Hanımefendinin kızı ve hemşireleriyle ayakta durup bir şeyler konuşuyor ve onların yerlerine geçip oturmalarını bekliyordum. Lâkin, onlar pencereden ayrıldıktan sonra bir müddet, ne yapacaklarını bilmez gibi sofranın etrafında dolaşmağa başladılar. Daha sonra, halam, bu birkaç adımhk yürümeden yorulmuşcasına kendini sedirin üstüne bırakıverdi. O vakit, Pâkize Hanımefendi bize döndü:

"– Ne dersiniz? Ortalık henüz aydınlıkken yemeğimizi yesek; dedi. Karanlık basınca lâmba yakınağa gelmez bu odada, bahçeden görürler bizi; rahatımız kaçar. Gidip biraz

(*) Pek gönül ehli, pek meclisi süsleyen biridir.

evvel yaptığımız gibi pencereye yaklaşamayız. Aşağıdakileri seyredemeyiz." Başını halama çevirip: "Haklı değil miyim hemşire?" diye sordu.

O da aynı fikirde idi. Pâkize Hanımefendi kapının eşiğinden el çırpıp halayıkları çağırdı.

Biz, sofraya oturup yemeğe başlıyacağımız sırada ut, tambur, keman tellerinden de ilk akort tıngırtıları gelmeğe başladı. Bunlara bazı konuşmalar ve tek tük kahkahalar da karışıyordu. Fakat, halamın kulağı bu seslerde değil, yalnız gözleri bendeydi. Neden böyle dalgındı? Neden bana böyle dik dik bakıyordu? Hiç anlamıyordum. Evet, dik dik bakıyordu amma, bu bakışlarında herhangi bir sertlik yoktu. Sadece bir nevi şaşkınlık, bir nevi düşüncelilik vardı. Sanki beni ilk defa görüyormuş, benim kim olduğumu bulup çıkarmağa çabalıyormuş gibiydi. Birkaç kere ona gülümsemek istedim. Lâkin, her gülümseyişimde gözlerinin hemen başkalarına kaydığını gördüm. Bu hali, diyebilirim ki, yemeğin sonuna kadar devam etti. Gerçi, arasıra, muttasıl gülen, konuşan ve bizi neşelendirmeğe çalışan Pâkize Hanımefendiyle gülüştüğü, konuştuğu ve neşeli göründüğü oluyordu amma, bu gülüşmelerinin, konuşmalarının, bu neşesinin ne kadar zoraki olduğunu sezmemek mümkün değildi.

Sofradan kalktığımız sıralarda, bahçedeki ahenk enikonu alıp yürümüştü. Taksimler taksimleri, peşrevler peşrevleri, fasıllar fasılları takip ediyordu. Derken bir gazel, derken bir şarkı havuzdan bir fıskiyenin fışkırışı gibi havalara yükseliveriyordu. Halamla Pâkize Hanımefendi, kafesi sessizce kaldırılmış açık bir pencere önünde yanyana oturmuşlardı. Biz de diğer pencerenin önündeydik. Fakat ben, iskemlemi biraz geriye çekmiştim ve yine kendi hayalâtime dalmıştım. Ne kadar vakit geçti böyle, bilmiyorum. Bir aralık musiki durmuştu. Bahçedekiler yüksek sesle konuşup gülüşüyorlardı. Pâkize Hanımefendi halayıklara bir emir vermek için

kızıyla beraber odadan çıkmıştı. Halamın, yerinden kalkıp yavaşçacık yanıma sokulduğunu gördüm. Kulağıma eğilip dedi ki:

"– Kendimi pek iyi hissetmiyorum. Erken kaçalım istersen. Fakat, bu halkın önünden nasıl geçip kayığa bineceğiz?"

Ben de ağzımı onun kulağına götürüp:

"– Başka bir yerden çıkamaz mıyız?" dedim.

"– Hayır, yalının tek iskelesi bu rıhtım üzerindedir."

Bizi,her türlü nezaket ve terbiye kaidelerine aykırı olarak, böyle kulaktan kulağa fısıldar gören hemşire hanım, mutlaka halamın mübrem bir ihtiyacı olduğuna hükmederek:

"– Bir arzunuz mu var efendim?" diye sordu.

Halam:

"– Hayır, iki gözüm; dedi. Bu gece biraz erken dönmek mecburiyetindeydik de Münire ile bu güzel âlemi nasıl bırakıp gideceğiz diye halleşiyorduk."

Tam o anda odadan içeri giren Pâkize Hanımefendi, halamın "erken dönmek mecburiyetinde idik de" sözünü duymuş olacak ki:

"– A, mümkün değil; sizi bırakmam vallahi; dedi. Şimdi, pek hoşunuza gideceğini bildiğim bir şarkının okunması için Paşaya ricacı gönderdim."

Pâkize Hanımefendi, bu son sözleri söylerken neden yüzünü benden yana çevirmişti? Alacakaranlıkta bu yüzün ne ifade ettiğini seçemiyordum amma, yine içimden bir tuhaf olmuştum doğrusu. Bizim, yani benim hoşuma giden şarkıyı o nereden biliyordu? Birden aklıma geldi: Senelerce evvel bana, Hakkı Paşaların sünnet düğününde bulunduğunu ve mütemadiyen beni seyrettiğini söylememiş miydi? Hiç şüphesiz, Cemil Bey o şarkıyı okurken benim nasıl kendimden geçtiğimin farkına varmıştı. Lâkin, ben o şarkıyı başka birinin ağzından, başka birinin sesiyle dinlemek istemezdim ki...

"– Müsaade buyurun Hanımefendi; dedim. Halam biraz rahatsızdı bugün. Sırf sizin hatırınız için kalkıp gelmişti. Çok geç kalırsak yorulur sanırım."

Pâkize Hanımefendi:

"– Bizde kalırsınız bu gece." dedi ve halama dönerek "Siz istediğiniz zaman gider yatarsınız. Aramızda teklif tekellüf mü var?"

Kıskıvrak yakalanmıştık. Bunun üstüne bana bir bardak buzlu limonata getirip içirmeselerdi, az kalsın, hayatımın ikinci baygınlığını geçirecektim.

Zaten, uzunca bir ut taksiminden sonra o şarkı da başlamıştı işte. Limonatası yarıya inmiş bardak elimde, ister istemez dinliyor, daha doğrusu dinler görünüyordum.

Ne o? Bu kimin sesi? Bardak elimde titredi. Bu, onun sesi değil amma, okuyuş tarzı onunkine pek benziyordu: Bestenin dar bir nağme ve makam kalıbı şeklinde çıkıp güftede ifade edilen his ve heyecanlara uygun bir ahenk haline girişi; sözlerin içten gelişi, konuşulan dildeki kadar tabiîliği, munisliği, hepsi vardı bu okuyuşta. Fakat, okuyan o olamazdı. Hattâ hânendelerden biri de değildi. Meslekten yetişme bir hânende kaideler dışına bu kadar çıkıp şahsîleşemezdi. Zaten, dikkat ediyordum, saz bir tarafta şarkı bir tarafta kalıyordu. Şu halde kimdi bu? Kimdi bu heveskâr? Şüphesiz, vaktile Cemil Beyi tanıyanlardan, onun şarkı söyleyişini dinleyenlerden ve şarkı söyleme tarzını benimseyenlerden biriydi. Ne yazık ki, hiç sesi yoktu. Cemil Beyin berrak, gevrek ve doğrudan doğruya göğüsten gelen sesi nerede? Bu kırık, kısık hançere sesi nerede idi? Kendimi tutamayıp:

"– Kim bu adam?" deyivermiştim.

Pencerenin önündekilerde bir kıpırdanış, bir fiskosdur başladı. Yalnız halam, dirseklerini, pencerenin kenarına dayamış, başını iki avucunun içine almış sessiz ve hareketsiz

duruyordu. Pâkize Hanımefendinin halamın yanından bana şöyle seslendiğini işittim:

"– Biliniz bakayım. Hele bir düşünün, mutlaka hatırlayacaksınız."

Elimdeki bardak birden yere düştü. Başımın üstünde tavan döndü, döndü, döndü. Ondan sonra ne oldu, artık bilmiyorum.

Gözlerimi açıp zihnimi toparladığım vakit kendimi başka bir odada, bir yatağın içinde buldum. Halam, başım ucumda idi. Pâkize Hanımefendi, bir elimi bırakıp öbürünü öpüyor:

"– Beni affedin, beni affedin; diyordu. Sizi sevindirecek bir şey yapmak istedimdi. Pek sakarlık etmişim. Meğer gönül işlerinde ne kadar cahil bir kadınmışım! Bilemedim böyle olacağını..."

* * *

Ertesi gün, eve dönüşümüzde, halamla bir kelime konuşmaksızın hemen yatağıma girdim. Bütün vücudüm hurdahaştı. Sanki uzun, pek uzun bir yoldan, türlü zahmetler çekerek, türlü tehlikeler atlatarak, kâh ekmeksiz, kâh susuz kalarak, yürüye yürüye gelmiş gibiydim. Halamla hiç konuşmak istemeyişimin sebebi yalnız bu yorgunluk, bu bitkinlikti. Yoksa, içimde ne ona, ne Pâkize Hanıma karşı en ufak bir güceniklik duymuyordum. Hattâ o bayılış hâdisesiyle herkesi tedirgin etmiş, herkesin rahatını bozmuş, keyfini kaçırmış olmaktan utanıyordum bile. Ben gibi saçlarına ak düşmüş koskoca bir kadına, misafir bulunduğu yerde böyle bir temkinsizlik, böyle bir idaresizlik ve kendini böylesine bırakıveriş yakışır mıydı? Yüzlerine bakamazdım artık Eşref Paşanınkilerin. Zavallı Pâkize Hanımefendiyi ne kadar müşkül bir vaziyete düşürmüştüm. Kızını, hemşiresini, ne kadar şaşkına çevirmiştim. Yalnız bundan ibaret mi?

Halayıkların önünde de rezil ve rüsva olmuştum. Bütün Boğaziçi'ne, bütün İstanbul'a yayılacaktı mutlaka bu hâdise. Yatağımdan kalkamayışımın, yatak odamda kapanıp kalışımın ve hattâ halamla konuşmaktan çekinişimin bir sebebi de belki buydu. Bu utançtı. Nitekim halamın her yanıma girişinde gözlerimi kapıyor, uyur gibi yapıyordum. O, geliyor, alnımın üstündeki ıslak bezleri değiştiriyor, yastığımı düzeltiyor, saçımı yanağımı hafifçe okşuyor ve bir şey söylemeden çıkıp gidiyordu.

Bu hal ne kadar zaman devam etti? Beş gün mü, beş hafta mı, beş ay mı? O geceden beri, artık zaman mevhumunu tamamiyle kaybetmiştim. Madem ki, o gece, yirmibeş yıl, birdenbire ortadan kalkmış ve gözümü açıp kapıyacak kadar kısacak bir an oluvermişti. Demek, ne dün vardı, ne yarın! Mazi bir hayal, âti bir hülya idi ve insan ömrü hep bu kısacık anlardan ve belki sadece tek bir andan ibaretti. Nitekim, ben, bundan otuz yıl evvel hayatının bütün tadını, bütün saadetini bir şarkının devam müddetince tatmış ve en büyük acısını, en büyük felâketini de yine aynı şarkıyı dinlerken duyup çekmiştim. O geçen otuz yılın bu iki ayrı gecede yaşadığım onar; beşer dakikalık zaman ile hiçbir münasebeti yoktu. Bu onar, beşer dakikalık zaman o yılların içinde değildi. O yıllar, ömrünün, biri yemyeşil, öbürü kıraç ve yalçın iki karşılıklı zirvesi arasında dalga dalga bir nehir gibi akıp gitmişti. Gerçi, bu nehir benden bir şeyler aldı götürdü. Gençliğimi, güzelliğimi, hülyalarımı, ümitlerimi hep kapıp sürükledi.

Lâkin ben, asıl ben, şimdi o iki zirveden birinin, kıraç ve yalçın zirvenin üstünde mıhlanmış oturuyordum. Nehir aka dursun, aka dursun ve eski Münire'den ne kalmışsa kapıp sürükleye dursun; bana ne, diyorum. Çünki, ben artık kendi acımı duymuyorum. İçim yalnız merhametle doludur. Bütün bir ömür boyunca sevdiğim, kıskandığım, has-

retini çektiğim adama ben şimdi yalnız acıyorum.

Eşref Paşalardaki geceden bilmem kaç gün geçtikten sonra halamla ilk konuşmalarımız şu sualimle başlamıştı:

"– Nasıldı? Ne haldeydi? Söyleyin; pek fena, pek fena bir haldeydi değil mi?"

"– Ne sen sor, ne ben söyliyeyim, kızım. Tanıyamamıştım, hiç tanıyamamıştım. O kadar değişmiş. Sanki, bizim bildiğimiz Cemil Bey ölmüş de ruhu bir başkasının kalıbı içine girmişti. Tavır ve edasında da eski civelekliğinden, eski zerafetinden hiç, amma hiç bir şey kalmamış. Sofranın bir ucunda -hani her büyük evin birtakım sığıntıları vardır ya- işte, bunlardan biri gibi süklüm püklüm oturuyordu."

"– Konuşmuyor muydu hiç yanındakilerle?"

"– Ne gezer yavrum! Hattâ konuşanları işitmiyor, dinlemiyor gibiydi. Hep gamlı gamlı düşünüyordu."

"– Ya, pek mahzundu demek?"

"– Mahzun da diyemem. Zaten iyi seçemiyordum yüzünü o renkli fanusların aydınlığında."

"– Şu halde gamlı olduğunu neyinden anladınız."

Halam, ne diyeceğini bilmiyordu. Ben yine soruyordum:

"– Acaba bizim orada olduğumuzdan haberi var mıydı? Şarkı söylerken başını bulunduğumuz odanın pencerelerine doğru çeviriyor muydu?"

Halam acı acı gülümsedi:

"– A Münire; sen de neler düşünüyorsun hâlâ! Sana dememiş miydim canım? Âdeta sığıntı gibi, âdeta oraya lütfen kabul edilmiş gibi iki dizi birbirine bitişik, kafası önüne eğik, ellerini kavuşturmuş öyle bir saygılı, ürkek ürkek oturuşu vardı ki, bizim orada olduğumuzu bilseydi bile cesaret edemezdi bakmağa..."

"– Ürkek ürkek mi? İşte, bunu aklım almıyor. Cemil Bey, her vakit büyüklerine karşı saygılıydı; fakat, hiç ürkek değildi. Hele gururu, haysiyeti mevzuubahis olduğu yerlerde

dik başlıların en önünde gelirdi. Bunu herkes bilir. Siz de pekâlâ bilirsiniz. Mutlaka heyecanınızdan yanlış görmüş olacaksınız. Bir insanın şekli, tavır ve hali değişebilir amma, ahlâkı nasıl değişir, bir türlü anlıyamıyorum."

Ve gerçekten, halamın bugünkü Cemil Bey hakkında anlattıklarının yalnız bu noktasına aklım ermiyordu. Cemil Bey yaşlanmıştı. Bittabi, halamın tabiri veçhile "eski civelekliğinden, eski zerafetinden" bir şey kalamazdı, yahut kalmıyabilirdi. Neşve ve şetaretini tamamiyle kaybetmiş olabilirdi. Zira, sürgünde, yıllarca kim bilir neler çekmiş, ne mihnetlere, ne meşakkatlere göğüs germiş, ne kadar yıpranmıştı. Fakat, kimseye yalvarmamıştı. Kimseye yüzsuyu dökmemişti. Yaptığı işten nedamet getirdiğine dair de bir söz işitilmemişti. Bir yaralı arslan gibi hiç ses çıkarmaksızın sırtını Anadolu'nun sarp kayalarına dayayıp ya şifa, ya ölüm saatini beklemişti.

Şimdi, böyle bir adam, -bahusus selâmete çıktıktan sonra- nasıl olur da halamın tarif ettiği vaziyete düşebilirdi? Evet, nasıl olurdu da Sultan Aziz gibi haşmetli ve hışımlı bir Padişahın iradesine karşı gelen Cemil Bey şu, devrin türedileri önünde serfüru edebilirdi?*

Bir gün halama dedim ki:

"– Bakınız; işittiğime göre İstanbul'a döneli iki aydan fazla zaman geçtiği halde bir kere semtimize uğramadı. Niçin? Zira, bize bugünkü düşkün vaziyetiyle görünmek istemiyor. Bu, gururuna ve ruhunun asaletine kâfi bir delil değil midir?"

Lâkin, Cemil Bey bu sözümün pek yerinde olmadığını ispat etmek istercesine üç gün sonra Kanlıca'daki yalıya çıkagelmesin mi? Halamın emeklilerinden Ziver Ağa, oturduğumuz odaya girip:

(*) Baş eğebilirdi.

"– Sizi bir Bey görmek istiyor." demişti.

"– Nasıl bir Bey? Adı ne?"

"– Hakkı Paşanın oğlu Cemil Bey olduğunu söylüyor amma, doğrusu hiç inanamadım. Benim tanıdığım Cemil Beye benzeyen bir tarafı yok, velinimetim."

Ve halam, bir benim yüzüme, bir haremağasının yüzüne baktıktan sonra:

"– Peki; aşağıda camlı sofaya alınız." diyerek telâşla yerinden kalkmıştı.

Ben ne yapacağımı şaşırmıştım. Halamla beraber mi gidecektim onun ziyaretini kabule? Buna hiç cesaretim yoktu. Hem Ziver Ağa Cemil Beyin yalnız halamı görmek istediğini söylemişti. Yerimden kımıldamadım. Halam da: "benimle gel" demedi. Lâkin, o odadan çıkıp gittikten sonra öyle bir meraka, öyle bir tecessüs hissine kapıldım ki, kendimi tutamadım. İrademin fevkinde bir kuvvet beni alıp sürüklemiş ve camlı sofanın harem tarafındaki kapısı önüne götürmüştü. Bir müddet, bu kapının arkasından halamla Cemil Beyin neler konuştuğunu dinlemeğe çalıştım. Hiç bir şey işitemedim. Gözümü anahtar deliğine koyup onları görmek istedim. Hiç bir şey göremedim. Bunun üzerine, yavaşça kapıyı araladım, içeriye baktım. Tam bu anda olan olmuştu. Cemil Beyle göz göze gelivermiştik. Artık geriye dönemezdim. Eşikten içeriye müteredditbir iki adım attım. Cemil Bey ayağa kalktı. Bana doğru yürüdü ve yerden resmi bir selâm verip oturmamı bekledi. Halam gülmeğe çalışarak:

"– Tanıyamadın mı çocukluk arkadaşını?" dedi.

Hiç bir şey söylemeden gidip halamın yanına oturdum. Uzun, derin, ağır bir sessizlik çökmüştü üçümüzün üstüne. Cemil Bey, tıpkı halamın anlattığı vaziyette, başı önüne eğik, dizleri bitişik, bir koltuğun kenarına ilişmişti. Ellerini, kâh divan durur gibi karnının üstünde kavuşturuyor, kâh namazda kuuda varılınca yapıldığı gibi dizlerine koyuyordu

ve nasıl hareket edeceğini, ne yapacağını bilmiyen bir hali vardı. Bütün düğmeleri ilikli o redingot denilen biçimsiz, çirkin setresi ona dar geliyor; ikide bir, kısalmış yenlerinden kollukları dışarıya fırlıyor; kolalı yakalığı boynunu sıkıyor gibiydi. Bunun kıvrık uçları arasından boynu öyle taşıp sarkıyordu ki... Daha ziyade bakamadım. Zaten Cemil Beyin kılık kiyafetine, hal ve tavrına ait bütün bu garip teferruat bir saniyede gözüme çarpmıştı. Ona "çözün bu biçimsiz setrenin düğmelerini, çıkarın bu yakalığı boynunuzdan. Rahat edin, biraz rahat edin!" diyeceğim gelmişti. Gerçekten, sanıyordum ki, Cemil Beyi içinde sıkışıp kaldığı şu cenderelerden kurtarsam eski haline dönüverecektir. Bütün vücudu eski kıvrak ve çâlâk hareketlerini bulacaktır.

Fakat heyhat! Cemil Bey konuşmağa başlayınca zekâsının ve ruhunun da ne kadar büyük bir tahavvüle uğradığını hissetmekte gecikmiyecektim. Onu konuşturan yine halam oldu. Bana dönerek dedi ki:

"– Meğer, Cemil Beyefendi, bizi, şimdiye kadar bazı aile gaileleri yüzünden gelip görememiş. Biraderleri, ağabeyine karşı yakışık almıyacak birtakım yolsuzluklarda bulunuyormuş."

Ve Cemil Beyin yüzüne, öğle değil mi? Söylesenize demek ister gibi baktı. Cemil Bey, başı daima önüne eğik, iki eli iki dizinin üstünde, kısık kısık şöyle dedi:

"– Yolsuzluk kelimesi azdır efendim; bana ettiklerini tarife... dilimin ucuna bir söz geliyor ama, huzurunuzda söylemekten teeddüp ederim. Beni çoluk çocuğumla sokak ortasında bıraktı, o..." Bir ağır küfür savurmak üzereydi, kendini tuttu: "Konağın bir tarafını kiraya vermiş, öbür tarafına kendi yerleşmiş. Bu kadar yıl gurbetten sonra nihayet baba ocağına kavuştum sevinciyle kapımızı çaldığım vakit beni içeriye alıp bir yorgunluk kahvesi dahi içirmedi. Refika cariyeniz, çocuklar dondular kaldılar. Ben ise beynimden vurulmuşa döndüm. O günden beri, kaç aydır, akrabalardan

birinin evinde misafirlikteyiz. Üç dört denk eşyamız bulunduğumuz evin avlusunda... Bir yağmurlar başladı mı ne yataktan ne yorgandan hayır kalacak."

Cemil Bey hep halama hitap ediyordu. Ben, bir fırsatını bulup kaçmak istiyordum bu hazin adamın yanından. Fakat, halam durup durup beni bahse karıştırmağa uğraşıyordu:

"– Gördün mü Cemil Beyefendinin başına gelen şu işleri?" diyordu. Sonra Cemil Beye dönüyordu: "Peki, hiçbir teşebbüste bulunmadınız mı hakkınızı istemek için?"

"– Düşünüyorum mahkemeye müracaat etmeği. Fakat, çok rüşvet yedirmek lâzım diyorlar. Bendenizin hal ve vaktim de buna hiç müsait değil. Peder merhumun Mahmutpaşa'da bir hanı, Galata'da birkaç dükkânı vardı. Bunlardaki hissem elimde kalsaydı rehne koyar, lâzım gelen parayı tedarik ederdim. Fakat, o..." Yine bir küfür etmek üzereydi, yutkundu: "O, birtakım hile ve desiselerle, bir alay yalancı şahitler dinleterek bunları da iç etmiş!"

"İç etmiş!" Bu ne demek? Cemil Beyin dilinden artık bir şey anlamaz olmuştum. Halam da belki pek anlamıyordu amma, nezaketinden dikkatle dinler görünüyordu.

"– Vah Beyefendiciğim vah; o kadar da müşfik bir ağabey idiniz muhakkak biraderinize karşı..." diyordu.

Sonra, pek de lüzumu yokken tutup:

"– Ya Baltalimanı'ndaki arsanız?" diye sormasın mı?

Cemil Bey omuzlarını silkti:

"– Ne kıymeti var ki oranın, Hanımefendi hazretleri?" dedi ve ilk defa bana dönerek şu iki suali sordu:

"– Yangından sonra gördünüz mü efendim, yalının yerini?"

"– .....!"

"– Acaba enkaz olarak ne kalmıştır diye anlamak istemiştim. Çok güzel oyma mermerleri vardı her iki yalının."

Bütün mânasiyle nutkum tutulmuştu. Bereket versin ki, Cemil Bey benimle konuşmakta devam etmedi. Yine hala-

ma döndü ve bu sefer sesini işitilmiyecek kadar yavaşlatarak ve ezilip büzülerek:

"– Naçizleri hakkında teveccühünüze sığınarak size bir ricada bulunacağım." dedi.

Sustu. Yutkundu. Ellerini uğuşturdu. Benim o anda yüreğim ağzıma gelmişti. Halamdan bir para yardımı istiyecek sanmıştım. Cemil Bey:

"– Pâkize Hanımefendiyle aranızdaki pek büyük bir samimiyet olduğunu işittim; dedi. Siz söyleseniz acaba Eşref Paşa Hazretleri benim için bir şey yapamaz mı?"

Halam şaşırarak:

"– Ne gibi, Beyefendi?" diye sordu.

"– Hakkımın istirdadı* yolundaki teşebbüslerimde beni himaye etseler demek istiyordum."

İçimden "Oh, hamdolsun, o kadar düşmemiş." dedim. Lâkin, bu ricada bulunduktan sonra Cemil Beyin hali insanı yalnız acındıracak bir haldi. Öyle ezilmiş büzülmüştü ki, artık kaçamaktan da olsa gözlerimi onun üstüne çevirmeğe tahammülüm kalmamıştı. Halam:

"– Üzülmeyin, Beyefendi. Sizin için elimden geleni yapmağa hazırım; dedi. Zaten benim zorlamama da hacet yok ya. Vaziyetiniz hakkında ufak bir söz çıtlatsam kâfi gelir. Eşref Paşanın size karşı büyük teveccühü olduğunu umuyorum. Merhum pederinizle kadim münasebetlerinden Pâkize Hanımefendi bana daima bahseder dururdu. İstanbul'a avdetiniz bizde olduğu kadar onlarda da dört gözle bekleniyordu, diyebilirim."

Halam geçen akşamki davetten de bahsedecek diye yüreğim hoplamıştı. Bunu yapmadı amma, daha fena bir şey yaptı. Bir bahane bulup "şimdi gelirim, siz oturun" diyerek bizi bir müddet karşı karşıya yalnız bıraktı. Bir müddet de-

(*) Geri alınması.

dim. Fakat, ne uzun, ne bitmez tükenmez bir müddetti bu. O susuyordu, ben susuyordum. Nihayet, Cemil Bey bütün cesaretini toplıyarak bana şöyle bir havadan sual sordu:

"– Ebeveyninizin vefatından beri halanız Hanımefendiyle birlikte oturuyorsunuz değil mi?"

"– Evet..." dedim.

Aramızda yine uzun bir sükût. Cemil Bey yeniden gayrete geldi:

"– Kışları Fazlıpaşa'da geçiriyorsunuz tabiî?"

"– Evet..."

"– Bakalım, biz nerde başımızı sokacak bir yer bulabileceğiz."

Dilimin ucuna geldi. "Gidin, bizim konakta oturun. diyecektim. Orası boştur. Gerçi, kışın damları akıyordu. Gerçi, pek bakımsız ve düzensizdi, amma ne de olsa dayalı döşeli bir ev sayılırdı. İçinde hizmetlerine bakacak birkaç kişi de kalmıştı. Lâkin, nasıl oldu bilmem, bu teklifimi münasip bir şekilde derleyip toparlayıp söyleyemedim. Ya Cemil Beyin izzetinefsini incitmekten çekinmiştim, ya hiç sevmediği bir kimseyi tâ harimine sokmak suretile babamın ruhunu muazzep etmekten korkmuştum.

Ben böyle düşünürken Cemil Beyin, camlı sofayı, gizlice gözden geçirdiğini sezdim. Burası ona bir şeyler söylüyor muydu? O buraya dair bir şeyler hatırlıyor muydu? Farkına varmadım. Hatırlaması lâzımdı. Çünki, bir zamanlar, üstlerinde yanyana oturduğumuz mobilyalar tamirden geçmiş, döşemeleri değişmiş olsa bile yine yerli yerlerinde duruyordu. Cemil Bey tekrar başını önüne eğip gözlerini yere diktikten sonra içini çeker gibi soluk aldı ve... ve hemen hemen gençliğimizdeki sesine yakın bir sesle:

"– Münire Hanım; dedi. Münire Hanım..." Fakat, sözünün arkasını getiremedi. Tam o sırada halam kızlara birtakım emirler vererek sofanın kapısından içeri giriyordu.

Ne söyliyecekti acaba, Cemil Bey? Bana ne söylemek istemişti? O günden sonra kendisini hiç görmedim ki, bileyim. Hem bilsem de ne olacaktı? Meselâ Cemil Bey: "Münire Hanım, Münire Hanım" hitabını "ben sizi hâlâ seviyorum" sözleriyle tamamlasaydı hüznüme hüzün katmaktan başka neye yarıyacaktı? Zavallı Cemil Beye daha ziyade acıyacaktım. Onu, üstelik, belki de gülünç bulacaktım; onu ve kendimi... Bir aşkın, bir uzun aşkın böyle bir hayal sükutu ile bittiği nerede, ne zaman, hangi romanda görülmüştü? İkide bir:

"– Ah, keşke hiç görmeseydim onu..." diyordum halama.

Halam, bana verecek cevap bulamıyor; dalgın dalgın yüzüme bakıyordu ve ben tekrar ediyordum:

"– Ah, keşke hiç görmeseydim onu... Ölünceye kadar hep yirmibeş yıl evvelki Cemil Bey olarak kalsaydı hayalimde. Hani, yirmibeş yıl evvel buradan son çıkıp gittiği gün yok mu? İşte, hep o hali, o heyetile kalsaydı. Bu, bana yeterdi, ölünceye kadar hep onu sevmek, hep onun hasretini çekmek kuvvetini kendimde bulmak için. Şimdi, bu kuvveti tamamile kaybettim. Ömrüm sebepsizleşiverdi, gayesizleşiverdi birdenbire. Asıl en fecii, bu, önümdeki boşluk değil, hayır, asıl arkamdaki boşluk! Sanki, onu hiç sevmemişim, onunla hiç sevişmemişiz gibi geliyor bana.

Ve görüyordum ki, halam bu acayip hislerimi anlamıyordu. O vakit yine kendi kendimle konuşmağa başlıyordum. Kendi kendime: "Bütün bunlar, bütün bu olup bitenler belki benim muhayyilemin icadıydı; diyordum. Belki Hakkı Paşalardaki düğün gecesi basbayağı bir toplantıydı da ben onu bir peri masalı şekline sokmuştum. Belki, ilk gece Cemil Beyin sesini yok yere pek dokunaklı bulmuş, söylediği şarkıya haddi zatında mevcut olmayan mânaları vermiştim. Belki, benim hayatımda yegâne hakikat Nafi Mollaların konağından, o konakta gördüğüm şeylerden ve insanlardan ibaretti."

Benim romanın zaten kendi kendimle böyle bir konuş-

ma halinde başlamamış mıydı? İşte, yine öyle bitiyor. Buna ilâve edeceğim kısacık hikâye artık bana ait değildir. Âdet yerini bulsun diye yazacağım. Zira bu defter ölümümden sonra bir kitap şekline girip intişar ettiği zaman onu okuyacak olanlar "Bunun sonu nerede? Bu ne saçma şey!" demesinler ve arkamdan beddua etmesinler. Evet, hasseten "Bu ne saçma şey" demesinler, çünki ben onu kalbimin bütün ciddiyetiyle yazdım.

* * *

Halam Cemil Beyin ricasını yerine getirmek için elinden geleni yapıyordu. Gidip Pâkize Hanımefendiyle görüşmüştü. Birkaç gün sonra Pâkize Hanımefendi bize gelip Paşadan iyi haber getirmişti. Meşgul olacağını söylüyormuş. "Gelsin, beni görsün." diyormuş. Cemil Bey bu fırsatı kaybetmedi sanırım. Zira halama gönderdiği bir mektupta Eşref Paşanın himmeti sayesinde işlerinin biraz yoluna girdiğini haber vermişti. Bir ay sonra da bunun aksini yazmış, daha sonra ise yine "ümitvar" olduğunu bildirmişti.

Halamla Cemil Bey arasında, işte bu işler dolayısiyle -gerçi pek sık değil amma- aylarca devam eden bir muhabere kapısı açıldıydı. Cemil Beyden halama gelen mektupları ben okuyordum ve ona giden cevapları halamın ağzından ben yazıyordum. Bu münasebetle bahis mevzuu olan miras dâvasının geçirdiği bütün safhaları adım adım takip edebilmekteydim. Bu dâva, bana içinden çıkılmıyacak kadar dolaşık ve çapraşık görünüyordu ve Cemil Beyin, onları izah için kullandığı tââbirlerden de hemen hiç bir şey anlamıyordum. Halam da anlamıyordu. İkide bir:

"– Hele şunu Eşref Paşaya götürüp okutayım. Zaten, bizden ziyade onun anlaması lâzım." diyordu.

O, bu vesilelerle artık Eşref Paşayı doğrudan doğruya gö-

rür olmuştu. Karşı karşıya oturup işi müzakere ediyorlar ve bunun neticesinde yazdığım mektupların çoğu "Eşref Paşa şöyle söyledi... Böyle yapmanızı münasip buluyor... Filânı gidip görmenizi tavsiye ediyor." sözleriyle başlayıp bitiyordu. Bittabi, en sonda nezaket icabı, selâm sabahı, hatır gönül sormağı da unutmuyorduk. Halam, bu mektuplarına, her defa kendi tarafından da birkaç söz ilâve etmemi ısrarla isterdi amma, ben her nedense adımı böyle balıislere karıştırmaktan irkilir, arzusunu yerine getiremezdim. Buna rağmen Cemil Bey halama gönderdiği mektupların hepsinde "Münire Hanımefendiye ihtiramatı faikamın iblâğını* rica ederim." Cümlesini yazmaktan bıkıp usanmamıştır. Daima aynı şekilde, aynı kelimelerle tekrar edilen bu cümleyi ise, ben okumadan atlayıp geçiyordum. Çünki, bunun mezar taşları üstündeki ısınarlama yazılara benziyen bir yeknesaklığı, bir soğukluğu vardı.

Cemil Bey bana söyliyecek başka bir şey bulamıyor muydu? El yazısı yine o eski işlek ve güzel yazıydı. Fakat, anlaşılan zekâsı ve muhayyilesi artık körelmiş ve işlemez olmuştu. Benim bile içimi sıkmağa başlayan bu dâva kim bilir onu ne kadar bunaltıyordu. Kendi kendime "Acaba, diyordum, feraha çıkarsa biraz eski halini bulabilir mi?"

Nitekim, arasıra işleri düzelir gibi olunca ifadesine hem bir hafiflik, hem bir açıklık ve şetaret geliyordu. O vakit ben de memnun oluyordum onun hesabına ve halamın kâtipliği vazifesini âdeta şevk ile görmeğe başlıyordum. Hele günün birinde bize Eşref Paşanın tavsiyesiyle epeyce dolgun maaşlı bir memuriyete tâyinini müjdeliyen mektubuna karşılık yazdığım cevaba kendi tarafından dahi birkaç kelimelik tebrik sözü ilâve edecek kadar sevinmiştim.

Cemil Beye bu iyiliği yapan da halamdı. Zira, onun İstan-

(*) Üstün saygılarımın iletilmesini.

bul'a avdetinden beri açıkta olduğunu ve bu yüzden belki de ekmek parasına muhtaç bir hale girdiğini düşünerek bir gün, Pâkize Hanımefendiye demişti ki:

Bu miras dâvası daha uzun sürerse, Cemil Bey pek büyük bir sıkıntıya düşecek sanırım. Gerçi, bana halinden şikâyette bulunmadı amma, biliyorsunuz, aylardan beri çoluk çocuğuyla bir akraba evine sığınmış oturuyor. Gün görmüş bir insan için bu ağır bir vaziyettir. Kendisine herhangi bir şekilde yardım etmek istiyoruz. Fakat izzetinefsine dokunur diye çekiniyoruz. Bilmem ki, ne yapmalı hemşire?"

Ve sanırım Eşref Paşanın Cemil Beye böyle bir büyüklükte bulunması için bu kadarı kâfi gelmişti. Nitekim, Cemil Bey de sonradan bunun farkına varmış olacak ki, mektubunun üzerinden birkaç gün ya geçti ya geçmedi, halama bir uzun teşekkür ziyaretinde bulundu. Beraberinde büyük oğlunu da getirmişti. Bu çocuk onüç yaşlarında varmış ve babasına hiç benzemiyormuş. Halam "yalnız dikkatle bakıldığı vakit Cemil Beyin gençlik çağındaki bazı hallerini hatırlatıyor" demişti bana.

"– Meselâ hangi hallerini?" diye sormuştum.

"– Canım, hani insana kirpiklerinin arasından süze süze bir bakışları, sonra baktığının farkına varılınca başını önüne eğip bir kızarışları vardı ya... İşte, bu yumurcak da tıpkı öyle yapıyor."

"– Gülümsemeleri de onun eski gülümsemelerini andırıyor mu?"

"– Pek o kadarına dikkat etmedim. Zaten, çocukcağız bizim yanımızda öyle sıkıldı, öyle bunaldı ki, ne gülecek ne gülümseyecek hali kaldı. Bir aralık, düşündüm, senin yanına göndermeği. Fakat, buna imkân mı vardı? Israrın üzerine, bir defa, Cemil Beye evde olmadığını söylemiştim."

"– Bari yavrucuk bahçeye çıkıp deniz kenarında eğlenseydi."

"– Deniz kenarı mı? Cemil Bey çocukları hakkında pek tuhafıma giden bir şey anlattı. Denizi hiç sevmiyorlarmış. Anadolu'dan gelirlerken yolda, bilmem hangi dağın tepesinden ilk defa, Karadeniz enginini görünce entbend* olmuşlar. Hele Trabzon'dan vapura bindikleri vakit adeta ürkmüşler. Üstelik, bir de büyük bir fırtınaya tutulmasınlar mı? Onun için çocuğa bahçeye çıkıp deniz kenarında eğlenmesini teklif edemedim. Zaten Cemil Bey bana "Bu, hep böyle uslu uslu, büyüklerin yanında oturmağı sever. Oynamak zıplamak nedir hiç bilmemiştir. Bir tek merakı vardır: Okumak, yazmak..." demişti.

"– İşte bu tarafı Cemil Beyin çocukluğuna hiç benzemiyor. O, pek yaramazdı bu yaşlarda." Hem okumağa pek düşkün olduğunu hatırlamıyorum." diye söylendim.

"– Şu halde, küçük oğlu babasına daha ziyade çekmiş demek. Çünki, ele avuca sığar şey değilmiş. Pek de tuhafmış. Herkesin taklidini yapar, evdekileri gülmekten kırar geçirirmiş."

"– A, bu, çocukluk arkadaşım Cemil Beyin tâ kendisi öyleyse..."

Halamın hissettiğine göre, Cemil Bey çocuklarına son derece düşkünmüş. Şimdiden büyüğünü Galatasaray mektebine yazdırmak için teşebbüse girişmiş. Fakat, bu, onu bir taraftan sevindiriyor bir taraftan üzüyormuş. "Çocuğu leyli kaydettirmek lâzım geliyor. Nasıl alışacağım bilmem onu görmeden her ay dörder hafta geçirmeğe..." diyormuş. Haremine gelince ondan hemen hiç bahsetmiyormuş. Ben halama:

"– Ya siz bir şeyler sormuyor musunuz ona dair?" dedim.

"– Soruyorum amma, bilmem neden bahsi kapatıveriyor. Ağzından yalnız "refika cariyeniz hürmetlerini takdim

(*) Entbend: "Boğum boğum, parça parça", yahut "mahcup" demek. Burada mecazi anlamda.

eder." sözünden başka bir şey çıkmıyor."

"– Kaç yaşlarında acaba? Güzel mi? Bilmek isterdim."

Sonra halamın cevabını beklemeksizin kendi kendime söylenir gibi:

"– Herhalde benden çok genç olacak." diyordum.

Hem, Cemil Bey, şimdiye kadar haremini bizimle neye tanıştırmadı acaba? Nezaket icabı, hiç değilse bir kere halamı ziyaret ettirmesi lâzım gelmez miydi? Farzedelim ki, Cemil Bey benim yüzümden bazı vehimlere kapılarak bize karşı bu dostluk vazifesini yerine getirmemişti. Fakat, Pâkize Hanımefendi için ne diyelim? O da şimdiye kadar bu hanımın yüzünü görmemişti. Halamla çok defa bu meseleyi münakaşa ettiğimiz oluyor ve bir neticeye varamıyorduk.

Nihayet, günün birinde, Cemil Beyin haremini görmek fırsatını bulan bir tanıdık, bize, bu bilmecenin düğümünü şu birkaç sözle açıvermişti:

"– Pek sade, pek silik bir taşralı hanımcağız; demişti. İyi bir ana, iyi bir zevce. Belki, pek iyi bir ev kadını. Amma, işte o kadar... Sanırım, o da kendi halini biliyor. Hiç kimse ile görüşmek, hiç bir yere çıkmak istemiyor. Bu yüzden Cemil Bey çok üzüntüdedir. Ne yapacağını bilememektedir."

Cemil Bey hiç üzülmesin. Ben ne zevceliğin, ne analığın tadını tattım. Ne de iyi bir ev kadınıyım. Fakat "hiç kimseyle görüşmek, hiç bir yere çıkmak istemeyişte" onun haremiyle ikiz kardeş gibiyiz.

Türk edebiyatında **Hep O Şarkı**

Cevdet Kudret, **Türk Edeblyatında Hlkâye ve Roman** adlı yapıtında Yakup Kadri'nin romanları üzerinde dururken, **Hep O Şarkı** ile ilgili olarak şunları yazar:

Sanatını, dış etkilere açık tutan, ilk gençliğinden beri her gördüğünün bir benzerini yazma merakında olan Karaosmanoğlu, "ırmak roman" yazma yoluna girdikten sonra, Abdülhak Şinasi Hisar'ın çok ilgi gören "geçmiş zaman özlemi" üzerine kurulmuş eserlerine özenerek, son yıllarda o yolda bir roman da *(Hep O Şarkı)* yazmıştır. (Ne var ki, o alanda Hisar'ın gösterdiği başarıya ulaşamamıştır.) (c. II, s. 116, 1970).

Bu haksız ve yanlış bir yargıdır. A. Ş. Hisar'daki geçmiş zaman özlemiyle Yakup Kadri'nin geçmişe bakışı bir tutulamaz. Hisar'ın romanlarında, yitirilen geçmişe ağıt yakılırken, Yakup Kadri'nin romanlarında şimdinin açıklaması geçmişteki köklerinde aranır. Hisar geçmişi yaşar, geçmişi özlerken; Yakup Kadri değişimin, bunun önüne geçilemeyeceğinin bilincindedir. Ama nedense, hep benzeri olumsuz yaklaşımla değerlendirilmiştir bu roman. Belki değerlendirilmemiştir demek daha doğru. Çünkü tek cümlelik yargılar, bir iki

sözcüklük nitelemelerdir bunlar. Niyazi Akı'nın incelemesinde ise, çalışma romanın yayımlanmasından önce yapıldığı için olacak adı bile geçmez. Yalnız **Bibliyografi** bölümünde, Yakup Kadri'nin eserleri arasında sayılır. Romanın, kitap olarak yayımlanmadan önce, **Tercüman** gazetesinin 196. sayısından başlayarak tefrika edildiğini de buradan öğreniriz. (O sıralar Yakup Kadri de, 1954'te çıkmaya başlayan **Tercüman**'ın yazarları arasındadır.) **Hep O Şarkı** üzerine, değerlendirme sayılabilecek yargılar yıllar sonra Selim İleri'den gelecektir. İleri'nin yazısında, **Hep O Şarkı** ile ilgili satırlar şunlardır:

Kiralık Konak'tan *Hep O Şarkı*'ya uzanan çizgide Yakup Kadri konağın romanını yazmıştır. Başkent Ankara'yı gözlemlerken ya da Anadolu köylüsüyle aydınının kopmuşluğunu irdelerken konaktan kopmamıştır. Konak yaşaması apartmanda sürmüş, konak yaşaması köylü-aydın ilişkisinde özdeşleşmeyi engellemiş... Konak, Yakup Kadri için bir tür gözlemevi. Toplum, toplumsal sorunlar, tarihsel dönüm noktaları, değişim sürecindeki dönemler hep konağın dolaylarında izlenmiş, saptanmış. Edebiyatımızda konağı ilk kez Yakup Kadri'nin önemsediğini, abartılmamış biçimde ele aldığını söyleyebiliriz. Halit Ziya'nın *Aşk-ı Memnu*'sunu bir konak romanı olarak görmek zor. Gene Abdülhak Şinasi'nin uzun öyküleri, anıları konak yaşamasına gerçekçi bir tutumla eğilmediklerinden, duygusallığa bel bağladıklarından Yakup Kadri'nin gerisinde kalan ürünler.

Yaz aylarında, sıcak mevsimde yalıyı, köşkü yeğleyen aileler, "büyük familyalar" kışın konaklarda otururlardı. Yaşamları yüksek zümrelere özgü biçimdeydi. Yakup Kadri, *Hep O Şarkı*'da bu yüksek zümrelerin son zenginlik günlerini anlatmış. Konağın son direnişidir artık. *Kiralık Konak*'sa çöküşe giden süreci inceler.

Yakup Kadri'nin konağı önemsemesini, gözlem noktası

seçmesini pek çok nedene bağlayabiliriz. Yazar, toplum tarihimizdeki değişimlerin romanını yazmıştır. Siyasal, ekinsel değişimlerin birey yaşamındaki etkileri, tepkileri Yakup Kadri'nin üzerinde çokca durduğu bir sorundur. Konak kent yaşamasının konutudur. Yazlık köşk, yalı gibi konutlarda daha dingin, daha sessiz bir yaşam sürerken; konak olaylara, sorunlara tanıktır.

Örnekse *Hep O Şarkı*'da mutluluğu, aşkı irdeleyen bölümler yalının öyküsünü oluştururlar; yalnızlığı, acıyı anlatan bölümlerse Nafi Molla'nın konağını anlatır. "Nafi Molla Konağı" kırıklığın, çirkinliğin simgesidir. Toplumsal yaşamdaki aksayan yanların eleştirildiği bölümler hep "Nafi Molla Konağı"nda geçer.

Hep O Şarkı'da Münire'nin gelin gittiği "Nafi Molla Konağı" gelenekleri-görenekleriyle, yasaklarıyle, yozlaşmışlığıyla bugün "Batılılaşma","çağdaşlaşma" dediğimiz hareketin hangi ekinsel bozulmalardan doğduğunu, beslendiğini sezdirir.

Yakup Kadri, son romanı *Hep O Şarkı*'da saygın bir özeleştiriyle girişir. "Büyük" ve "trajik" günümüzde "yalınlık"a dönüşmüştür. Acılar, yalınlıkta aranmalıdır. Bunu Yakup Kadri, "bir eski devir hanımı" olan Münire'nin ağzından anlatır: (Burada İleri, romanın Ekmekçi Kadın, La Dame aux Camelias ve Demirhane Müdürü ile ilgili paragraflarını alıntılamaktadır.)

Hep O Şarkı, sanımca, Yakup Kadri'nin ve edebiyatımızın en usta romanlarından. Bir dönemin duyarlığını, dilini, töresini sayısız incelikle yansıtmakta yapıt. Tevfik Fikret'in *"Sis"* şiirindeki söyleyiş özelliklerinden bile yararlanan Yakup Kadri, dili çok ustaca kullanmıştır. Servet-i Fünun edebiyatının eleştirisine rastlarız romanda. Dilin, duyarlığın kullanımı sağlamaktadır bunu.

Dahası *Hep O Şarkı*, eski yapıtlarını kıyasıya eleştirmiş

bir Yakup Kadri'yi tanıtır bize. Münire'nin dramı, Seniha'nınkinden ya da Leyla'nınkinden çok ayrı, çok başka değildir. Oysa yazar hiç bir duyguyu, hiç bir tutkuyu büyümsemez. Kişileri "trajik" kimliklerinden sıyırır. "Trajik"i yalınlıkta bulur, Münire'nin sessiz durgun yaşantısı Seniha'nın fırtınalı yaşamı kadar üzücüdür. Münire'nin bir evin, bir konağın dört duvarına sığınması; düşlerle, kuruntularla iç içe yaşaması, okuyucu için, ister istemez sarsalayıcıdır... Roman yalınlığı, yalın sanatın övgüsüdür bir bakıma.

Hep O Şarkı'nın Cemil Bey'i Hakkı Celis'le Faik Bey'in bileşimidir. "İyi" ile "kötü", "seven"le "aldatan" birleştirilmiştir Cemil Bey'de. Etiyle, kemiğiyle diri bir insandır Cemil Bey. Zaten Münire'nin dramını Cemil Bey'in dirimselliği yoğunlaştırır.

Yakup Kadri'yi yapıtlarını eleştirebilen, kendini yenileyen bir yazar olarak niteleyebiliriz. *Hep O Şarkı* buna iyi bir kanıttır.

"Yakup Kadri'de Konak", *Türk Dili*, sayı: 281, 1975

Hep O Şarkı

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanları arasında ayrı bir yere sahip olan *Hep O Şarkı*, sıradan bir aşk hikâyesi gibi görünmekle birlikte olayların geliştiği ortam içinde romancının daha önce yazdığı eserlerden izler, belirtiler taşır. *Kiralık Konak*'ta dile getirilen konak yaşamındaki çöküşün değişik bir dille anlatıldığı *Hep O Şarkı*'da dönemin toplumsal değişimleri sözkonusu edilirken; basit, sıradan öykülerin ardındaki insanların psikolojisi ustalıkla anlatılır. *Hep O Şarkı* bu yanıyla Yakup Kadri'nin en usta romanlarından biri olarak nitelendirilmektedir.

İLETİŞİM 9
YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU BÜTÜN ESERLERİ 9

ISBN 975-470-566-6
9 789754 705652